

Severa Mirosláv – Kolozsvári István –
Nagy Béla – Kohut Erzsébet

Professzor dr. Fodor István (1907–2000)
Egy kárpátaljai botanikus élete és munkássága

Monográfia

Мирослав Шевера – Степан Коложварі –
Бейло Надь – Ержебет Когут

Професор Іштван Фодор (1907–2000 рр.)
Життя і діяльність закарпатського ботаніка

Колективна монографія

SCREENED BY

Severa Miroszláv – Kolozsvári István –
Nagy Béla – Kohut Erzsébet

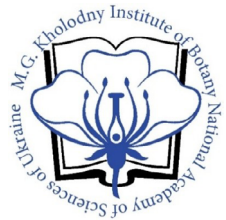
PROFESSZOR DR. FODOR ISTVÁN (1907–2000)
EGY KÁRPÁTALJAI BOTANIKUS ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA

Monográfia

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Fodor István
Természettudományi Kutatóközpontjának és Ukrajna Nemzeti Tudományos
Akadémiája M.H. Holodnij Botanikai Intézetének tudományos kiadványa

Szerkesztette:

Severa Miroszláv és Kolozsvári István

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Beregszász
2024

A monográfiát professzor dr. Fodor István (1907–2000), a biológiai tudományok doktora, az Ungvári Állami Egyetem professzora, az egyetem Botanika Tanszékének egyik alapítója emlékének ajánljuk. A kiadvány két nyelven – magyarul és ukránul – ismerteti életútját, alkotói kiteljesedését, kiemeli tudományos eredményeit, pedagógiai és közéleti tevékenységét. A tudós bibliográfiáját is tartalmazza. Emellett összefoglalja és ismerteti korábbi tanítványai, tisztelői visszaemlékezéseit is. A fényképekkel illusztrált monográfiát felsőoktatási intézmények biológia, ökológia, agronómia és erdészeti profilú hallgatóinak, oktatóinak, általános iskolák és gimnáziumok tanulóinak, valamint tanárainak ajánljuk, s mindazoknak, akik érdeklődnek a botanika tudománytörténete iránt.

*Nyomtatott és elektronikus formában (PDF-fájlformátumban) történő kiadásra javasolta
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2023. szeptember 27., 9. számú jegyzőkönyv).*

Kiadásra előkészítette a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlege és Fodor István Természettudományi Kutatóközpontja, valamint
Ukrajna Nemzeti Tudományos Akadémiájának M.H. Holodnij Botanikai Intézete.

Szerzők:

Severa Miroszláv, Kolozsvári István, Nagy Béla és Kohut Erzsébet

Szerkesztette:

Severa Miroszláv és Kolozsvári István

Szakmailag lektorálta:

Prof. dr. Klimenko Szvitlana, a biológiai tudományok doktora, professzor,
Ukrajna Nemzeti Tudományos Akadémiája M.M. Hriska Nemzeti Botanikus Kertje
Gyümölcstermő Növények Akklimatizációs Osztályának vezetője (Kijev)

Prof. dr. Vira Protopopova, a biológiai tudományok doktora, professzor,
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Biológia és
Kémia Tanszékének professzora (Beregszász)

Prof. dr. ifj. Fodor István, biológus, nyugalmazott egyetemi tanár

Műszaki szerkesztés: *Dobos Sándor*

Tördelés és nyomdai előkészítés: *Sirokai-Kudron László és Dobos Sándor*
Előkészítés elektronikus formában (PDF-fájlformátumban) történő kiadásra: *Dobos Sándor*

Korrektúra: *Gricza-Varcaba Ildikó és a szerzők*

Borítóterv: *Kolozsvári István és Tóth Vivien*. A borítón a Róna-havas környéke látható.

A fényképfelvételt Kolozsvári István készítette.

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felel:

Dobos Sándor (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlegének vezetője)

A monográfia tartalmáért és hitelességéért a szerzők viselik a felelősséget.

A tudományos kiadvány tartalmát az Unicheck online plágium-ellenőrző program
segítségével ellenőriztük.

A kézirat elkészítését és a monográfia megjelentetését az MTA Domus Kuratóriuma támogatta.

Kiadó: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90 202, Beregszász, Kossuth tér 6.
E-mail: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)

Nyomdai munkálatok: „RIK-U” Kft. (cím: 88 006 Ungvár, Kárpáti Ukrajna u. 36. E-mail:
print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-25-1 (puhafedelű)

ISBN 978-617-8143-26-8 (PDF)

© A szerzők, 2024

© Larisza Meljnik, Okszana Brjanik, 2024

© Az emlékiratok szerzői, 2024

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2024

© Ukrajna Nemzeti Tudományos Akadémiájának M.H. Holodnij Botanikai Intézete, 2024

Мирослав Шевера – Степан Коложварі –
Бейло Надь – Ержебет Когут

ПРОФЕСОР ІШТВАН ФОДОР (1907–2000 РР.)
ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКАРПАТСЬКОГО БОТАНІКА

Колективна монографія

Наукове видання Науково-дослідного центру ім. Фодор Іштвана
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II та
Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного Національної академії наук України

Редагували:

Мирослав Шевера та Степан Коложварі

ЗУІ ім. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ II
Берегове
2024

Видання присвячене пам'яті відомого науковця, доктора біологічних наук, професора Ужгородського державного університету, одного із засновників кафедри ботаніки в університеті Іштвана Фодора (1907–2000 рр.). У двомовній угорсько-українській колективній монографії описано його життєвий шлях, творчий розвиток, висвітлено наукові здобутки, педагогічну та громадську діяльність. Також зібрана бібліографія вченого. Узагальнено та подано спогади його колишніх студентів та шанувальників ботаніки. Видання містить фотографії. Рекомендовано для студентів і викладачів біології, екології, агрономії та лісового господарства вищих навчальних закладів, учнів та вчителів загальноосвітніх закладів, а також для всіх, хто цікавиться історією ботаніки.

*Рекомендовано до видання у друкованій та електронній формі (PDF)
рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
(протокол №9 від «27» вересня 2023 року)*

Підготовлено до видання Видавничим відділом Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II та Науково-дослідним центром ім. Фодор Іштвана спільно з Інститутом ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України.

Автори:

Мирослав Шевера, Степан Коложжварі, Бейло Надь та Ержебет Когут

Редагували:

Мирослав Шевера та Степан Коложжварі

Рецензенти:

*Світлана Клименко, доктор біологічних наук, професор,
завідувач відділу акліматизації плодів рослин Національного ботанічного саду
ім. М.М. Гришка Національної академії наук України (м. Київ)*

*Віра Протопопова, доктор біологічних наук, професор,
професор кафедри біології та хімії Закарпатського угорського інституту
імені Ференца Ракоці II (м. Берегове)*

*Іштван Фодор-молодший, доктор біологічних наук, професор,
біолог- і професор-пенсіонер*

Технічне редагування: *Олександр Добош*

Верстка та підготовка до друку: *Ласло Широкаї-Кудрон та Олександр Добош*

Підготовка до видання у електронній формі (PDF): *Олександр Добош*

Коректура: *Льдіко Гріца-Варцаба та авторська*

Дизайн обкладинки: *Степан Коложжварі та Вівієн Товт*. На обкладинці зображено околиця Полонина-Руни. Фотографію зробив Степан Коложжварі.

УДК: *Бібліотека ім. Опаці Чері Яноша при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

Відповідальний за випуск:

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Відповідальність за зміст і достовірність колективної монографії покладається на авторів.

Зміст наукового видання було перевірено
на наявність збігів і запозичень сервісом «Unicheck».

Підготування рукопису та друк видання здійснено за підтримки

Кураторії «Domus» Академії наук Угорщини.

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)
Друк: ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Карпатської України 36, м. Ужгород, 88006. Електронна пошта: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-25-1 (м'яка обкладинка)

© Автори, 2024

ISBN 978-617-8143-26-8 (PDF)

© Лариса Мельник, Оксана Бряник, 2024

© Автори мемуарів, 2024

© Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, 2024

© Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного Національної академії наук України, 2024

TARTALOM / ЗМІСТ

ELŐSZÓ	11
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	13
1. FODOR ISTVÁN: ÉLETÚT ÉS KREATÍV MUNKA	15
1.1. Gyermekkortól a professzori katedráig	15
1.2. Pedagógiai tevékenysége	32
1.3. Kutatási tevékenysége	34
1.3.1. Dendrológiai kutatásai	34
1.3.2. Flórakutatásai	36
1.3.3. Taxonómia kutatásai	40
1.4. Herbáriumi tevékenysége	42
1.5. Az erdőhatár helyreállítására irányuló kutatásai.....	43
1.6. Természetvédelemben játszott szerepe	45
1.7. Társadalmi munkássága.....	46
2. FODOR ISTVÁN BIBLIOGRÁFIÁJA	49
2.1. Fodor István publikációinak listája	49
2.2. Fodor István iskolai tankönyvfordításai	66
2.3. Fodor Istvánhoz kapcsolódó tudományos és tudományos ismeretterjesztő kiadványokban megjelent publikációk	67
2.4. Újságokban megjelent publikációk	71
2.5. Internetes források	72
2.6. Ismeretterjesztő film	73
3. MEGEMLEKEZÉSEK FODOR ISTVÁNÉRŐL.....	75
4. VISSZAEMLEKEZÉSEK FODOR ISTVÁNÉRŐL	81
FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM	101

ПЕРЕДМОВА	107
Подяки.....	109
1. Іштван Фодор: життєвий шлях та творчий доробок.....	111
1.1. З дитинства до посади професора.....	111
1.2. Педагогічна діяльність	126

1.3. Наукова діяльність.....	130
1.3.1. Дендрологічні дослідження	130
1.3.2. Флористичні дослідження.....	133
1.3.3. Дослідження у галузі систематики.....	136
1.4. Гербарна справа	138
1.5. Дослідження по відновленню верхньої межі лісу	139
1.6. Охорона природи	141
1.7. Громадська діяльність	142
2. БІБЛІОГРАФІЯ ПРОФЕСОРА ІШТВАНА ФОДОРА	145
2.1. Список публікацій про Іштвана Фодора.....	145
2.2. Підручники для шкіл у перекладах на угорську мову Іштвана Фодора.....	162
2.3. Публікації про Іштвана Фодора у наукових та науково-популярних виданнях.....	163
2.4. Газетні публікації.....	167
2.5. Інтернет-ресурси.....	168
2.6. Науково-популярний фільм	169
3. Вшанування пам'яті ІШТВАНА ФОДОРА	171
4. Спогади про ІШТВАНА ФОДОРА	177
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУР	201

Prof. dr. Fodor István DSc
(1907–2000)

ELŐSZÓ

Könyvünket kedves olvasóinknak és a híres ukrán botanikusnak, az Ungvári Állami Egyetem (ma Ungvári Nemzeti Egyetem) Botanika Tanszéke korábbi professzorának, az Ukrán Botanikai Társaság tiszteletbeli tagjának, a biológiai tudományok doktorának, Fodor István professzornak ajánljuk. A kiadványt Fodor István születésének 115. évfordulójára emlékezve jelentetjük meg.

Fodor István professzor neve meghatározó Kárpátalja botanikusainak sorában. A neves kárpátaljai amatőr botanikus, Margittai Antal és a híres cseh botanikus, Karl Domin professzor tanítványaként Kárpátalja növényvilágának egyik legelismertebb szaktekintélyeként emlékezünk rá. Fodor István pedagógiai munkásságának fontos pillére, hogy egyik alapítója volt az Ungvári Állami Egyetem Növényteni Tanszékének és Botanikus Kertjének. 50 éves egyetemi munkássága alatt botanikus hallgatók több nemzedéke került ki keze alól, akik szellemi hagyatékát továbbvive egyetemeken, középiskolákban, erdészeti intézményekben és a mezőgazdaság különböző ágazataiban végzik munkájukat. A tudós nevéhez elsősorban a Kárpátok növénytakarójának kutatása fűződik, de innovatív tudományos eredményei a virágkertészet, a taxonómia, a növénysszaporítás, az erdészeti tudományok és a tudományos herbáriumok létesítése kapcsán is meghatározóak. Tudományos munkásságát több mint 100 publikációban adta közre, melyek közül élete fő műveként a *Kárpátalja flórája* (1974) című kötetet tartjuk számon, mely máig sem veszített aktualitásából.

Tudását szívesen osztotta meg kollégáival, hallgatóival, különböző tudományterületek szakembereivel. Kárpátalja gazdag és sokszínű növényvilágát széles körben népszerűsítette a helyi sajtóban.

Fodor István professzor életútját és alkotói útját a jubileumi tudományos publikációk, szakkiadványok, enciklopédiák, kézikönyvek, újságkiadványok és internetes források is fémjelzik (Комендар та ін., 1997; Kricsfalusy et al., 1997; Петрус та ін., 2000; Рошко, 2004; Дочинець, 2006; Бабидорич, 2007; Чубірко, 2007, 2011; А Кárpátok бűvöлетében ёлт., 2007; Андрик та ін., 2017; Літерати, 2021).

A kiadvány megjelentetésével célunk: a) Fodor István professzor hollisztikus képenек bemutatása, életútjának, alkotói eredményeinek jellemzése; b) a tudós teljes bibliográfiájának összegyűjtése; c) Fodor Istvánról,

a tudósról és a tanárról szóló visszaemlékezések rendszerezett közreadása. Kiadványunk egy fejezetét a hajdani diákok visszaemlékezéseinek szenteltük. Ezek terjedelmükben és mélységükben ugyan eltérőek, de mindegyik őszinte és a Fodor István tanár úr iránti elismerő szeretettel íródott, feltárva életének különféle informális vonatkozásait.

Reméljük, hogy könyvünk egy újabb mérföldkő lesz Fodor István professzor úr szellemi hagyatékának ápolásában, segítve azon tudósok élete iránt érdeklődőket, akik fáradságos munkájukkal hozzájárultak a kárpátaljai botanikatudomány fejlődéséhez.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A szerzők köszönetüket fejezik ki mindazoknak, akik hozzájárultak a kiadvány megjelenéséhez: Bryanik O. vezető bibliográfusnak és Melnyk L.-nek, az Ungvári Nemzeti Egyetem Tudományos Könyvtára Információs és Bibliográfiai Osztálya vezetőjének, Szlucikij E.-nek, az Idegennyelvű Dokumentumok Osztálya vezetőjének, valamint Horvat I. vezető bibliográfusnak (F. Potushnyak Kárpátaljai megyei Tudományos Könyvtár) a bibliográfia elkészítésében nyújtott segítségükért, illetve Kohutich K.-nak, az Ungvári Nemzeti Egyetem levéltári specialistájának és Szkazovij L.-nek, a Kárpátaljai Megyei Állami Levéltár vezető szakemberének a levéltári háttéranyagokkal való munkában nyújtott segítségükért. Őszintén köszönjük az emlékiratok szerzőinek – prof. dr. Hamor F.-nek, a biológiatudományok doktorának (Kárpáti Bioszféra Rezervátum), prof. dr. Popovics Sz.-nek, a biológiatudományok doktorának (Ukrajna Nemzeti Bioerőforrás- és Természetgazdálkodási Egyeteme, Kijev), Kravec O.-nak, a biológiatudományok doktorának, tudományos főmunkatársnak (az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Élelmiszer Biotechnológiai és Genomikai Intézete, Kijev), Kicsura V.-nek és Kopinec N.-nek, a mezőgazdasági tudományok kandidátusának, docenseknek, Mihály A.-nak, a biológiatudományok kandidátusának, Rosko V.-nek, a biológiatudományok kandidátusának, docensnek, Szadovszkij N.-nek, a biológiatudományok kandidátusának, docensnek (Ungvári Nemzeti Egyetem), Belej M.-nek (Ungvár), Dankanych H.-nek és Dankanych V.-nek (Turja Remete falu) a kedvesen küldött anyagokért. Külön köszönetünket fejezzük ki Roshko V.-nek, Szabados V.-nek és Mihály A.-nak (Ungvári Nemzeti Egyetem), Dzsahman R.-nek (Lehoczky Tivadar Kárpátaljai Regionális Honismereti Múzeum, Ungvár) és **Pífkó D.**-nek (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest), dr. Fodor I.-nak (Budapest) a kézirat elkészítése során nyújtott segítségéért. Köszönetünket fejezzük ki a munka lektorainak – prof. dr. Klymenko S.-nek, a biológiatudományok doktorának (M. M. Hryska Nemzeti Botanikus Kert, Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia) és prof. dr. Protopopova V.-nek (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola). A kiadvány megjelenéséhez nyújtott segítségükért köszö-

netünket fejezzük ki a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnökének, dr. Orosz I.-nak és rektorának, prof. dr. Csernicskó I.-nak, valamint a nyomdai költségek biztosításáért a Magyar Tudományos Akadémia Domus programjának.

1. ábra. Felsőgereben település térképe (Fodor 2000)

A falut a Kárpátok csodálatos természeti sokszínűsége övezi, itt találhatók a híres Szinyák erdőmasz-szívum tölgy-, platán-, nyár-, bükk-, kőris-, gyertyánállományai (erről kapta a falu nevét), ami jelenleg helyi jelentőségű erdőrezervátum; a kőgerinc, amely átível az erdős hegyoldalon; a Szkakaló-vízesés, amely ma szintén helyi jelentőségű hidrológiai emlék; a Matekova-patak, amely egy vulkanikus eredetű hegyi tóból, a Szinyák-tóból ered – kétségtelenül nagy hatással volt a leendő kutató pályaválasztására.

Fodor István szülőfalujáról rövid esszét írt fia, Fodor László az *Acta Hungarica* című folyóiratban *Szűkebb szülőföldem – Hrabonica – őstörténeti emlékei* címmel (Fodor, 1998), amelyből a kötet megírása során a szerzők is merítettek.

Fodor István természetszeretete vélhetően a családi történetekből, a szülők, rokonok közvetlen példájából is fakadt. Édesanyja – Hanna Kerschbaum (1887–1958) háztartásbeli volt, német (sváb) családból származott; édesapja, Fodor István nagyapja, Kerschbaum Mátyás erdész-ként dolgozott Schönborn gróf birtokain Polena faluban. Fodor István édesapja, Fodor István (1877–1958) Felsőgerebenen dolgozott a helyi általános iskola tanáraként, később igazgatóként és egy ideig az Agrárpárt helyi kirendeltségének titkáráként is tevékenykedett. A faluban jó emlékként maradt meg vele kapcsolatban gyümölcstermesztési szakértelme, illetve az általa létrehozott csodálatos gyümölcsöskert. Több általa ültetett fa még most is fellelhető itt. A Fodor család anyai és apai származási ágáról a *A Kárpátok bűvöletében élt* (2007) című könyvben olvashatnak részletesebben.

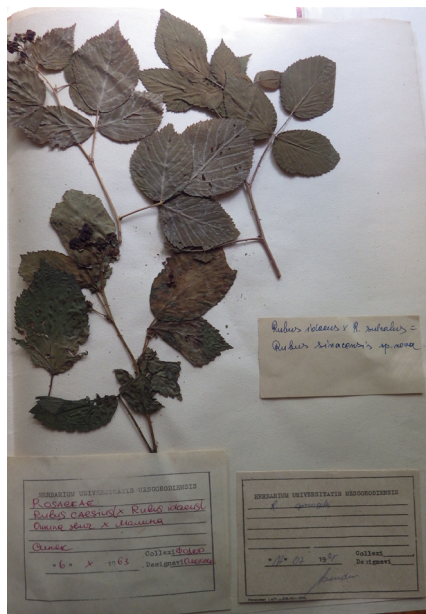
Sajnos Fodor István nem adta ki visszaemlékezéseit és személyes kéziratokat sem hagyott hátra, amelyekből kalandos életútját, alkotói kiteljesedését részleteiben is megismerhettük volna. Ennek hátterében különböző okok húzódtak meg, bár fia, ifjabb Fodor István többször is kérte ezt apjától. Érdekes emlékei és történetei bevéődtek a gyermekei emlé-

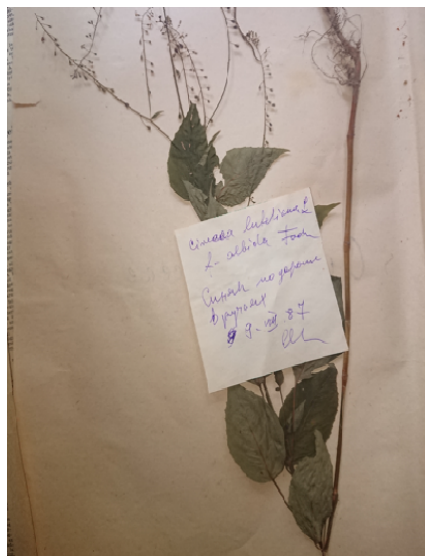
2. ábra. A Fodor család 1914-ben (Fodor István a baloldalon, az első sorban áll)

kezetébe, különösen a szülőfalujában tett kirándulások során. Fodor István születésének 100. évfordulója alkalmából ifjabb Fodor István ezeket közreadta *A Kárpátok bűvöletében élt* (2007) című könyvében, amelyből fontos életepizódokat ismerhetünk meg. Fodor István gyermekkorában a faluban ruszin, magyar, sváb, cseh gyermekekkel játszhatott együtt, szeretett rákot fogni, focizni, hegedülni, gyakran kirándultak is a környező hegyekben, erdőkben és mezőkön. Előretétekintve jegyezzük meg, hogy 1966-ban Fodor István már elismert botanikusként a szülőfaluja közelében található Kékesfüred településről írta le a tudomány számára új fajt, melyet *Rubus sinakiensis* Fodornak nevezett el (3. ábra), ily módon is megörökítve a falu nevét. Szülőfaluja és környéke növényvilágával kapcsolatos érdeklődése sohasem lankadt. 1987-ben szitén Kékesfüredről jelezte a *Circaea lutetiana* L. var. *albida* Fodor lejegyzését (4. ábra). Ezeket a példányokat, illetve további gyűjteményi példányait az Ungvári Nemzeti Egyetem (UU) Herbáriumában őrzik.

A Fodor család gyermekei közül Istvánon kívül (ő volt a második gyermek) még Sarolta, Oszkár, Erzsébet és Zoltán született és nevelkedett, sajnos egy fiúgyermek még csecsemőkorában elhunyt. Később István kivételével mindannyian Magyarországra költöztek családjukkal, de jó kapcsolatokat ápoltak, időnként találkoztak.

3. ábra. *Rubus sinakiensis* Fodor
(Fotó: Severa M.)

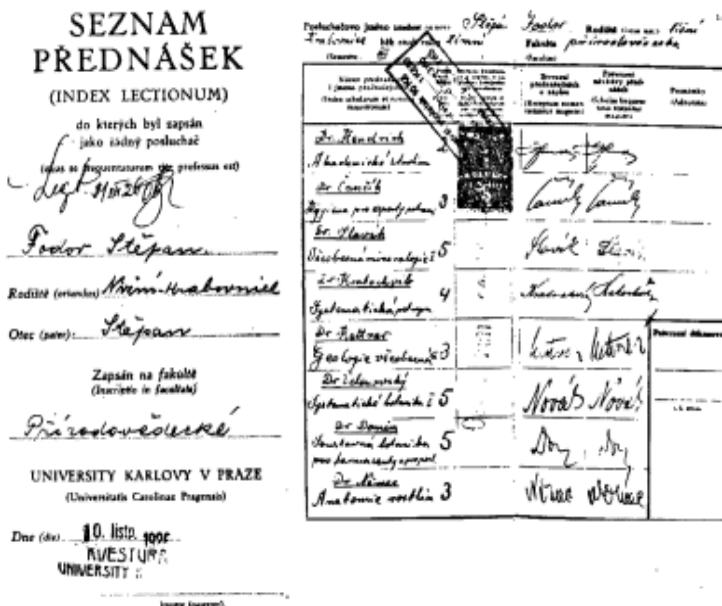

4. ábra. *Circaea lutetiana* L.
var. *albida* Fodor (Fotó: Mihály A.)

Fodor István a helyi elemi iskolában kezdte tanulmányait, majd a régióban igen elismert Drugeth Gimnáziumban (1917–1926) folytatta Munkácson. Az általános tárgyak mellett a természettudományokban is új ismereteket szerzett: a fizikát Havel P., a kémiát a híres Margittai Antal és más gimnáziumi professzorok tanították itt. A gimnázium végzős osztályában Fodor István egy esszét készített *A poloninák használatának problémái a Podkarpatszka Rusz-ban* címmel, amely ma is igen aktuális a régióban. Később kutatóként is visszatért a havasi legelők javításának problematiká-

5. ábra. Fodor István egyetemi hallgatóként

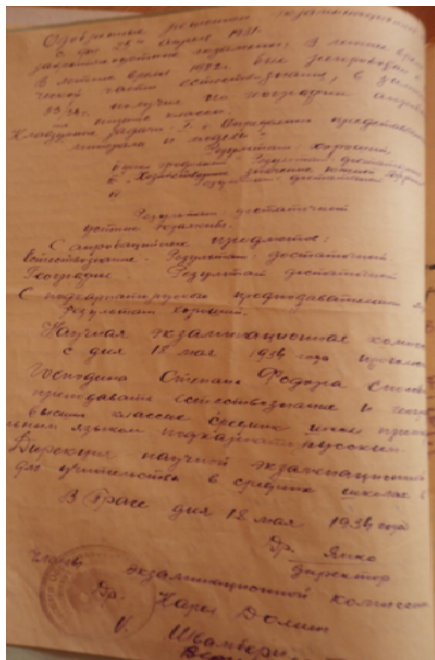
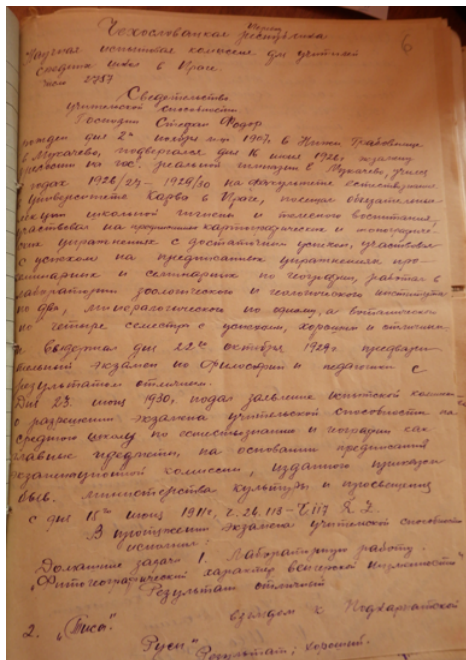
6. ábra. Fodor István lecke könyve a prágai Károly Egyetemen (Комендар et al. 1997)

jához és több munkát is publikált ebben a témában. A Margittai Antallal való ismeretség sorsdöntő jelentőségű volt későbbi munkája, pályaválasztása szempontjából. Margittai Antal fizikus végzettségű, gimnáziumi fizika, kémia, matematika és csillagászat tárgyakat oktató tanár volt, helyi amatőr botanikusként később a Podkarpatszka Rusz növényvilágának elismert szaktekintélyévé vált. Margittai Antal tanárként közbenjárt tanítványáért a gimnázium igazgatójánál, hogy Fodor István elkerülje a gimnáziumból való kicsapást „szemtelen” (!) viselkedése miatt: a fiatal Fodor István felkérte az igazgató feleségét táncolni a bálon.

A középiskola elvégzése után természetesen felmerült a további szakmaválasztás kérdése. Elsőként az ungvári teológiai szemináriumba jelentkezett, ahová nem vették fel énektudása miatt. Ezután Beregszentmiklós község vasútállomásán kapott állást, de a továbbtanulás iránti vágya győzött. A rövid vasúti kitérőt követően a többi kárpátaljai fiatalemberrel együtt, akik álmodoztak és kitartóan egyengették az utat a tudás magaslatai felé, ő is a régió akkori fővárosába, Prágába ment, hogy egyetemre jelentkezzen. A sikeres felvételi vizsgákat követően a híres Károly Egyetem Természettudományi Karának hallgatója lett (5. ábra), itt tanult 1926–1931 között. A sokgyermekes Fodor család anyagi helyzete nem tette lehetővé, hogy finanszírozni tudják fiuk taníttatásának költségeit, így Fodor Istvánnak nem volt gondtalan diákélete: szabadidejében és hétvégéken a szállodaiparban dolgozott, hogy fizetni tudja a tandíját és a szállást. De ez nem akadályozta meg tanulmányai sikeres elvégzésében. A specializációjakor a földrajzot és a botanikát választotta. Tanulmányai teljes ideje alatt több mint 130 általános és szakmai tárgyat hallgatott, köztük növényrendszertani ismereteket a híres cseh botanikusknál, prof. Karel Dominnál, gyakorlati tudását pedig M. Dale és J. Siliger óráin csiszolta, akik Margittai Antal kíséretében körbeutazták Kárpátalját is. Nemts J. növényélettant, Ketner F. geológiát és ásványtant oktatott. Y. Slavica eredményesen működött együtt a kiváló orosz és ukrán természettudóssal, tudományszervezővel, a nooszféra koncepció szerzőjével, a kijevi Összukrán Tudományos Akadémia első elnökével, az Ukrán Tudományos Akadémia akadémikusával, V. Vernadszkijjal és más neves tanárokkal, kutatókkal (Комендар et al. 1997; Kricsfalusy et al. 1997).

Fodor István diákként kötelező iskolai higiéniai és testnevelési órákon vett részt, emellett sikeresen teljesítette az előírt térképészeti és topográfiai gyakorlatokat is. Két féléven át az állattani- és geológiai intézet laboratóriumában, egy-egy féléven át az ásványtani intézet

laboratóriumában és négy féléven keresztül a botanikai intézetben dolgozott kitűnő eredménnyel. 1929. október 22-én filozófia-pedagógia elővizsgáját kitűnő eredménnyel teljesítette. A vizsga során – *A Magyar Alföld növényföldrajzi jellemzői* címen írt házidolgozatára kitűnő osztályzatot, a *Tisza. Kilátás a Podkarpatszka Ruszról* címűre jó minősítést kapott. Miután minden vizsgáját sikeresen letette, természettudomány-földrajz tanári oklevelet szerzett.

7. ábra. Tanári alkalmassági bizonyítványának másolata
(az Ungvári Nemzeti Egyetem Levéltárából)

Az egyetem elvégzése után Fodor István visszatért Kárpátaljára, természettudomány-földrajz szakos tanárként dolgozott ungvári gimnáziumokban: előbb az ukrán gimnáziumban, később a magyar leánygimnáziumban és tanítói szemináriumban, amit az 1931–1938-ból származó levéltári anyagok is igazolnak (Kárpátaljai Megyei Állami Levéltár, 28. fond, 4. opisz, 7383. iratcsomó; az Ungvári Nemzeti Egyetem Archívuma, 5. kötet., személyi akták..., 1989. F–S). Fodor István 1931. szeptember 1-jén kezdte meg gimnáziumi tanári feladatai végzését, amiről az Ungvári Állami Reálgimnázium vezetője tájékoztatta a helyi közigazgatás

ДЕРЖ. РЕАЛН. ГИМНАЗИЯ «УЖГОРОДЪ»
ST. REALNÉ GYMNASIUM v UŽHORODĚ

(Raziklo štava)

Kvalifikační výkaz

K žádosti o určení definitivního místa podle § 40.
k žádosti o určení místa profesorského skupiny jako trvalého působiště o ředitelské místo při

K číslo 42/1938.

Jméno a příjmení žadatele: <u>István Fodor</u>	Zkouška dospělosti (kdyakde): <u>16. června 1926.</u> <u>18. června 1926. v Ušhorodě</u> Studia vysokoškolská: <u>na přírodovědecké fakul.</u>	Počátek služební doby započtené pro zvýšení služného: <u>1. června 1934.</u>	Stručný přehled dosavadní služby: Výp. učit. od _____ do _____ Supl. prof. od <u>1. 12. 1934</u> do <u>1. 1. 1934.</u> Asp. prof. od _____ do _____ Zat. prof. od <u>1. 1. 1934</u> do _____ Def. prof. podle § 70 pl. z. _____ od _____ do _____ Def. prof. na trvalém působišti od _____ Ředitelem od _____ Tresty _____	Vojenská služba: a) presence od _____ do _____ b) válečná od _____ do _____ z toho v legiích od _____ do _____ Literární a veřejná činnost: <u>jest státním učitelem v Ušhorodě, při zřetelné práci.</u> Poslední stanovená kvalifikace: <u>vel. učitel</u> za škol. rok 1936/37.
Jeho hodnost a nyníjší působiště: <u>prof. sk. profesor</u> při <u>státní škole v Ušhorodě</u>	Způsobilost učitelská (skupina, kdy a kde vykonána, vyučovací jazyk): <u>1. 1. 1934. na přírodovědecké fakul. v Ušhorodě</u> Ustanovovací zkouška profesorská (u kterého úřadu a kdy vykonána): <u>1. 1. 1934. v Ušhorodě</u>	Počátek služební doby započtené pro pořadí: <u>1. 1. 1934.</u> Nynější stupeň služného <u>II. třídy</u> od <u>1. 1. 1934.</u> Na která místa současně žádá anebo tohoto školního roku žádal:		
Národnost: <u>maďarská</u>				
Den a rok narození: <u>2. 11. 1877.</u>				
Rodiště (místo a země): <u>Ušhorodě</u>	Odborná zkouška ředitelská (u kterého úřadu a kdy vykonána):			
Poměry rodinné: (téz počet a věk dětí): <u>4 dětí</u>	Znalost cizích jazyků a zvláštní schopnosti: <u>maďarská, slovenská, rusá</u>			

Opis posudku úřední kvalifikace
za školní rok 1936/37
při státní škole v Ušhorodě

a) ped. a odb. vzdělání; b) znalost předmětů pro výkon služby:	a) jednání se žáky v díl. a ped. smyslu; b) znal. svých sečlených vědomostí a se stranou:	plnost a vědomost v plnění povinností sluh.	úspěchy vchovávací a vyučovací.	chování:	v souh. na řídicím místě služebním nebo o jejich povinnosti na místo zákonné jíz. způsobilosti:	vědomost schopnosti a výkonu.	Zvláštní okolnosti významné pro posouzení celkové:
1	2	3	4	5	6	7	8
a) <u>vel. dobrý</u> b) <u>vel. dobrý</u>	a) <u>vel. dobrý</u> b) <u>vel. dobrý</u>	<u>vel. dobrý</u>	<u>dobrý</u>	<u>vel. dobrý</u>	<u>+</u>	<u>+</u>	<u>+</u>

Zpráva ředitele o zdravotním stavu žadatele: dobrý

Poznámky ředitelovy: Velice aktivní, a vřelý organizátor.

Správnost údajů, dat a výpisu z kvalifikační tabulky potvrzuje:
v Ušhorodě dne 20. I. 1938.

Vyřízení zemského školního inspektora:
SOUHLASÍM.
V Ušhorodě dne 2. března 1938.
Mikuláš Stupka
ředitel pověřený funkcí zem. škol. inspektora.

8. ábra. Fodor István 1938-ban sikeresen letette a professzori vizsgát és képesítési bizonyítványt kapott (Kárpátaljai Állami Levéltár, F. 28, op. 4, № 7383)

9. ábra. Az Ungvári Állami Gimnázium tanárai és diákjai
(Fodor István az első sorban, jobbról a második) (Jitarepati 2021)

Iskolai Részlegét, megjegyezve, hogy az elbocsátott professzor dr. Szerényi Ferdinánd helyét átvette, aki 1928-tól a Podkarpatszka Rusz Magyar Pedagógiai Társaságának (Podkarpatszka Ruszi Általános Magyar Tanítóegyesület) vezetője volt, valamint a társaság által Beregszászban kiadott *Magyar Iskola* pedagógiai szaklap szerkesztői feladatait látta el, majd 1931-től a Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi, Művészeti Társaság, közismert nevén a Masaryk Akadémia titkára volt (Береш, Фединець 2010).

A szakmai tárgyak mellett közgazdasági és higiéniai kurzusok oktatására is beosztják (Химинець, Басараб 2013). Kétségtelen, hogy a fiatal pedagógus már akkor is bizonyította tanári tehetségét: előadásai szakszerűek, tartalmasak és érdekesek voltak, tisztelettel bánt a diákokkal, szeretett viccelni, a néppedagógia elemeit használta. Abban az időben a Kapitulnaja utcában található Konvikt állami bentlakásos iskola prefektusaként is dolgozott, ahol egy ideig maga is lakott, rendet tartott a bentlakásos iskolában, segített a diákoknak házi feladataik elkészítésében stb. (Jitarepati 2021).

Általánosságban elmondható, hogy a helyi oktatási intézmények, különösen a gimnáziumok az ismeretek átadásán túl Ungvár kulturális életének is fontos központjai voltak. A Fodor Istvánnal a gimnáziumban

10. ábra. Az Ungvári Állami Gimnázium tanárai és diákjai
(Fodor István az első sorban, balról az első) (Jlírepari 2021)

11. ábra. Az Ungvári Állami Reálgimnázium végzőseinek és tanárainak tablója
(Fodor István a középső, oktatói rész alsó sorában balról az első) (Jlírepari 2016)

12. ábra. Ivancsó Irén és Fodor István (Jlítepari 2021)

együtt dolgozó tanárok kreativitásukkal nagyban járultak hozzá Kárpátalja fejlődéséhez. Sokukkal baráti viszonyt ápolt.

A gimnáziumban végzett munka során őszinte érzelmek lobbantak fel a fiatal Fodor István és a gimnazista Ivancsó Irén között. 1938-ban a fiatal pár összeházasodott. Két fiuk született (13. ábra): 1940-ben István, aki kutató biológus lett, 1946-ban pedig László, aki szintén végzett biológus, de zenei irányú képesítést is szerzett.

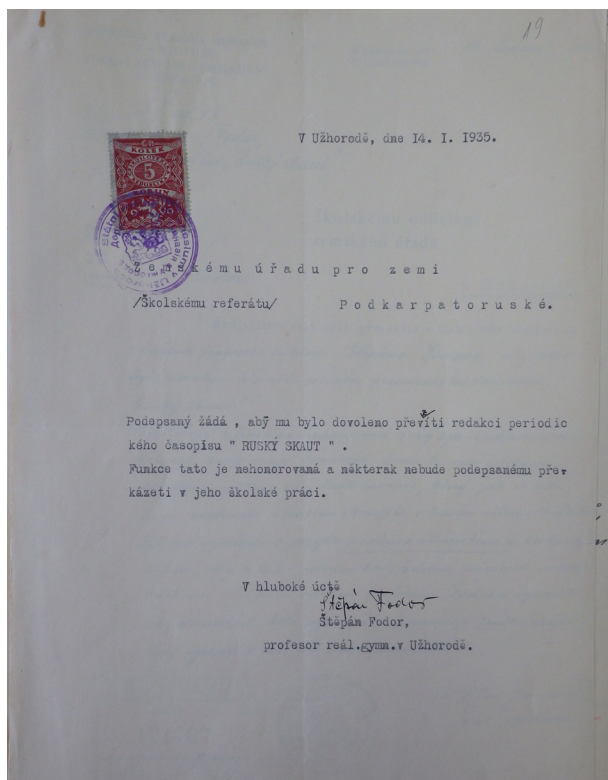
Fodor István másik szenvedélye a cserkészlet volt, amely akkoriban széles körben népszerűvé vált. A Magyar Cserkészeknek Ungváron is volt „fiókjá”, amelynek a múlt század harmincas évei végén egy ideig Fodor István volt a vezetője, „a XII. kerületi magyar-orosz cserkészek körzetfőnöke”. Az egyik dokumentumban (1935. január 14-i keltezéssel) Fodor István fellebbezéssel fordul az iskola vezetéséhez, hogy elvállalhassa a *Rusky Skaut* című folyóirat szerkesztői posztját, megjegyezve, hogy az nem fizetett, és semmilyen módon nem zavarja pedagógiai munkájában.

Az Ungvári Magyar Királyi Állami Gimnázium 1941–1943. évi beszámolójában Fodor István rövid feljegyzései is megtalálhatók az általa vezetett cserkészszervezet állapotáról, felépítéséről, feladatairól, szervezeti munkájáról, eredményeiről, különböző rendezvényeken való részvételeiről és az egyes cserkészek sikereiről. Mint Literati T. (Jlítepari 2021) megjegyzi „...Nehéz időszak volt ez életében, mert a cserkészlet saját céljaira és politikájuk támogatására használták fel, így a régió különböző cserkészszervezetei között folyamatos viták alakultak ki a nyelv, zászló, alárendeltség stb.” terén.

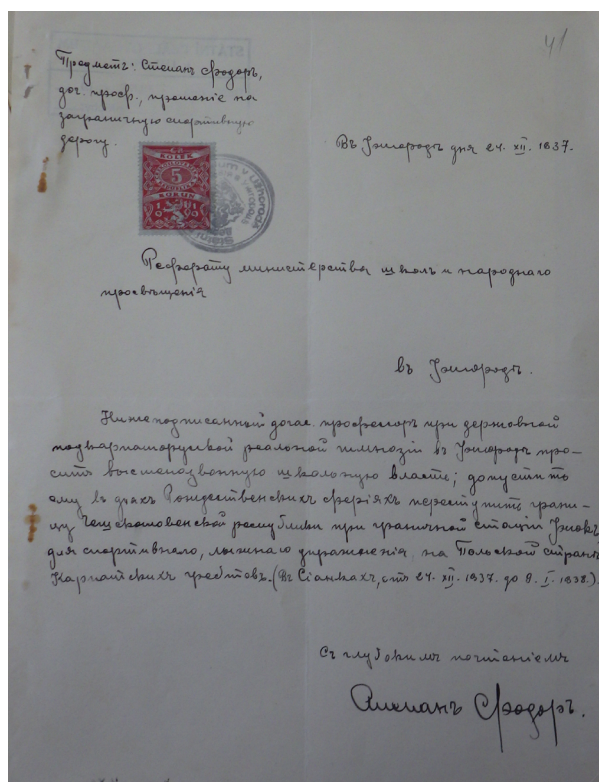
13. ábra. A Fodor család (Jitarepari 2021)

Fodor István mind a nyári, mind a karácsonyi vakáció során sokat utazott turisztikai és kutatási céllal más országokba, nemzetközi cserkész-eseményeken, tornákon vett részt, az 1937. december 24-én kelt levelében azzal a kéréssel fordult az intézmény vezetőségéhez, hogy adjon engedélyt a Csehszlovák Köztársaság határának átlépésére az uzsoki állomáson keresztül, hogy részt vegyen az 1937. december 24. és 1938. január 8. között a lengyelországi Sianki faluban rendezett síversenyen (Kárpátaljai Állami Levéltár, F. 28., op. 4, № 7383).

14. ábra. Fodor István beadványa, melyben kéri, hogy elvállalhassa a *Ruský Skaut* című folyóirat szerkesztői posztját

A békés életet beárnyékolta a háború, amely mindenki számára nehéz próbatétel lett, és nem kerülte el a Fodor családot sem. Fodor István 1953. február 25-i önéletrajzából (Ungvári Nemzeti Egyetem Levéltára, 5. kötet, személyi akták..., 1989, F–S) megtudjuk, hogy 1942-ben besorozták a magyar hadsereg soraiba. Kezdetben Munkácson állomásozott, majd az 51. léghárító tüzérezred budapesti és pétervásári alakulatában szolgált, később őrmesteri rangban szolgált. A háború végén elfogták, hadifogolyként rövid ideig még az NKVD egyik alakulatának is fordítója volt. Életének háborús időszakára vonatkozó adatok meglehetősen ellentmondásosak, de ez érthető... A háború utáni években és később is az állambiztonsági tisztviselők állandó felügyelete alatt állt: „beszélgettek” vele, több alkalommal kihallgatták, a háború alatti szerepvállalását firtatták. Természetesen az Állambiztonsági Minisztérium regionális főosztályának munkatár-

15. ábra. 1937. december 24-én kelt levelében azzal a kéréssel fordult intézményi elöljáróihoz, hogy engedélyezzék számára a lengyelországi Sianki településen megrendezendő síversenyen való részvételt, illetve a határátlépést.

sai jól tájékozottak voltak, és bizonyítékokkal is rendelkeztek, köztük egy fényképpel (16. ábra), amelyen tiszti egyenruhában szerepelt magas rangú katonai és politikai személyek társaságában. Az Ungvári Állami Egyetem Növénytudományi és Növényrendszertani Tanszékének asszisztense, Fodor István egyik ismertetőjében pedig (1953. június 5-től) ez áll: „...1942 júniusától 1944 decemberéig szolgált a magyar hadsereg tisztjeként, amelynek részleteit rejtegeti...” (Ungvári Nemzeti Egyetem Levéltára, 5. kötet, személyi akták ..., 1989, F–S).

1945 áprilisában visszatért Kárpátaljára, rövid ideig iskolai tanárként dolgozott Munkácson, majd Ungváron. A háború utáni Ungvár és az egész Kárpátalja életében fontos esemény volt, hogy 1945-ben megnyílt a régió régóta álmodott felsőoktatási intézménye – az Ungvári Állami Egyetem.

16. ábra. Magyar értelmiségiek (Fodor István a legfelső sorban jobbszélén áll) (Jlirepari 2021)

Az egyetem működésének első éveiben a tanárok túlnyomó többsége a volt Szovjetunió más egyetemeiről érkezett. A tudományos és oktatói személyzet csak egy igen szűk csoportja volt helyi, akik főként gimnáziumi tanárok, bécsi, budapesti, berlini, prágai, párizsi egyetemek diplomásai voltak. Csak kivételes esetekben vették fel őket, és mindig szoros felügyelet alatt álltak. Az újonnan alakult egyetemre az elsők között hívták meg Fodor Istvánt, az ungvári 3. számú iskola tanárát. Tevékenysége az egyetem botanikus kertjében kezdődött. A felsőoktatási intézménybe való felvételi kérelmét az Ungvári Állami Egyetem Biológiai Karának dékánja támogatta. Rudenko H. a következő szavakkal jellemezte: „Fodor rendkívül fegyelmezett széleskörűen tájékozott botanikus szakember, 15 éves tapasztalattal. Fodornak nyomtatott tudományos munkái kéziratok vannak. Fodor érett botanikus, aki ismeri Kárpátalja növényvilágát, ezért hiszem, hogy Fodor úr értékes és eredményes botanikusa lesz az Ungvári Botanikus Kertnek a Kárpátalja növényvilága osztály vezetőjeként...”; egy másik állásfoglalása – „A № 137(2) határozat 6. § - 1946. IX. 1-től a Botanikus Kert tudományos munkatársa 650 rubel fizetéssel. 7. VIII. 46.” (Az Ungvári Nemzeti Egyetem Levéltára, 5. kötet, személyi akták..., 1989, F–S). Mindössze két hónap után tudományos főmunkatárssá választották, 1948 augusztusától pedig igazgatóvá nevezték ki. Az Ung

partján található, Tóth ügyvéd egykori gyümölcsös-diós kertjének egy részét új botanikus kertnek szánták. Megindult a mindennapos, változatos és fáradságos munka: kertterv készült, megkezdődött a kiszáradt fák és bokrok metszése, gyérítése, a telepítendő anyag kiválasztása, növényi szaporítóanyag felkutatási expedíciók szervezése, fás- és lágyszárúak begyűjtése (Рощко 2004). A kert fejlesztése révén az egyetem minőségileg új oktatási és tudományos egysége jött létre.

A Növénytani Tanszék, majd a Növényrendszertani és Növénymorfológiai Tanszék 1945. november 28-án jött létre, és az első volt az egyetem Biológiai Karának struktúrájában.

A tanszék első vezetője, egyben a botanikus kert igazgatója Rudenko H. ismert növényembriológus, a biológiai tudományok kandidátusa, egyetemi docenst lett, akit 1946. február 20-án az egyetem Biológia Karának dékánjává is kineveztek. Az új tanszék fejlesztésében igen aktív volt: szervezte és biztosította az oktatást, maga is tanított általános és szakmai tárgyakat, megalapozta és irányította a tanszék florisztikai és geobotanikai irányú kutatásait. Úttörő volt az embriológiai kutatások terén, a flóra helyi ismerőit bevonva kutatócsoportot alapított, szaktanárokat és tehetséges fiatalokat hívott együttműködésre. Ő kezdeményezte a botanikus kert mint oktatási és tudományos gyakorlótér létrehozását, valamint egy tanszéki herbárium megalapozását is (Рощко 2004). Energikussága, eredményessége, igényessége megszilárdította a kis tanszéki csapatot, amely keményen, odaadóan, céltudatosan dolgozott egyetlen, hasonló gondolkodású csoportként. A dékán figyelme mindenre kiterjedt, határozott, szigorú, sokszor megalkuvást nem tűrő, de korrekt vezető volt (Чубипко 2011). Vele kapcsolatosan egy másik fontos történetről

17. ábra. Rudenko H., az Ungvári Állami Egyetem Botanika Tanszékének első tanszékvezetője

18. ábra. Fodor István tanszéki asszisztensként laboratóriumi gyakorlatot vezet növényanatómia tantárgyból, 1954 (Рошко 2004)

is meg kell emlékeznünk, amely az Ungvári Állami Egyetem Biológiai Karának folyosóján történt és amellyel megvédte Fodor Istvánt a KGB zaklatásától: Rudenko H. dühösen azt mondta egy Fodor Istvánt vegzálni akaró állambiztonsági tisztnek, hogy „... vegye át maga Fodor helyét, tanítsa maga a diákokat...” (Fodor 2007).

Fodor István 1947-től az egyetem Növényrendszertani és Növény-morfológiai Tanszékekre kapott meghívást: kezdetben óraadóként, 1948-tól pedig már főállású tanárként. Tanszéki feladatai mellett is folyamatosan érdeklődött a kert fejlődése iránt, rendszeresen konzultált az alkalmazottakkal, gazdagította a gyűjteményeket, hallgatói kirándulásokat és közös terepi kutatásokat szervezett a kert munkatársaival.

A tanszéki ranglétrát végigjárva asszisztensből (1948.09.23–1957.01.30.) egyetemi adjunktussá (1957.01.02–1957.11.30.), majd docenssé lépett elő (1957.01.12–1973.06.28.), rövid időre, ideiglenesen a tanszékvezetői feladatokat is magára vállalta, később professzorként (1973.06.29–1987.07.31.), majd tanácsadó professzorként (1987.09.01.–1989.06.30) tevékenykedett. Sikerei csúcsát elérve, „... továbbra is szelény, mondhatni «nem feltűnő» végrehajtója marad a hallgatók nevelői-oktatói munkájának” (Рошко 2004). Oktatói munkájának legfőbb érdeme talán abban rejlik, hogy hallgatók több generációjával osztotta meg tudását önzetlenül – „...a professzor előadásait magas szakmai színvonal,

19. ábra. Fodor István 1951-ben botanikai terepgyakorlatot vezet Volóc környékén (F. I. a második sorban, jobbról a második, Рошко 2004)

20. ábra. Fodor István terepgyakorlaton diákjai körében (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/university-history>)

mesteri tudás, megbabonázó lelkesedés jellemezte...” (Чудипко 2007). Kétségtelenül az egyetem Botanika Tanszékének alapítói közé tartozik.

1.2. Pedagógiai tevékenysége

Oktatói munkája során olyan általános, illetve szakmai tárgyakat tanított, mint a virágos növények rendszertana, a magasabbrendű növények, a virágos növények evolúciója, a növények akklimatizációja, a helyi flóra. Emellett gyakorlati, laboratóriumi és szemináriumi foglalkozásokat, nyári botanikai gyakorlatokat szervezett, irányította a hallgatók gyakorlati előmenetelét. Mindezekben a gimnáziumi és egyetemi tanulmányai során szerzett alapos általános biológia ismerete, valamint tudományos kutatások során szerzett tapasztalatai nagyban segítettek. Az önképzésre is nagy figyelmet fordított, méltán szerzett tekintélyt a kollégák és a diákok körében egyaránt. Fodor Istvánt egyik 1958-as keltezésű oktatói jellemzésében e szavakkal jellemezték: „...Tíz éven keresztül Fodor szolid, művelt kutatóvá és tapasztalt, tehetséges felsőoktatási tanárrá nőtte ki magát, speciális kurzusokat tart, nagy szakmai gyakorlattal, így formálva a leendő botanikus szakembereket.” Meg kell jegyezni gyakorlati foglalkozásainak módszertani hatékonyságát, melyről Fodor István egy másik jellemzésében 1961-ben megjegyezték, hogy: „Előadásai világosak, egyértelműek, a hallgatóság számára teljes mértékben hozzáférhetőek, azokat magas ideológiai és tudományos színvonalon tartja...” (Ungvári Nemzeti Egyetem Levéltára, 5. kötet, személyi akták..., 1989, F–S).

21. ábra. Az Ungvári Állami Egyetem Botanikai Tanszékének munkatársai (Fodor István balról az első)

A hallgatóknak természetesen legemlékezetesebb a tantermi, úgynevezett „nagy gyakorlat” és a számos nyári terepgyakorlat volt. A terepgyakorlatokat különböző időpontokban szervezték az egyetem gyakorlati bázisain: a Róna-havason, Kisbereznán, az Ungvár melletti Szkálkán, valamint Alsókalo csán. A gyakorlaton Fodor István vezetésével elsajátították a növények gyűj-

22. ábra. Csubirka M. és Fodor István az Ungvári Állami Egyetem Botanikai Tanszékén

tését és határozását, elmélyítették az előadásokon és gyakorlati órákon megszerzett ismereteket növényrendszertanból, növényyszervezetanból, növényföldrajzból, ökológiából. Érdekeseek voltak ezek az általa vezetett gyakorlatok, amelyek során ismertette a vizsgált terület földrajzi adottságait, az adott flóra kialakulásának történetét, a fellelhető fajok elterjedését, ökológiáját, felhasználásukat stb. A latin és ukrán fajnév ismertetése mellett gyakran népies növénynevekkel, érdekességekkel egészítette ki a száraz tananyagot.

Valamennyi volt diákja szívesen emlékezett a vele töltött alkalmakra, visszaemlékezéseikben mind említést tesznek tanáruk magas színvonalú előadásairól, kiemelik nagy szaktudását, azt a képességét, ahogyan mindenki számára érthetővé tette a tananyagot. Emlékezetes maradt embersége, segítőkészsége is, számos jó tanáccsal látta el a hallgatóit. Mindezekről olvashatunk a könyvben közölt visszaemlékezések többségében is.

Mindig is kíváncsiak voltunk, hogy honnan ered a professzor varázslatos, nyugodt, de meggyőző modora. Miért akarta pontosan azonosítani, meghatározni ezt vagy azt a fajt, fajtát, formát vagy herbáriumi példányt.

Most, amikor már a hátunk mögött van több év oktatói munka tapasztalata, meggyőződésünk, hogy tanárnak születni kell, és végtelenül

szeretni a tantárgyat, amit tanít. Fodor Istvánt mindez jellemezte. Az oktatott tárgya iránt érzett szereretetét az is bizonyítja, hogy minden beszélgetés alkalmával előbb-utóbb visszakanyarodott a botanikához.

Az Ungvári Nemzeti Egyetem docense, Sabadosh V. (2007) a tanár és tudós 100. évfordulója alkalmából írt cikkében így foglalta össze oktatói munkáját: „Fodor István több mint 50 éves oktatói munkája során botanikus kutatók, tanárok, erdészek és dendrológusok több generációját nevelte fel. Tevékenysége jelentős hatással volt térségünk tudományoságára és közvéleményére egyaránt.”

1.3. Kutatási tevékenysége

Fodor István munkásságának az oktatás mellett fontos részét képezte a tudományos tevékenység is. Az egyetemi oktatói éve alatt elkészítette és sikeresen megvédte kandidátusi disszertációját *Kárpátalja dendroflórája és gazdagításának lehetséges útjai* címmel (1957). 1973-ban megvédte a doktori értekezését *Kárpátalja növényvilága és felhasználásának lehetőségei a nemzetgazdaságban* címmel. Ezen tudományos munkák eredményeként előbb kandidátusi, majd a biológiai tudományok doktora fokozatot szerzett. 1962-ben a docensi, majd 1976-ban a professzori tudományos címet is megkapta.

Fodor István első tudományos publikációja 1941-ben jelent meg, amit Martin I.-val írt közösen, az Ungvári Gimnázium kémia, fizika, matematika és katonai védelem szakos tanárával. A munka *Kárpátalja gyógynövényeivel* foglalkozott, és módszertani jellegű volt.

A későbbikben tudományos érdeklődése a florisztikára irányult. Joggal tekinthető a kárpátaljai flórakutatás megalapítójának. Bekapcsolódott és közreműködött a növények introdukciójával kapcsolatos, illetve a növényrendszertani, erdészeti, természetvédelmi és herbáriumi kutatások fejlesztésébe is.

1.3.1. Dendrológiai kutatásai

Kárpátalján ősi és sokrétű hagyománya van az egzotikus növények ültetésének. Példaként említhetjük Ungvárt, ahol a nagyszerű építészeti emlékek és az egyedi zöldfelületek harmonikusan illeszkednek egymáshoz.

Ungvár várának kőépületeit, a görögkatolikus és római katolikus katedrálisokat, a különböző korszakokból származó magánépületeket, az óváros elegáns szűk utcáit, síkatorait különféle egzotikus fák és bokrok

keretezik. Az Ung folyó partján növényfásorok, a terek, arborétumok, parkok – mind a város jellegzetességei.

A Drugethek a XVII. század elején alapították a város jelenleg meglévő parkjai közül a legrégebbit, a Váraljait. Itt található a történelem élő tanúja, az egyetlen máig fennmaradt, Olaszországból hozott fa, a csakem 500 éves nyugati platán.

Egyedülálló Laudon István (1862–1924) ungvári gimnáziumi tanár kis parkja is, ahol például mocsárciprus (*Taxodium distichum*), Lawson-ciprus (*Chamaecyparis lawsoniana*), liliumfa (*Magnolia obovata*), páfrányfenyő (*Ginkgo biloba*) és más fajok idős példányai találhatók.

A városban 1928-ban ültették Európa leghosszabb hársfasorát, amely kezdetben 8 fajból és annak változataiból állt, amellyel biztosítani tudták a hosszan elnyúló virágzást.

Kárpátalja egyik legfiatalabb introdukciós és akklimatizációs tudományos központja az Ungvári Nemzeti Egyetem Botanikus Kertje volt, amelyet 1946-ban alapítottak az Ung partján, a fentebb említett régi várkert területén. Gyűjteménye a világ különböző tájairól származó több száz fa- és cserjefajt, formát, és több mint 1 000 lágyszárú növényfajt és -formát számlál.

Ungváron a Bozdos Park (1954) területét tekintve a legnagyobb, korát tekintve a legfiatalabb közpark, amelyben a természetes erdei növényfajok mellett számos betelepített fafaj is megtalálható: nyárfák, orgonák, szivarfák, fekete- és Weymouth-fenyők stb.

Fodor István kezdetben a kárpátaljai dendroflóra tanulmányozására összpontosított. Kandidátusi disszertációját prof. Lipa O. (Липа О.) ismert ukrán botanikus és dendrológus, a T. H. Sevcenko nevét viselő Kijevi Állami Egyetem Botanika Tanszékének vezetője irányításával írta. Ekkoriban aktívan járta a régiót, parkokat vizsgált, településeket látogatott, kutatta és tanulmányozta Kárpátalja természetes és termesztett növényvilágát. Felkutatta a térség egzotikumait, vizsgálta a fajok akklimatizációjának sajátosságait, fenológiájukat stb.

Ennek a hatalmas munkának a főbb eredményeit az alábbi pontokban foglalhatjuk össze:

1) Megállapította a természetes és termesztett dendroflóra fajösszetételét. A fajlista 680 fafajt, cserjefajt és formát tartalmaz, amelyek 160 nemzetségbe és 56 családba tartoznak;

2) Tisztázta élőhelyi előfordulásukat, magassági régiók szerinti eloszlásukat;

3) Tisztázta az introdukció lehetséges útjait és szakaszait Kárpát-alján. A régióban megvalósítható introdukciós tevékenységet négy periódusban határozta meg;

4) Kárpátalja éghajlati viszonyai között megállapította több fafaj fokozatos akklimatizációjának szabályszerűségeit;

5) A régió magassági viszonyai között tisztázta egyes fa- és cserjefajok akklimatizációs fokát;

6) Vizsgálta Ungvár és Munkács éghajlati viszonyai között egyes fa- és cserjefajok fenológiai spektrumát;

7) Vizsgálta az idegenhonos fa- és cserjefajok Kárpátalja erdőgazdálkodásában, mezőgazdaságában és a városzöldítésében történő alkalmazásának lehetőségeit;

8) A kárpátaljai flóra többéves tanulmányozásának eredményeként, meghatározta a magassági növényzeti öveket.

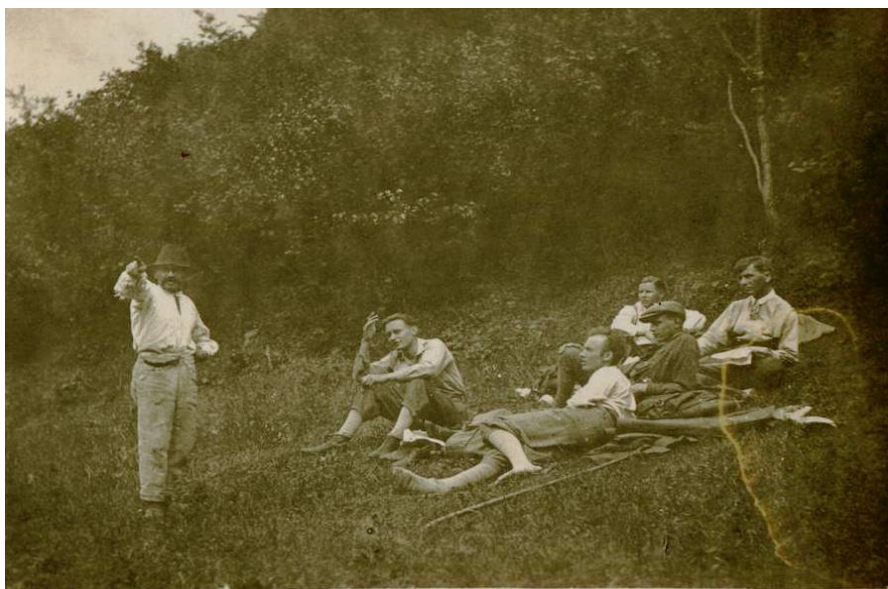
Fodor I. ajánlásokat dolgozott ki az erdők minőségének és termőképességének javítására, az erodálódó lejtők erdősítésére, a vízerózió és a hófúvás elleni küzdelemre, a magashegységi régióban található nőszőfűves legelők természetes állapotának javítására, a méhészeti ágazat fejlesztésére. Konkrét javaslatokkal szolgált a városok zöldítésére.

Amint az már korábban írtuk, Fodor István 1957-ben a Kijevi Állami Egyetem tudományos tanácsa előtt sikeresen megvédte kandidátusi disszertációját, *Kárpátalja dendroflórája és gazdagításának lehetséges útjai* címmel. Opponensei, professzor Rubcov L. (Рубцов Л.), a biológia tudományok doktora, és Beregovoj P. (Береговий П.) docens, a biológia tudományok kandidátusa nagyon magasra értékelték munkáját.

A későbbiekben ez a Kárpátaljára vonatkozó tudományos munka szolgált két társszerzős mű alapjául: *A Kárpátok exótái* (Фодор et al. 1985) és a *A Kárpátok botanikai kincsestára* (Фодор et al. 1990). Ezek a könyvek közérthető módon és lenyűgöző stílusban mesélnek a Kárpátok erdeinek értékes, ritka fáiról és cserjéiről, a botanikus kertben, tereken, parkokban, arborétumokban növekvő exóták fontosságáról, eredetéről, honosításuk történetéről. Részletesen ír, a városok és falvak zöldítésében betöltött szerepükről, a növények védeleméről stb.

1.3.2. Flórakutatásai

Kárpátalja növényvilágát osztrák, magyar, lengyel, cseh, szlovák, szovjet és ukrán botanikusok sok generációja tanulmányozta, emellett

23. ábra. Fodor István expedícióján (jobbra az első)

helyi amatőr botanikusok is dolgoztak a területen. 1945-ben Rudenko H. (Руденко Х.) létrehozta az Ungvári Állami Egyetem Növényrendszertani és Morfológiai Tanszékét, amely Kárpátalja növénytanai tudományos kutatásainak központja lett. Egyetemi munkája kezdetén az újonnan megalakult tanszék és az 1946-ban megalakult botanikus kert dolgozóinak tudományos tevékenységét a flóra kutatására irányította, nem feledkezve meg a citoembriológiai irányvonalról sem. Yaroshenko P. (Ярошенко П.) professzor, Rudenko H. (Руденко Х.) docens, Fodor I. és Hrabár L. tudományos munkatársak, Reznichenko O. (Резніченко О.), valamint Tóth I. laboránsok megkezdtek Kárpátalja flórájának szisztematikus kutatását. Számos expedíciót szerveztek, tanulmányozták az erdők, rétek, mezők, lápok, egyéb vizes élőhelyek flóráját a síkvidéktől az alpesi régióig. A begyűjtött anyagot jelenleg az egyetem Tudományos Herbáriuma (UU) őrzi. A flóraleltározás első szakaszában Fodor István és munkatársai az edényes növények közül több mint 660 kétszikű fajt dokumentáltak. A munka eredményeinek összefoglalása megjelent publikációban: *Adatok Kárpátalja flórájához*.

Fodor István figyelme Kárpátalja flórajárásokra történő felosztására irányult, ennek a problémának a megoldásával már régóta számos külföldi és hazai kutató foglalkozott.

24–25. ábra. Fodor István növényhatározás közben

Meg kell jegyezni, hogy a Kárpátok növényvilágának alapos ismerete érdekében Fodor I. nemcsak Kárpátalja növénytakaróját, hanem a szomszédos régiókat is részletesen tanulmányozta. Például két vegetációs időszakban, 1963-ban és 1964-ben Huk K. (Гук К.), Puskás M., Hryadyl T. (Гряділь.) és Loshkaryova J. (Лощкарьова Ю.) gyakornokokkal együtt felmérte Csernyivci megye flóráját, élőhely-komplexumait. Megvizsgálta és jellemezte a Fekete-Cseremos-folyó felső folyása növénytakarójának főbb jellemzőit. Összehasonlította a Fekete-Tisza növényzetével, azonosította a közös és a eltérő fajokat. A bizonyító példányokat az egyetem a Tudományos Herbáriumban helyezte el, majd az eredményeket publikációban is közzétette (Фодор 1965).

Fodor István ismerte az adventív növények flórában betöltött szerepét, a mezőgazdaságra és a természetre gyakorolt hatását. Az *USZSZK Kárpátalja megye növényzete* című monográfiájában külön fejezetet szentelt nekik. A későbbiekben is folytatta ezen növények tanulmányozását, és az SZSZKSZ és az USZSZK flórájára új, honos és adventív fajokat írt le.

A kutatás következő szakasza az egyes növényzettípusok (erdő, mocsár, vízi, magashegyi sziklai, és magaslati rétek) részletes vizsgálatahoz kapcsolódik. Eközben megkülönböztetett figyelmet szentelt a ritka növények védelmének is.

Fodor István alkotói életének fontos állomása volt doktori disszertációjának elkészítése, melynek témája: *Kárpátalja növényvilága és felhasználásának lehetőségei a nemzetgazdaságban*. Ebben a saját kutatásainak eredményeire, herbáriumai, valamint irodalmi adatokra alapozva

összesítette a régió aktuális növénytakaróját. Feldolgozta Prága és Budapest vezető botanikai intézeteinek Tudományos Herbáriumában megtalálható anyagot, többek között Vágner Lajos és Margittai Antal itt őrzött gyűjteményeit is. Vizsgálta a leningrádi, moszkvai, kijevi és lemergi herbáriumok idevonatkozó anyagát. Valójában ez volt az első összefoglaló munka Kárpátalja növényvilágáról. A doktori disszertáció sikeres védésére M. V. Lomonoszov Moszkvai Állami Egyetem tudományos tanácsának ülésén került sor. A munkát három vezető botanikus opponálta, akik mind a hárman a biológia tudományok doktorai és professzorok voltak: Kudrjasov L. V. (Кудряшов Л.В.), Khrzhanovsky V. G. (Хржановский В.Г.) és Bazilevskaya N. A. (Базилевская Н.А.).

A műben a szerző közölte a flóra fajösszetételét (2 613 taxont írt le), elvégezte a fajlista szerkezeti elemzését. Tisztázta a flóra kialakulásának és fejlődésének törvényszerűségeit, az endemikus fajok kialakulásának sajátosságait (22 endemikus és 74 szubendemikus fajt nevezett meg). Rávilágított az antropogén tényező szerepére az adventív növényfajok elterjedésében. Javaslatot tesz Kárpátalja flórajárásokra való besorolására stb. Kárpátalja növénytakaróját többféle flóaelem képviseli, megadja a növényzet flóaelem-eloszlását. A főbb csoportok: eurázsiai (416), mediterrán (299), panboreális (228), kárpáti (220), közép-európai (218), kontinentális (172) és európai (167), stb.

Megállapítja, hogy Kárpátalja flórafejlődése a mezofiltól a xerofil irányba halad, ami a növekvő gazdasági tevékenységgel hozható összefüggésbe. A mezőgazdasági területek bővülése jelentősen befolyásolja az adventív növényfajok elterjedését, amelyek közül az észak-amerikaiak és a közép-ázsiaiak vannak jelentős túlsúlyban.

A munka fő részét a flóra összefoglalt ismertetése képezte, amely akkor a szerző szerint 2 613 taxont számlált. Ez szolgált a *Kárpátalja flórája* című monográfia alapjául, amely máig fontos alapmű. A munka megjelenését kétségtelenül nagyra értékelték a szakemberek.

A híres ukrán botanikus és taxonómus, az Ukrán Tudományos Akadémia M.H. Holodnij Botanikai Intézetének professzora, Kotov M. (Котов М.), amint a munkával megismerkedett, azonnal bírálatot írt, amelyet a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Botanikai Lapjában jelentetett meg. A bírálat a következő szavakkal kezdődik: „Kárpátalja flóráját elsőként kutató, a XIX. században élt, Kitaibel Pál óta több mint 300 munka került publikálásra e témában. Ugyanakkor a vidék kutatóinak: Kitaibel Pálnak, Vágner Lajosnak és Margittai Antalnak a Buda-

pesti Természettudományi Múzeumban őrzött herbáriumai gyűjtéseinek anyagát nem használták fel a szerzők, sem *Az USZSZKSZ flórája*, sem pedig *Az SZSZKSZ flórája* művek megírása során.”

Az ungvári botanikusok mellett Kárpátalján kutattak kijevi, lemerbergi, leningrádi és moszkvai botanikusok is.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy Fodor István 25 éven keresztül tanulmányozta Kárpátalja természetes és kultúrflóráját nagy gyűjteményt hozva létre. A kutatásaiban a terepi vizsgálatok mellett felhasználta a budapesti és prágai herbáriumok anyagait is. Megállapította, hogy Kárpátalja flórája (harasztok, nyitvatermők és zárvatermők) 134 családot, 354 nemzetséget, 2 613 fajt, 303 alfajt és 604 változatot számlál. A monográfiában felsorolt valamennyi taxonra megadta a flóraelem- és az életforma- típust, az előfordulást, az ökológiai igényt és gyakoriságot. Fodor István Kárpátalja flórájára 77 új fajt és 94 új alfajt közölt. A Kárpátaljára, sőt esetenként az egész SZSZKSZ-ra vagy USZSZK-ra ezidáig még nem közölt növényfajok közül néhányat megemlítünk: *Androsace chamajasme* Host (Bliznica-havas), *Cardamine trifolia* L. (Borzsa-havas), *C. graeca* L. (Ugolyka falu), *Barbarea verna* Aschers., *Hirschfeldia nasturtiifolia* (Poir.) Schultz, *Stenactis strigosa* (Muhl.) Dostal, *Schoenoplectus americanus* (Pers.) Volkart, *Centaurea triumfettii* All. subsp. *axillaris* (Willd.) Dostal, *C. clauscens* Panc., *C. triniaefolia* Heuff., *C. carniolica* Host.

Fodor István Kárpátalja flórájával foglalkozó munkája a mai napig az egyik legtöbbet idézett florisztikai szakirodalom. Alapmű, melyre *A Szovjetunió európai részének növényvilága* és a folytatásban megjelent, *Kelet-Európa növényvilága* című összefoglaló művekben, emellett *Az USZSZK flórája*, az *Ukrajna növényhatározója*, a *Vascular plants of Ukraine: A nomenclatural checklist*, valamint *Az Ukrán-Kárpátok növényhatározója* című művekben is hivatkoznak a szerzők.

1.3.3. Taxonómia kutatásai

Fodor István külön taxonómiai vizsgálatokat nem végzett, ugyanakkor a florisztikai kutatásai során különös figyelmet fordított a fajok belül észlelhető eltérésekre, amelyeket rögzített, leírt és herbáriumai gyűjtésekkel dokumentált. Számos, a virágos növények különböző rendszertani csoportjaihoz tartozó, a tudomány számára új taxont írt le. Ezek elsősorban formák és változatok voltak. Egyes esetekben ezeket a *Kárpátalja flórája* című művében (1974) és némely későbbi publikációjában

külön tudományos névvel jelöl, míg más taxonok esetében ezt csak a herbáriumai példányokon tünteti fel, például az *Achillea lingulata* Waldst. & Kit. var. *latifolia* Fodor, *Batrachium trichophyllum* (Chaix) Bosch subsp. *subalpinus* Fodor, *Bupleurum ranunculoides* L. var. *alpinum* Fodor, *Cardamine arenosa* (L.) Hayek subsp. *silvestris* Fodor, *Circaea lutetiana* L. var. *albida* Fodor, *Corylus avellana* L. var. *pectinata* Fodor, *Crocus heuffelianus* subsp. *csapodyae* Fodor, *Galanthus nivalis* L. subsp. *carpaticus* Fodor, *Gentiana ciliata* L. subsp. *alpina* Fodor, *Erythronium dens-canis* L. subsp. *albida* Fodor, *Lathyrus tuberosus* L. var. *ujgorodiensis* Fodor, *L. pratensis* L. subsp. *multiflorus* Fodor, *Leucojum vernum* L. var. *triflorum* Fodor, *Poa annua* L. var. *petrogena* Fodor, *Rosa corymbifera* Borkh. var. *margittaiana* Fodor, *Rubus sinakiensis* Fodor, *Salix matsudana* Koidz. f. *tortuosa* Fodor, *Scabiosa columbaria* L. var. *pseudolanceolata* Fodor, *Viola odorata* L. var. *ujgorodiensis* stb.

Sajnos a Fodor István által Kárpátalja flórájából gyűjtött 22 faj típuspéldányát máig sem találták meg. A már említetteken kívül hasonló a helyzet az *Atragene silvatica* Fodor, *Campanula abiatina* var. *flaccida* Fodor, *Cardamine margittaiana* Fodor, *Rorippa arsirii* Fodor fajok tekintetében is. Meg kell jegyezni, hogy a szerző által kijelölt különböző rangú taxonok a International Code of Botanical Nomenclature szerint sajnos nem érvényesek. Ezért a modern taxonómiai adatbázisok nem idézik azokat a taxonokat, amelyeknek Fodor a szerzője.

Azok a típuspéldányoknak tekintett lapok sem kerültek elő, melyeket az Orosz Tudományos Akadémia Nyikolaj Vasziljevics Cicin (Николай Васильевич Цицин) nevét viselő Fő Botanikus Kert Herbáriumában őriztek. Sztepanov N. (Степанова Н.) (2015) ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy a jelek szerint a típusherbárium részlegében tárolt fajok egy részét félretették további feldolgozásra, és sajnos ezek a példányok hivatalosan sohasem kerültek nyilvánosságra. Ez más gyűjtők esetében is előfordult: Khokhryakov A. P., Serebryanov M. M., Grebenyuk A. V. (А.П. Хохряков, М.М. Серебрянов, А.В. Гребенюк).

Az említett taxonok kétségtelenül érdemesek arra, hogy a jövő kutatói figyelmet fordítsanak rájuk. Mindemellett az egyik általa megadott taxon ismertetőjegyei érvényesek: Először *Kárpátalja flórájában* (Фодор 1974) az Antalóci Poljánán gyűjtött *Galanthus nivalis* L. subsp. *carpaticus* Fodor alfajt közöl, melynek mind a vegetatív, mind a generatív szervei eltérnek a típusfajtól. Később Fodor I. a taxon rangját alfajról változatra módosítja – *G. nivalis* var. *carpaticus* Fodor (Свешникова–

Фодор 1983) és egyúttal a szabályoknak megfelelően validálja azt. Megadta latinul ismertetőjegyeinek leírását, jelölte a típuspéldány tárolási helyét. A szerzők által kapott eredmények arra utalnak, hogy az alapfaj a *G. nivalis* és a kárpáti változat populációja eltérő morfológiai tulajdonságokkal jellemezhető. A kariotípusban is van eltérés, a kariotípus-variáció megléte, amely mind a szerkezeti változásokban és a főkészlet vonatkozásban, mind a kiegészítő kromoszómák számának és morfológiájának változásában kifejeződik. (Свешникова–Фодор 1983)

Krychfalushiy V. és Budnikov G. (Кричфалушій–Будніков, 1992) szerint is morfológiai jellemzői alapján nem éri el az alfaj szintet, ők ugyanakkor egy másik varietasnak a *G. nivalis* var. *major* Red.-nek tekintik, amire már az elődök is felfigyeltek.

1.4. Herbáriumi tevékenysége

Felismerve a botanikai gyűjtemények értékét, Rudenko H. (Руденко Х.) a tanszék munkájának megszervezése közben azonnal hozzálátott a Tudományos Herbárium kialakításához.

1947-ben a tanszék és a botanikus kert lelkes munkatársainak egy csoportja – Yaroshenko P. (Ярошенко П.) professzor, Fodor I., Hrabár S., Reznicsenko O. (Резніченко О.), a Biológia Kar első végzősei, akik később a tanszék oktatói lettek – Komendar V., (Комендар В.), Cserneki J. (Чернеки Й.), Bubryak I. (Бубряк І.), Perduk Z. stb. számos expedíciós utat szerveztek az ország különböző tájainak különböző magassági régióiba. Az utak során gazdag herbáriumi anyagot gyűjtöttek, dokumentálták a bejárt terület flóráját, közzétették az első flóralistákat.

Ezt követően Fodor Istvánt nevezték ki a Herbárium kurátorává, ezt a megbízást élete végéig hűségesen ellátta. A kinevezését követően is folytatta a megye flórájának vizsgálatát – a síkvidéktől a magashegységig. Tanulmányozta Ungvár város növényvilágát, külön figyelmet fordított az egzóták és gyomok egyes rendszertani csoportjára. A munkatársak is folytatták a gyűjtést. A Szovjetunió különböző régióiba és külföldre szervezett expedíciókból új herbáriumi anyagokat hoztak haza, ezzel gazdagítva a tudományos herbárium gyűjteményét, míg a hallgatók gyűjtéseivel az oktatásban használt gyűjteményt gyarapították. Bővültek a különböző intézmények közötti tudományos kapcsolatok, megszervezték a herbáriumi lapok cseréjét (Фодор 1995). Kotov E. (Котов 1976) a már korábban említett bí-

rátalban megjegyzi, hogy „... az egyetem munkatársai egy 200 000 példányt tartalmazó herbáriumot gyűjtöttek össze.”, a szám magáért beszél, különösen egy fiatal egyetem esetében. A növénygyűjtemény fő anyagát Kárpátalja növényeiből készült lapok adják, amelynek nagyobb hányadát Fodor I. gyűjtötte.

Az Ungvári Nemzeti Egyetem Tudományos Herbáriumának (UU) legértékesebb részét két történelmi gyűjtemény képezi – Wagner Lajosé és Margittai Antalé. A Margittai Antal gyűjtemény, példányszámát tekintve nem kiemelkedő, de regionális szinten rendkívüli értékkel bír. Abban, hogy ez a gyűjtemény az Ungvári Nemzeti Egyetem Tudományos Herbáriumába került, elévülhetetlen érdeme van Fodor Istvánnak. Kezdeményezésére és közbenjárására 1966-ban az egyetem alapításának 20 évfordulója alkalmából a Magyar Tudományos Akadémia Természettudományi Múzeuma átadta az intézménynek a történelmi, kulturális és tudományos értékkel egyaránt bíró kollekciót (Kish 2011). Margittai Antal gyűjteménye mindenekelőtt a régió florisztikai diverzitását dokumentálta, tartalmazta az általa leírt, a tudomány számára új fajok típuspéldányait, először rögzítette az adventív növények megjelenését a régióban (Мигаль et al. 2021, Мариттай 2010). Ezenkívül a herbáriumban Ukrajna más vidékeiről, valamint Nyugat- és Kelet-Európából, a Kaukázusból származó-, Ukrajna Vörös Könyvében és a kárpátaljai növények Vörös Listájában szereplő ritka fajok mellett adventív fajok példányai is megtalálhatók; Flora exsiccata Československa.

Az Ungvári Nemzeti Egyetem Herbáriumának anyaga napjainkig is nagy jelentőséggel bír, nem veszítette el relevanciáját, hazai és külföldi botanikusok, taxonómusok, ökológusok, fito-szociológusok folyamatosan fordulnak hozzá összehasonlító botanikai vizsgálatok céljából.

1.5. Az erdőhatár helyreállítására irányuló kutatásai

Fodor I. és Komendár V. több mint 30 évig foglalkozott az erdőhatár helyreállításának problémájával. Ezek a vizsgálatok az 1960-as években indultak a Perecsenyi Fafeldolgozó Üzemmél közösen, gazdasági szerződések keretében. 1967-től pedig az Ukrán SZSZK Erdészeti és Faipari Minisztériumával kötött szerződés alapján folytatták a munkát.

Az Ukrán-Kárpátokban – más hegrendszerhez hasonlóan – a felső erdőhatár természeti és történelmi tényezők együttes hatására ala-

kult ki. A gazdasági tevékenység következtében az erdő természetes határa jelentősen, helyenként 100–200 m-rel csökkent, ami negatívan befolyásolta a poloninák alatti erdők védelmi funkcióját. Hozzájárult sárfolyások megjelenéséhez, az eróziós jelenségek felerősödéséhez, földcsuszamlások, hólavínák gyakoribb kialakulásához.

A XX. században antropogén tényezők is alakították az erdőhatár változásának dinamikáját. Az Ungvári Állami Egyetem Növényteni Tanszékének munkatársai a Róna-havason kísérletbe kezdtek, amelynek célja a felső erdőhatár mesterséges helyreállítási lehetőségének tanulmányozása volt. A gyakori természeti katasztrófák okainak tisztázását célzó több éves átfogó kutatás eredményeként ajánlásokat dolgoztak ki a negatív jelenségek megelőzésére.

A kísérlet több évig tartott, természetesen voltak kudarcok és sikerek is, de a tudósok biztosak voltak a feladat megoldásában. A kutatásba bevonták az Ungvári Állami Egyetem Biológiai Karának hallgatóit is, akik évfolyam- és diplomamunkákat írtak a témából. A tudományos kutatások eredményeit számos tudományos cikkben publikálták, illetve a helyi sajtóban is aktívan népszerűsítették. A kutatók elsősorban az olyan honos fajok ültetését javasolták, mint a *Picea abies*, *Abies alba*, *Sorbus aucuparia*, *Salix silesiaca*, *Pinus mugo*, illetve a honosítottak közül a *Pseudotsuga menziesii* és *Picea schrenkiana* fajok.

A hosszas kísérletezést siker koronázta, egy olyan új módszert dolgoztak ki, amellyel 1975 ig sikerült 50 hektárral növelni az erdőtelepítés nagyságát. A módszer lényege abban rejlett, hogy a telepítésre alkalmatlan gyeptalajt 30 cm mélyen eltávolították, ebbe gyámlыukakat ástak, amit egy speciális talajkeverékkel töltöttek fel, majd ebbe ültették a csemetéket. Az ültetés ligetesen és zártan is történt. Kiderült, hogy leghatékonyabbnak a sűrű ültetés bizonyult. Jó eredményt adott a szőrfűves gyeptebe, sakktáblaszerűen 1 m távolságban elhelyezett $0,5 \times 0,5$ m nagyságú négyzetbe történő ültetés. Egy-egy négyzetbe 5 csemete került (Fodor 1996).

A felső erdőhatár helyreállítását lehetővé tevő eredeti módszert szakmai körökben nagyra értékelték, ugyanakkor a Szovjetunióban nem sikerült szabadalmaztatni. Az eljárás csak 1997. június 3-án a független Ukrajnában került szabadalmi oltalom alá. Az iktatási szám 17909.

A Budapesten megrendezett Nemzetközi Biológiai Kongresszuson Fodor István és kollégái előadását aranyéremmel díjazták, amelyben beszámoltak ezen aktuális és fontos probléma megoldásának lehetőségéről.

26. ábra. Fodor István (balról a harmadik) és Komendár V. (jobbról az első) a felső erdőhatár helyreállításának kutatóhelyén (Róna-havas) 1989-ben (Рошко 2004)

A megkezdett munkát a 90-es években, Ukrajna függetlenné válása után is folytatták. A Nagyturjaszögi Erdészet Morozjuk dűlőjében egy 1 hektáros területen végeztek telepítést, ahol a csemeték jól meggyökeresedtek, és mára egy fiatal erdővé növekedtek. Sajnos napjainkban nincs céltudatos folytatása a telepítésének.

1.6. Természetvédelemben játszott szerepe

Az 1930-as években a Csehszlovák Köztársaság idején mind a nyári mind a téli turizmus aktívan fejlődött. A kárpátaljai utazások népszerűségét elősegítette az infrastruktúra korszerűsítése is.

Hrabár S. és Fodor I. ungvári gimnáziumi tanárok jelentős mértékben járultak hozzá a turizmus fejlesztéséhez, széles körű népszerűsítéséhez. Módszertani tanácsaikban, útmutatásaikban a fő figyelmet az állat- és növényvilág megőrzésére fordították, hangsúlyozták, hogy mindenkor harmóniában kell élnünk a természettel (Вегеш–Фединець 2010).

A Kárpátok ritka növényeinek védelme régóta foglalkoztatja a botanikusokat. Az Északkeleti-Kárpátok ritka növényeinek listáit Csopik V. (Чопик В.), később Sztojka Sz. (Стойко С.) majd Kárpátalja flórájára vonatkozóan pedig Fodor István állították össze. Munkatársaival kijelölték 213 növényfajt, melyek védelme elsődleges feladat a régióban.

Fodor I. a XX. század 50-es éveitől kezdve, már korai publikációiban is, megkülönböztetett figyelmet fordít ezen problémára, mindezt tükrözi számos munkájának címében a védelem szó előfordulása. Csak emlékeztetőül: Komendár V. és Fodor I. voltak a terület első botanikusai, akik javaslatokat tettek az olyan jelentős természeti értékek védelmére, mint amilyen például a Szinevéri Nemzeti Parkhoz tartozó „Hluchany” és az Elvárásolt Vidék Nemzeti Park területén lévő „Bahno” dagadólápok.

Fodor István több mint 100 tudományos-, illetve ismeretterjesztő cikk szerzője vagy társszerzője. Tudományos munkásságát széles körben ismerik és méltatják.

1.7. Társadalmi munkássága

Fodor István még gimnáziumi tanárként fontos közéleti szerepet vállalt, többek között tagja volt az ungvári iskolán kívüli közoktatási bizottságnak, illetve a bizottság múzeumi részlegének is, valamint a cserkészszervezet vezetője volt.

Az Ungvári Állami Egyetem tanáraként Fodor István a pedagógiai és tudományos munkássága mellett fontos közéleti szerepet is vállalt, feladataihoz mindig felelősséggel viszonyult. Egyetemi pályafutásának kezdetén a Biológiai Kar szakszervezeti bizottságának elnöke, az egyetem szakszervezeti bizottságának tagja volt, emellett a Biológiai Kar „Tudás” egyesületének elnöke, a politikai és tudományos ismeretterjesztő egyesület tagja. Részt vett a természetvédelem filozófiai kérdéseivel foglalkozó elméleti szemináriumon, és ő vezette a fiatal előadók iskoláját is. Megválasztották a Kárpátaljai Természetvédelmi Egyesület elnökének, az egyesület ungvári részlegének elnökhelyettese is volt, majd a Moszkvai Természtudatológusok Egyesülete ungvári szervezetének előbb helyettese, később elnöke lett. Mindezek mellett az Ukrán Botanikai Társaság tagja, 1997-től tiszteletbeli tagja, a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság tagja, a *Tiscia* (Szeged) magyar tudományos folyóirat szerkesztőbizottságának tagja, illetve *Az Ukrán-Kárpátok növény- és állatvilága védelmének és észszerű használatának kérdései* című tudományos kötet felelős szerkesztője volt.

Tudós pedagógusként Fodor István középiskolai biológia tankönyveket is fordított ukránról magyarra, melyeket a terület magyar oktatási nyelvű iskoláiban használtak (például: Veszlov J. A. A darwinizmus alapismeretei: tankönyv a középiskolák X. osztálya számára / fordította

Fodor István. – Második kiadás. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1961. – 224 o., Veszelov J. A. Általános biológia: segédkönyv a középiskolák IX. osztálya számára / fordította Fodor István. – Második kiadás. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1964. – 312 o., Vseszvjatsz-kij B. V. Növénytan: tankönyv a középiskolák 5–6. osztálya számára / fordította Fodor István. – Ötödik kiadás. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1965. – 216 o., Poljanszkij A. P. Általános biológia: tankönyv X. osztályosok számára / A. P. Poljanszkij; fordította Fodor István. – Київ; Ужгород: Радянська школа, 1967. – 300 c., A. P. Kornyejev és B. Ny. Mazurmovics. Állattan: tankönyv a VI–VII. osztály számára / fordította Fodor István. – Negyedik kiadás. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1969. – 264 o.).

A kárpátaljai városok és falvak parkosításában is fontos szerepe volt, e téren sokszor segítette tanácsaival a területi, járási és városi szervezeteket, gyakran tartott tudományos-ismeretterjesztő előadásokat, cikkeket írt Kárpátalja magyar és ukrán nyelvű újságjaiba, a *Kárpáti Igaz Szó* külső tudósítójaként széleskörűen népszerűsítette a természettel és növényvilággal kapcsolatos ismereteket.

1989-ben Fodor István megkezdte megérdemelt nyugdíjas éveit, de továbbra is tartotta a kapcsolatot az egyetem Botanika Tanszékével

27. ábra. Az Ungvári Állami Egyetem Fitoterápiai Kutatóintézetének munkatársai (1990-es évek közepe): prof. Szikszai L., prof. Hanics O., vez. kut. Szemirov M., prof. Fodor I. vez. kut. Braszlavec V.

(<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/v-uzhnu-vidbulosya-zasidannya-naukovo-tehnichnoji-radi-25.htm>)

és a botanikus kerttel, gyakran látogatta a tanszéki üléseket, a herbáriumban dolgozott, konzultált a munkatársakkal, megosztva velük tapasztalatait és emlékeit, sokszor egyedül, vagy kollégákkal növénygyűjtő kirándulásokat szervezett a város környékén. Ismerőseit gyakran meghívta otthonába. Az utolsó években gyakran lehetett látni a professzor urat, amint sétál az Ung-parti városban, sokszor felkereste a folyóparti sétányt, az óvárost, sétái során egykori diákjaival, ismerőseivel találkozott, akikkel élénk beszélgetéseket folytatott. Egy rövid ideig Magyarországon is élt, de később visszatért szeretett városába.

Fodor István professzor 2000. május 23-án hunyt el Ungváron, a gerényi temetőben, felesége mellé helyezték végső nyugalomra. Véget ért az ismert tudós és pedagógus, botanikus élete, aki munkásságával gazdagította a növénytan tudományát.

Emléke tovább él tudományos munkáiban – tudományos cikkeiben, növénygyűjteményeiben, melyeket gyakran említenek és használnak a kutatók, diákjai örökre megőrzik emlékét.

2. FODOR ISTVÁN BIBLIOGRÁFIÁJA¹

2.1. Fodor István publikációinak listája

1941

Руководство для сбора важнейших растений карпатской территории / I. Fodor, I. Martyn; Magyar Kir. Állami Nyomda kirendeltsége. – Ungvár, 1941. – 112 с.

Скавтскій отдѣль им. М. Лучкая. Ч. 958 / С. Фодоръ // Ужгородска Мадь.-кор. державна гимназія. Годичний отчетъ за 1940–1941 учебный годъ. Годъ существованія: 328 / составилъ д-ръ Василий Сулинчакъ, директоръ. – Унгваръ: Изданіе дирекцій гимназій, 1941. – С. 52.

1942

Скавтскій отдѣль им. М. Лучкая. Ч. 958 / Фодоръ С. // Мадь.-кор. держ. гимназія зъ руськимъ языкомъ преподаванія в Унгварѣ. Годичний отчетъ за 1941–1942 учебный годъ. 1. годъ существованія уч. заведенія / составилъ д-ръ Василий Сулинчакъ, директоръ. – Унгваръ: Изданіе дирекцій гимназій, 1942. – С. 26.

1943

Скавтскій отдѣль им. М. Лучкая. Ч. 958 / Фодоръ С. // Мадь.-кор. держ. гимназія зъ руськимъ языкомъ преподаванія в Унгварѣ. Годичний отчетъ за 1942–1943 учебный годъ. 1. годъ существованія уч. заведенія / составилъ д-ръ Василий Сулинчакъ, старшій шк. совѣтникъ, директоръ. – Унгваръ: Изданіе дирекцій гимназій, 1943. – С. 27.

1947

До питання про вивчення екзотів Закарпаття / С. С. Фодор // I Наукова сесія: тези доповідей; М-во освіти СРСР, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород: Вид-во УЖДУ, 1947. – С. 23.

¹ A bibliográfiát összeállították: Brjánik O. vezető bibliográfus, Melnik L., az információs és bibliográfiai osztály vezetője (Ungvári Nemzeti Egyetem Tudományos Könyvtára) és Severa M. vezető tudományos főmunkatárs (Fodor István Kutatóközpont, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

1951

К вопросу об изучении экзотов Закарпатья / С. С. Фодор // Наукові записки. Біологічна серія; М-во вищої освіти СРСР, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород: Обл. кн.-журн. вид-во, 1951. – Т. IV. – С. 68–86.

Руденко Х. Ю. Матеріали до флори Закарпатської області / Руденко Х. Ю., Фодор С. С., Різниченко О. П. // Наукові записки. Біологічна серія; М-во вищої освіти СРСР, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород: Обл. кн.-журн. вид-во, 1951. – Т. IV. – С. 17–43.

1953

Резервы зеленого строительства в Закарпатье: [об использовании акклиматизированных экзотических растений] / С. С. Фодор // Советское Закарпатье. – 1953. – 12 апр. (№ 87). – С. 3.

1954

Бур'яни / С. С. Фодор // Рослинність Закарпатської області УРСР / відп. ред. В. О. Поварніцин; АН УРСР, Інститут ботаніки. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1954. – Розд. X. – С. 244–254.

Руденко Х. Ю. Матеріали до флори Закарпатської області // Х. Ю. Руденко, С. С. Фодор, О. П. Різниченко // Научные записки. Биология; М-во высшего образования СССР, Ужгор. гос. ун-т. – Львов: Изд-во Львов. гос. ун-та им. И. Франка, 1954. – Т. X. – С. 121–169.

1956

Дендрофлора Закарпатья и пути ее обогащения: автореф. дис. ... канд. биол. наук / С. С. Фодор; Киевский гос. ун-т им Т. Г. Шевченко. – Ужгород, 1956. – 16 с.

Зберігати озеленення міст і сіл / С. Фодор, В. Грабар, В. Щокін // Закарпатська правда. – 1956. – 21 груд. (№ 297). – С. 3.

Комендар В. Водоохоронне і ґрунтозахисне значення лісів Закарпаття / В. Комендар, С. Фодор, Т. Манкович // Закарпатська правда. – 1956. – 6 верес. (№ 210). – С. 3.

Растительный покров Закарпатской области / С. С. Фодор // Научные записки. Ботаника; М-во высшего образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Львов: Изд-во Львов. гос. ун-та им. И. Франка, 1956. – Т. XVII. – С. 116–141; рис. 13. – Библиогр.: с. 139–141 (64 названия).

1957

Горные и высокогорные луга северо-западной части Закарпатья / С. С. Фодор // Научные записки. Ботаника; М-во высшего образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1957. – Т. XXIII. – С. 157–166. – Библиогр.: 13 назв.

Дендрофлора Закарпаття, шляхи охорони її та збагачення / С. С. Фодор // Охорона природи в західних областях УРС: тези доповідей на нараді по охороні природи й раціональному використанню природних ресурсів західних областей УРСР (14–16 листоп. 1957 р.) / відп. ред. Ю. Д. Третяк; Львів. лісотехнічний ін-т та ін. – Львів, 1957. – С. 39–40.

История и пути интродукции древесных и кустарниковых насаждений в Закарпатье / С. С. Фодор // Научные записки. Ботаника; М-во высшего образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1957. – Т. XXIII. – С. 167–182. – Библиогр.: 26 назв.

Черты растительного покрова Гуцульских Альп / С. С. Фодор // Доклады и сообщения. Серия биологическая; М-во высшего образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1957. – №1. – С. 23–26.

1958

Растительный покров вулканического предгорья Закарпатья / Фодор С. С. // Доклады и сообщения. Серия биологическая; М-во высшего образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1958. – №2. – С. 17–19.

Egy kis egzotikum Kárpátontúlon / Fodor I. // Naptár 1959 (Uzshorod): Kárpátontúli Területi Kiadó, 1958. – O. 101: fotó.

Növényritkaságok Kárpátontúlon / Fodor I. // Naptár 1959 (Uzshorod): Kárpátontúli Területi Kiadó, 1958. – O. 50–53.

1959

Об одном интересном растительном сообществе долины реки Тисы / С. С. Фодор // Доклады и сообщения. Серия биологическая; М-во высшего образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1959. – №3. – С. 25–27.

Особенности растительного покрова холмогорья Закарпатья / С. С. Фодор // Доклады и сообщения. Серия биологическая; М-во высшего образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1959. – №3. – С. 20–24.

1960

Ботанико-географическое районирование высокогорной растительности Закарпатья / С. С. Фодор // Проблемы ботаники. – Москва; Ленинград: Изд-во АН СССР, 1960. – Т. V. – С. 85–96.

Комендар В. І. Вересово-сфагнове болото в Закарпатській області УРСР / В. І. Комендар, С. С. Фодор // Український ботанічний журнал. – 1960. – Т. XVII, № 3. – С. 79–81. – Бібліогр.: С. 81.

На Закарпатті росте чай / С. Фодор, В. Комендар // Закарпатська правда. – 1960. – 26 черв. (№151). – С. 4.

Az Észak-Keleti Kárpátok déli vulkánikus előhegyeinek növénytakarója / Fodor I. // Botanikai Közlemények. – Kötet 48, 3–4 füzet. – Budapest, 1960. – 281–282 o.

1961

Лілія червона в Карпатах / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1961. – 23 черв. (№ 147). – С. 4.

Скальная флора высокогорного пояса Советских Карпат / С. С. Фодор // Второе совещание по вопросам изучения и освоения флоры и растительности высокогорий: тезисы докладов. – Ленинград: Изд-во АН СССР, 1961. – С. 11–13.

1962

К вопросу об использовании древесных и кустарниковых пород при улучшении травостоя полонинских пастбищ / С. С. Фодор // Доклады и сообщения. Серия биологическая; М-во освіти УРСР, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород, 1962. – №5. – С. 30–32.

Список семян, предлагаемых в обмен ботаническим садом Ужгородского университета / ответственный за вып. Фодор С. С.; УССР, Ботанический сад Ужгор. ун-та. – Ужгород: Друкарня Ужгор. держ. ун-ту, 1962. – 48 с.

Цікава знахідка: [дрік колючий або улекс європейський поблизу с. Станово Мукачівського р-ну] / С. С. Фодор // Закарпат. правда. – 1962. – 3 марта. (№ 52). – С. 4.

1963

Об использовании древесных и кустарниковых насаждений для улучшения горных и высокогорных лугов Закарпатья / С. С. Фодор // Тезисы докладов и сообщений (к XVII научной конференции). Серия биологическая; Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1963. – № 6. – С. 11–14: рис.

Прикраса наших міст і сіл / С. С. Фодор // Твій друг. – Ужгород: Закарпат. обл. книжково-газетне вид-во, 1963. – С. 93–109.

Хома Юхимович Руденко (1901–1962 pp.) / С. С. Фодор, В. Ю. Мандрик // Український ботанічний журнал. – 1963. – Т. XX, № 1. – С. 107–110. – Бібліогр. наукових праць Х.Ю. Руденка. – С. 109–110.

1964

Акліматизовані деревні та чагарникові породи / С. С. Фодор // Охороняймо природу!; Закарпат. обл. відділення т-ва охорони природи та сприяння розвитку природних багатств при АН УРСР. – Ужгород: Карпати, 1964. – С. 75–90.

Балкон – у квітах!: [озеленення балконів в містах і селах Закарпаття] / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1964. – 18 черв. (№ 143). – С. 4.

Обзорная физико-географическая карта Закарпаття №3; Леса Закарпатской области: карта № 16; Типы высокогорной растительности Закарпаття: карта № 17; Типы растительного покрова Закарпаття: карта № 18 / С. С. Фодор // Атлас сельского хозяйства Закарпатской области УССР / составлен под научным руководством В. А. Анучина; Исполком Закарпат. обл. совета депутатов трудящихся, МГУ, Геогр. ф-т. – Москва, 1964.

Про охорону понтійських і медитеральних реліктів у флорі Радянських Карпат / С. С. Фодор // Тези доповідей на науково-технічній конференції по охороні природних багатств Львівського раднаргоспу. – Київ, 1964. – С. 72–74.

Про ранньовесняні трав'янисті рослини природної флори Закарпаття та їх використання / С. С. Фодор, В. І. Комендар // Тезисы докладов и сообщения к XVIII научной конференции (май 1964 г.). Серия биологическая; М-во высшего и сред. спец. образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1964. – С. 38–41: табл.

Росте зелене будівництво / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1964. – 28 жовт. (№256). – С. 4. – (Люби рідну природу).

Komendar V. I. *Marsilea quadrifolia* a Szovjetunió Kárpátontúli területén / Komendar V. I., Fodor S. S. // Botanikai közlemények, TSI, F 4. – Budapest: Akademia kiado, 1964–1965. – O. 247–248.

1965

Комендар В. І. А сад гине... [про сад Лаудона в Ужгороді] / В. І. Комендар, С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1965. – 18 листоп. (№ 272). – С. 4. – (Люби рідну природу).

Новий вид флори СРСР: [на території області на берегах річки Іршавки виявлено просо вилчате, завезене, очевидно, заробітчанами] / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1965. – 16 черв. (№140). – С. 4. – (Люби рідну природу).

Нові дані з флори Закарпаття / С. С. Фодор // Матеріали III з'їзду Українського ботанічного товариства. – Київ, 1965. – С. 26–28.

Об использовании древесных и кустарниковых насаждений для улучшения высокогорных лугов Советских Карпат / С. С. Фодор // Материалы третьего совещания по вопросам изучения и освоения флоры и растительности высокогорий: тезисы докладов. – Москва; Ленинград: Изд-во АН СССР, 1965. – С. 26–27.

Об эндемах флоры Закарпаття / С. С. Фодор // Флора і фауна Українських Карпат: тези доповідей міжвузівської ювілейної конф., присвяченої XX-річчю заснування Ужгор. держ. ун-ту (жовт., 1965); М-во вищої і серед. спец. освіти УРСР, Ужгор. держ. ун-т, Біол. ф-т. – Ужгород, 1965. – С. 54–56.

Охрана важнейших понтийских и медитеральных реликтов в флоре южных склонов Советских Карпат / С. С. Фодор // Тезисы докладов республиканской научно-технической конференции по проблеме “Биологические основы рационального использования охраны растительного и животного мира”. – Симферополь, 1965. – С. 150–152.

Риси рослинного покриву басейну Верхньої течії р. Чорного Черемоша / С. С. Фодор // Тези доповідей та повідомлення до XIX наук. конф. Серія біологічна; М-во вищої і серед. спец. освіти УРСР, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород, 1965. – С. 15–19;

Новости систематики высших растений. – Москва; Ленинград: Наука, 1965. – С. 121–128.

Cardaminopsis ovirensis (Wulf.). Thell. ex Jáv в Украинских Карпатах = *Cardaminopsis ovirensis* (Wulf.). Thell. ex Jáv. in montibus Carpaticis Ucrainici / С. С. Фодор, В. И. Комендар; АН СРСР // Новости систематики высших растений. – Москва; Ленинград: Наука, 1965. – С. 121–122.

1966

Водные папоротники в Закарпатье / В. И. Комендар, С. С. Фодор // Карпатские заповедники. – Ужгород: Карпаты, 1966. – С. 119–121.

Волосы сиротки: [рідкісні рослини Чорної гори в Українських Карпатах] / В. И. Комендар, С. С. Фодор // Карпатские заповедники. – Ужгород: Карпаты, 1966. – С. 85–89.

Зеленые зоны Закарпатья / С. С. Фодор // Карпатские заповедники. – Ужгород: Карпаты, 1966. – С. 129–135.

Косметика рослин: [про покращення культури зеленого будівництва] / С. Фодор // Закарпатська правда. – 1966. – 5 трав. (№ 105). – С. 4. – (Люби рідну природу).

Поп Иван: [про експедицію в Українські Карпати кафедри морфології і систематики рослин Ужгородського університету для вивчення своєрідної флори гори Поп Иван] / С. С. Фодор // Карпатские заповедники. – Ужгород: Карпаты, 1966. – С. 59–64.

Скальная высокогорная флора Советских Карпат / С. С. Фодор // Проблемы ботаники. Т. 8. Растительность высокогорий и вопросы ее хозяйственного использования: материалы II Всесоюзного совещания по изучению флоры и растительности высокогорий (Тбилиси, 1961). – Москва; Ленинград: Наука, 1966. – С. 12–17.

1967

Нові рослини для флори СРСР на Закарпатті / С. С. Фодор // Матеріали XXI наукової конференції Ужгородського державного університету. Серії біологічна та медична; М-во вищої і серед. спец. освіти УРСР, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород, 1967. – С. 13–15: іл.

1968

Использование древесных и кустарниковых пород для улучшения высокогорных пастбищ Закарпатья / С. С. Фодор // Тезисы докладов Всесозной конференции по охране горных ландшафтов СССР. – Ереван, 1968. – С. 96–100.

Можливості відновлення верхньої межі лісу / С. С. Фодор // Про охорону природи Карпат. – Ужгород, 1968. – С. 66–82.

Tűzvész a havasokon [cikk] / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1968. – május 22. – O. 3.

1969

До походження і розвитку флори Закарпатської рівнини / С. С. Фодор // IV з'їзд Українського ботанічного товариства. – Київ, 1969. – С. 244–246.

Зелена архітектура міста / С. Фодор, М. Корнєєв // Закарпатська правда. – 1969. – 2 квіт. (№ 77). – С. 4. – (Люби рідну природу).

Использование древесных и кустарниковых пород для улучшения травостоя высокогорных лугов / С. С. Фодор // Вопросы охраны природы Карпат; Закарпат. обл. отделение общества охраны природы УССР. – Ужгород: Карпаты, 1969. – С. 26–35: табл., рис.

1970

Тюльпанне дерево – в Карпати! / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1970. – 9 груд. (№ 287). – С. 4. – (Трибуна любителів і охоронців природи).

1971

A szőlő Kárpáton túl őshonos növénye / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1971. – aug. 26. – O. 4.

Vándornövények / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1971. – okt. 7. – O. 4.

Valamennyiünk érdeke / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1971. – nov. 3. – O. 3.

1972

Комендар В. І. Вивчення можливостей відновлення верхньої межі лісу в Українських Карпатах / В. І. Комендар, С. С. Фодор, О. В. Манівчук // V з'їзд Українського ботанічного товариства (Ужгород, 1972): короткі тези доп. (Ужгород, 1972); АН УРСР, Укр. ботан. т-во. – Ужгород, 1972. – С. 177–178.

Комендар В. І. Експеримент на полонині Рівній: [зі штучного відновлення лісу на полонині Рівна] / В. Комендар, С. Фодор, Ю. Манівчук // Закарпатська правда. – 1972. – 9 серп. (№ 185). – С. 4. – (Трибуна любителів і охоронців природи).

A gyógynövények és a hiedelmek / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1972. – ápr. 28. – O. 4.

Kárpáton túl őshonos növénye / Fodor I. // Kárpáti Kalendárium '73. – Uzshorod: Kárpáti Kiadó, 1972. – O. 79.

1973

Дикий виноград на Закарпатті / С. С. Фодор, П. І. Голінка // Про охорону природи Карпат: збірник статей; Закарпат. обласне від-ня Укр. т-ва охорони природи. – Ужгород: Карпати, 1973. – С. 115–119.

Доповнення до флори Закарпаття, що підлягає охороні / С. С. Фодор // Про охорону природи Карпат: збірник статей; Закарпат. обласне від-ня Укр. т-ва охорони природи. – Ужгород: Карпати, 1973. – С. 98–114: рис. 3, табл. – Бібліогр.: с. 114.

Комендар В. Можливості відновлення верхньої межі лісу / В. І. Комендар, С. С. Фодор, Ю. В. Манівчук // Про охорону природи Карпат: збірник статей; Закарпат. обласне від-ня Укр. т-ва охорони природи. – Ужгород: Карпати, 1973. – С. 40–50: рис. 9. – Бібліогр.: с. 50.

Матеріали про охорону флори Закарпаття / С. С. Фодор // Питання охорони природи Карпат. 1973. – С. 48–58.

Некоторые итоги флористических исследований в Украинских Карпатах / С. С. Фодор // Тезисы докладов V делегатского съезда Всесоюзного Ботанического общества. – Киев, 1973. – С. 58–59.

Флора Закарпаття и возможности ее использования в народном хозяйстве: автореф. дис. на соискание ученой степени доктора биол. наук: спец. 03.00.05 “Ботаника” / Фодор Степан Степанович; Москов. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – Москва, 1973. – 32 с. – Библиогр.: с. 30–32 (44 назв.).

Ne vágjuk magunk alatt a fát! Védekezzünk a talajerózió ellen / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1973 – márc. 21. – O. 4.

Kárpátontúl őshonos növénye / Fodor I. // Kárpáti Kalendárium’73. – Ungvár: Kárpáti Kiadó. – 1973. – O. 79.

„Megszökött” növényeink / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1973. – szept. 21. – O. 4.

Óvakodjunk a mérgező növényektől / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1973. – jún. 14. – O. 4.

1974

Комендар В. І. Об опыте искусственного восстановления верхней границы леса с целью усиления защитных функций горных лесов в Карпатах / В. І. Комендар, С. С. Фодор, Ю. В. Манівчук, М. І. Бедей, М. В. Дубанич // Повышение эффективности лесохозяйственного производства на основе достижения науки: тезисы докладов на республиканской конференции (8–9 окт. 1974 г.). – Ивано-Франковск, 1974. – С. 87–89.

Комендар В. І. Пути восстановления верхней границы леса в Карпатах / Комендар В. І., Фодор С. С., Манівчук Ю. В., Бедей М. І., Дубанич М. В. // Тезисы докладов VI Всесоюзного совещания по вопросам изучения и освоения флоры и растительности высокогорий; АН СРСР. – Ставрополь, 1974. – С. 210–212.

Про охорону деяких видів чагарників на Закарпатті / С. С. Фодор // Охорона природи та раціональне використання природних ресурсів у західних областях УРСР. – Львів, 1974. – С. 85–105.

Флора Закарпаття / С. С. Фодор. – Львів: Вища школа, Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1974. – 208 с. – Бібліогр.: с. 202–207.

1975

Районирование растительного покрова Закарпаття / С. С. Фодор // Природное и сельскохозяйственное районирование в СССР. – Москва, 1975. – С. 77–83.

Практические предложения по рациональному использованию и улучшению травостоя полонинских пастбищ / С. С. Фодор // Материалы VI Всесоюзного совещания по изучению растительности высокогорий. – Ставрополь, 1975. – С. 85–90.

Корисні рослини: [лаконос американський і соняшник шершавий – вихідці з Північної Америки, потребують більшої уваги і використання] / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1975. – 26 листоп. (№ 276). – С. 4. – (Трибуна любителів і охоронців природи).

Про раціональне використання та покращення травостою високогірних лук / С. С. Фодор // V з'їзд Українського ботанічного товариства. – Ужгород, 1975. – С. 86–89.

Черты растительного покрова Гуцульський Альп / С. С. Фодор // Доповіді та повідомлення Ужгородського університету. №1. – Ужгород, 1975. – С. 23–26.

1976

Де зелено – там молоді / С. С. Фодор // Наш друг – природа. – Ужгород: Карпати, 1976. – С. 95–98.

Комендар В. І. Геоботаническая характеристика лугов лесного пояса Закарпатской области / В. И. Комендар, С. С. Фодор, М. И. Бедей,

Н. В. Дубанич // Структура и динамика растительного покрова: материалы конф. – Москва: Наука, 1976. – С. 15–17.

A természeti egyensúlyért / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1976. – aug. 27. – О. 2.

1977

Анализ флоры высокогорных лугов Украинских Карпат / С. С. Фодор // VII Всесоюзное совещание по вопросам изучения и освоения флоры и растительности высокогорий: тезисы докл. (Новосибирск, 5–7 июля 1977 г.). – Новосибирск, 1977. – С. 46–47.

Експеримент на полонині Рівній: [відновлення деревних і чагарникових порід у високогірному поясі Карпат] / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1977. – 7 груд. (№ 285). – С. 4. – (Трибуна любителів і охоронців природи).

Практические предложения по рациональному использованию и улучшению травостоя высокогорных пастбищ и сенокосов в Карпатах / С. С. Фодор // Использование растительности высокогорий Советского Союза. – Ставрополь, 1977. – С. 85–90.

Mindannyiunk feladata / Fodor I. // Kalendárium 1978. – Uzshorod: Kárpáti Könyvkiadó, 1977. – О. 106–107.

1978

Материалы по критическому анализу флоры Украинских Карпат / С. С. Фодор // Тезисы докладов VI Делегатского съезда Всесоюзного ботанического общества (Кишинев, 12–17 сент. 1978 г.). – Ленинград: Наука, 1978. – С. 313.

Пути восстановления верхней границы леса в Карпатах // Комендар В. И., Дубанич Н. В., Фодор С. С., Манिवчук Ю. В. // Использование растительности высокогорий Советского Союза. – Ставрополь, 1978. – Вып. 2. – С. 30–33.

Фурса Н. С. Качественный состав флавоноидов видов *Valeriana* L. флоры Закарпатья / Н. С. Фурса, С. С. Фодор, Л. Е. Беляева // Растительные ресурсы. – 1978. – Т. 14, вып. 1. – С. 69–72.

Feltáratlan tartalékok / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1978. – márc. 1. – О. 4.

Feltáratlan tartalékok: [a Kárpátok természeti gazdagságáról] / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1978. – aug. 24. – О. 4.

1979

Особенности ведения хозяйства в прикарпатских лесах / С. С. Фодор // Рекомендации по комплексному лесному хозяйству и лесозащите (для условий Закарпатской области). – Ужгород, 1979.

Рекомендации по комплексному лесному хозяйству и лесозащите (для условий Закарпатской области) / С. С. Фодор, В. И. Комендар и др. – Ужгород, 1979.

Розширювати заповідні місця: [на території Закарпаття] / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1979. – 18 квіт. (№ 90). – С. 4. – (Трибуна любителів і охоронців природи).

Mindannyiunk ügye / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1979. – jan. 26.

Örömről és gondokról: a Tisza / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1979. – aug. 30. – О. 4.

1980

Захистимо екзоти: [розвиток зеленого будівництва в населених пунктах Закарпаття] / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1980. – 16 квіт. (№ 87). – С. 4. – (Для любителів і охоронців природи).

О водной растительности среднего течения реки Тисы и ее приток / В. И. Комендар, С. С. Фодор // Tiscia (Szeged). – 1980. – Vol. XV. – P. 53–59.

Опыт лесоразведения на верхней границе леса на горе Полонина Ровная в Украинских Карпатах / С. С. Фодор, Л. Ф. Лиман // Бюл. Моск. общества испытателей природы. Отд. биол. – 1980. – Т. 85, вып. 1. – С. 98–102.

Фотохимическое изучение видов валерианы во флоре СССР / С. С. Фодор. – Кишинев: Изд-во “Тимпул”, 1980.

Óvjuk közkincsünket a természetet! / Fodor I. // Kalendárium 1981. – Uzshorod: Kárpáti Kiadó, 1980. – О. 74–75.

1981

Восстановление верхней границы леса в Карпатах и улучшение травостоя полонин / С. С. Фодор, В. И. Комендар, Л. Ф. Лиман, М. И. Данканич // Рекомендации по воспроизводству и рациональному использованию растительного и животного мира Украинских Карпат. – Ужгород: Патент, 1981. – С. 29–35.

Охорона і раціональне використання лісових багатств УРСР: [рец. на кн.: Генсірук С. А. Ліси – багатство і окраса землі. – Київ:

Наукова думка, 1980. – 211 с.] / С. Фодор, В. Комендар, П. Студеняк // Економіка Радянської України. – 1981. – № 5. – С. 87–88.

Проблеми зеленого будівництва / С. Фодор, В. Божа // Закарпатська правда. – 1981. – 6 травня (№ 104). – С. 4. – (Для любителів і охоронців природи).

A Tisza tisztaságáért / Fodor I. // Kalendárium '82. – Uzshorod: Kárpáti Kiadó. – 1981. – О. 36–37.

1982

Екзоти Карпат / С. С. Фодор, В. К. Терлецький, Я. Д. Гладун. – Ужгород: Карпати, 1982. – 120 с.: 24 л. іл.

Експеримент на полонині: [дослідження щодо відновлення верхньої межі лісу в приполонинній зоні] / С. Фодор, В. Комендар, Л. Ліман // Закарпатська правда. – 1982. – 5 лют.

Эндемы во флоре Закарпатья / С. С. Фодор, В. И. Комендар // Охрана, изучение и обогащение растительного мира: респ. межвед. науч. сб. – Киев. – Изд-во при КГУ “Вища школа”, 1982. – Вып. 9. – С. 26–33.

Комендар В. Каштан мароні: [каштанові ліси на Закарпатті] / В. Комендар, С. Фодор, В. Заяць // Закарпатська правда. – 1982. – 3 листоп. (№ 252). – С. 4. – (Для любителів і охоронців природи).

Предложения по рациональному использованию и улучшению травостоя высокогорных пастбищ и сенокосов в Карпатах / С. С. Фодор // Рекомендации по охране природы Карпат в свете решений XXVI съезда КПСС; Учебно-научно-производственное объединение "Природа", Ужгор. гос. ун-т, Закарпат. лесная опытная станция, Закарпат. обл. организация укр. общества охраны природы. – Ужгород: Патент, 1982. – С. 72–75: табл.

Hrabár Sándor hagyatéka / Fodor I., Kelentei M. // Kalendárium '83. – Uzshorod: Kárpáti Kiadó. – 1982. – О. 87.

1983

В верховьях реки Тиса / С. С. Фодор, В. И. Комендар, М. И. Щербань, Т. Т. Дудинський // Tiscia (Szeged). – 1983. – Vol. XVIII. – P. 53–57.

Дополнение к инвентарю флоры Закарпатья / С. С. Фодор // Тезисы докладов VII делегатского съезда Всесоюзного ботанического общества (Донецк, 11–14 мая 1983 г.). – Ленинград: Наука, 1983. – С. 56.

Свешникова Л. І. Внутрішньовидовий каріотипний поліморфізм *Galanthus nivalis* L. / Л. І. Свешникова, С. С. Фодор // Український ботанічний журнал. – 1983. – Т. XL, № 5. – С. 32–36: рис.

1984

Доповнення до флори Закарпаття / С. С. Фодор, Л. І. Янцо // Рослинні і тваринні ресурси Карпат; М-во вищої і серед. спец. освіти УРСР, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород: Рад. Закарпаття, 1984. – С. 31–40.

Знахідка *Tilia rubra* DC. у Закарпатті / С. С. Фодор, В. І. Комендар // Український ботанічний журнал. – 1984. – Т. 41, № 5. – С. 95.

Перспективы расширения насаждений каштана съедобного в Закарпатской области / В. И. Комендар, С. С. Фодор, В. А. Заяц // Рекомендации по выполнению Продовольственной программы СССР в Закарпатской области; Ужгор. гос. ун-т и др. – Ужгород, 1984. – С. 139–142.

Рекомендации по рациональному использованию флоры Закарпатья / С. С. Фодор // Рекомендации по выполнению Продовольственной программы СССР в Закарпатской области; Ужгор. гос. ун-т и др. – Ужгород: Рад. Закарпаття, 1984. – С. 27–29.

Természettörténeti emlékeink / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1984. – aug. 24. – O. 4.

Együttműködünk a környezetvédelemben / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1984. – szept. 8. – O. 3.

1985

Терлецький В. К. Ботанічні скарбниці Карпат / В. К. Терлецький, С. С. Фодор, Я. Д. Гладун. – Ужгород: Карпати, 1985. – 136 с.: іл.

Szanatóriumaink és növényzetük / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1985. – júl. 3. – O. 4.

1986

Подсолнечник десятилепестный *Helianthus aecapetalus* L. во флоре Закарпатья / С. С. Фодор, Л. И. Янцо // Флора и растительность Украины: сб. науч. трудов / редкол.: К. М. Сытник (отв. ред.) и др; АН УССР, Укр. ботан. о-во. – Киев: Наук. думка, 1986. – С. 129–130.

Подсолнечник десятилепестный *Helianthus aecapetalus* L. в бассейне реки Тисы / С. С. Фодор, Л. И. Янцо // Tiscia (Szeged). – 1986. – Т. XXI. – P. 39–44.

Флора и растительность среднего течения реки Тисы / С. С. Фодор // *Tiscia (Szeged)*. 1986.

A Kárpáton túli terület növénytakarójának kialakulása / Fodor I. // *Kárpáti Kalendárium '86*. – Uzshorod: Kárpáti Kiadó, 1986. – О. 17.

1987

Відновлення верхньої межі лісу в Карпатах / В. І. Комендар, С. С. Фодор // *Український ботанічний журнал*. – 1987. – Т. 44, №1. – С. 25–28; рис. 3. – *Бібліогр.*: с. 28.

Комендар В. И. Опыт восстановления верхней границы леса в Карпатах / В. И. Комендар, С. С. Фодор // *Tiscia (Szeged)*. – 1987–Vol. XXII. – С. 55–60.

Комендар В. І. Список ендемічних, рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин. Рослини, що охороняються / В. І. Комендар, С. С. Фодор, І. В. Вайнагій // *Природні багатства Закарпаття* / упоряд. В. Л. Боднар. – Ужгород: Карпати, 1987. – С. 279–283.

Материалы по критическому анализу флоры Украинских Карпат / С. С. Фодор // VIII съезд Украинского ботанического общества: тезисы докладов (Ивано-Франковск, май 1987 г.). – Киев: Наукова думка, 1987. – С. 29–30.

Подсолнечник десятилепестный – перспективное кормовое растение / С. С. Фодор, Л. И. Янцо // *Рациональное использование кормовых ресурсов зоны Карпат: тезисы докладов региональной научно-производственной конф.; Гос. агропромышленный комитет УССР, Агропромышленный комитет Закарпатской обл. и др.* – Ужгород, 1987. – С. 36–37.

Komendar V. From the life of Tisza-Researcher working committee, which has become international: (Tisza-Researcher conference XVII, 1986) / V. Komendar, I. Fodor // *Tiscia (Szeged)*. – 1987. – Vol. XXII. – P. 129–141.

1988

Биологические особенности подсолнечника десятилепесткового / С. С. Фодор, Л. И. Янцо // *Вопросы охраны и рационального использования растительного и животного мира Украинских Карпат: сборник; предисловие С. С. Фодора*. – Ужгород, 1988. – С. 15–20; табл.

Критические заметки о флоре Закарпаття / С. С. Фодор // *Актуальные вопросы ботаники в СССР: тезисы докладов VIII делегатского съезда Всесоюзного ботанического общества*. – Алма-Ата, 1988. – С. 86.

О возможностях усиления кормовой базы животноводства в горных условиях Закарпатья / С. С. Фодор, О. П. Крись // Вопросы охраны и рационального использования растительного и животного мира Украинских Карпат. – Ужгород, 1988. – С. 112–118.

Комендар В. І. Рекомендації для лісового господарства Закарпатської області по відновленню верхньої межі лісу як способу посилення захисних функцій гірських лісів в Карпатах / В. І. Комендар, С. С. Фодор // Обласная научно-техническая конференция “Наука – производству”: тезисы докладов. – Ужгород, 1988. – С. 147–148.

300 éve honos területünkön az izsóp / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1988. – oct. 5. – O. 4.

1990

Комендар В. І. Способи відновлення верхньої межі лісу в Карпатах для посилення його захисних функцій / В. І. Комендар, С. С. Фодор // Тези республіканської науково-технічної конференції (24–26 травня 1990 р., м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ: КФ УкрНДІЛГА, 1990. – С. 26–27.

Miért pusztulnak a tölgyerdők? / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1990. – júl. 12. – O. 4.

1991

Комендар В. І. Де кружляють беркути: (Полонина Рівна – полігон для досліджень) / В. І. Комендар, С. С. Фодор // Карпатський край. – 1991. – 5 листоп. (№ 43). – С. 12.

Комендар В. І. Критика заради критики: відповідь на рецензію І. В. Вайнагія на статтю В. І. Комендара «Проблеми охорони фітогенофонду Карпат» (Український ботанічний журнал. – 1988. – Т. 45, № 1. – С. 1) / В. І. Комендар, С. С. Фодор, В. Ю. Мандрик, Е. С. Товт, В. В. Крічфалушій, Ю. Ю. Петрус, М. М. Чубірко, В. А. Заяць // Український ботанічний журнал. – 1991. – Т. 48, № 5. – С. 111–112.

Цвіте соняшник десятипелюстковий / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1991. – 8 жовт. (№ 193). – С. 4.

Komendar V. I.: Kísérlet az erdőállomány felső határának emelésére az Északkeleti-Kárpátokban / V. I. Komendar, Sz. Sz. Fodor // Botanikai Közlemények. – Szeged, 1991. – T. 78. – 69–71. o.

A kiszolgáltatott természet / Fodor I. // Kalendárium '92. – Ungvár: Kárpáti Kiadó. – 1991. – O. 79.

Komendar V. I. Vizgálatok a különböző erdőállományok felső fahatárának megállapítására a Kárpátokban / V. I. Komendar, Sz. Sz. Fodor // 100 років ботанічному відділенню Угорського Ботанічного Товариства. – Біоколекція VII. – Budapest–Szombathely, 199. – О. 53.

1992

Комендар В. І. Природа карає: [стихія на Закарпатті] / В. І. Комендар, С. С. Фодор // Новини Закарпаття. – 1992. – 17 листоп. (№ 168). – С. 4.

Ліс на полонині / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1992. – 28 листоп. (№ 109). – С. 2.

Скарбниця флори Закарпаття: [гербарій Ужгородського держуніверситету] / С. С. Фодор // Ужгородський університет. – 1992. – 1 верес. (№ 13). – С. 4: фото.

Ще не пізно відновити силу полонин / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1992. – 27 трав. (№ 37). – С. 2.

Як відродити полонини / С. С. Фодор // Новини Закарпаття. – 1992. – 17 жовт. (№ 150–151). – С. 11. – (Проблеми, що нас хвилюють).

1993

Комендар В. І. Природа карає...: [про збереження лісів Закарпаття] / В. І. Комендар, С. С. Фодор // Ужгородський університет. – 1993. – 12 лют. (№ 3). – С. 3.

A Fekete-vagy Szernye-mocsár / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1993. – júl. 3. – О. 4.

1995

Гербарій Ужгородського державного університету / С. С. Фодор // Гербарії України. – Київ: Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, 1995. – С. 64–67.

1996

Комендар В. І. Антоній Маргіттай – дослідник флори Підкарпатської Русі [Закарпаття] (до 115-річчя від дня народження) / В. І. Комендар, С. С. Фодор, М. В. Шевера // Український ботанічний журнал. – 1996. – Т. 53, № 1/2. – С. 162–164: портр. – Бібліогр. публікацій А. Маргіттая: с. 164 (32 назви).

1997

Патент (II) А. 17909 Україна (19) UA, (51) 5 A01 G23/04. Спосіб відновлення верхньої межі лісу / В. І. Комендар, С. С. Фодор, Л. Ф. Ліман (Ужгор. держ. ун-т, UA), № 93006587; заяв. 29.05.93; Опубліковано 03.06.97. – Патент на винахід зареєстрований відповідно до Постанови Верховної Ради України від 23 груд. 1993 р. № 3869–XII.

Флора Закарпаття: [репринтне видання 1974 р. з передмовою колективу кафедри ботаніки 2 листоп. 1997 р.] / С. С. Фодор. – Львів: Вища школа, [1997]. – 207 с.

Kárpátalja flórákutató-történetének szakaszai és eredményei / Csubirka M., Fodor I. // Botanikai Közlemények (Budapest). – 1997. – 84 (1–2). – О. 79–81.

1998

Csubirka M.: Kárpátalja flórákutató-története / M. Csubirka, I. Fodor // Вісник Закарпатського Угорськомовного Наукового Товариства: збірник виголошених доповідей. 1996–1997. – 3–4-й роки видання; Ужгор. держ. ун-т, Центр гунгарології. – Ужгород, 1998. – С. 65–69.

2.2. Fodor István iskolai tankönyvfordításai

Веселов Е. А. Основы дарвинизма: учебник для 10 класса средней школы / перевел на венг. С. С. Фодор. – Второе изд. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1961. – 224 с. = Veszélov J. A. A darwinizmus alapismertetei: tankönyv a középiskolák X. osztálya számára / fordította Fodor István. – Második kiadás. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1961. – 224 о.

Веселов Е. А. Общая биология: пособие для 9 класса средней школы / перевел на венг. С. С. Фодор. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1964. – 312 с. = Veszélov J. A. Általános biológia: segédkönyv a középiskolák IX. osztálya számára / fordította Fodor István. – Második kiadás. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1964. – 312 о.

Всесвятский В. В. Ботаника: учебник для 5–6 классов / перевел на венг. С. С. Фодор. – 5-е изд. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1965.

– 216 с. = Vseszvjatszkiy B. V.: Növénytan: tankönyv a középiskolák 5–6. osztálya számára / fordította Fodor István. – Ötödik kiadás. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1965. – 216 о.

Poljanszkij A. P.: Általános biológia: tankönyv X. osztályosok számára / A. P. Poljanszkij; fordította Fodor István. – Київ; Ужгород: Радянська школа, 1967. – 300 с.

Корнеев А. П. Зоология: учебник для 6–7 классов / Корнеев А. П., Мазурмович Б. Н.; перевел на венг. С. С. Фодор. – 4-е изд. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1969. – 264 с. = A. P. Kornyejev és B. Ny. Mazurmovics: Állattan: tankönyv a VI–VII. osztály számára / fordította Fodor István. – Negyedik kiadás. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1969. – 264 о.

2.3. Fodor Istvánhoz kapcsolódó tudományos és tudományos ismeretterjesztő kiadványokban megjelent publikációk

1991

Fedák L.: Cserkészmozgalmunk történetéből // Kalendárium'92. – Ungvár: Kárpáti Kiadó. – 1991. – O. 70–71: fotó.

1997

Комендар В. І. Вагомий внесок у ботанічну науку: (до 90-річчя від дня народження професора Степана Степановича Фодора) / В. І. Комендар, С. П. Вассер, П. О. Мушак, С. Ю. Попович, М. В. Шевера // Український ботанічний журнал. – 1997. – Т. 54, № 5. – С. 481–484: фото.

Комендар В. І. Професору Фодору С. С. – 90 років / В. І. Комендар, Ю. Ю. Петрус // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Біологія / редкол.: В. І. Ніколайчук (голов. ред.), Г. І. Голінка, В. І. Комендар та ін. – Ужгород, 1997. – Вип. 4. – С. 255–256: портр.; Новини Закарпаття. – 1997. – 4 листоп. (№165). – С. 2.

Jubilee of Professor Stepan Fodor (in commemoration of the 90th anniversary) / Kricsfalusy V., Shevera M., Andrik E. // Thaiszia – J. Bot. (Kosice). – 1997. – № 7. – P. 89–97.

2000

Комендар В. І. Пам'яті професора С. С. Фодора / В. І. Комендар, Ю. Ю. Петрус // Український ботанічний журнал. – 2000. – Т. 57, № 4. – С. 461–462.

Петрус Ю. Степан Фодор / Ю. Петрус, М. Чубірко, М. Шевера // Педагоги-науковці. Частина друга; М-во освіти і науки України, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород: УжДУ, 2000. – С. 116–119.

Kelemen J. Emlékezés Kárpátalja botanikusára // Erdészeti Lapok. – 2000. – CXXXV(11). – О. 355.

2001

Фодор Степан Степанович (1908), біолог / И. Поп // Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси. – Ужгород: Изд-во В. Падяка, 2001. – С. 385.

2004

Рошко В. Фодор Степан Степанович / В. Г. Рошко // Рошко В. Г. Історія біологічного факультету: до 60-річчя Ужгородського національного університету; М-во освіти і науки України, Ужгор. нац. ун-т. – Ужгород: Мистецька лінія, 2004. – С. 45–47: портр.

Kárpátalja 1938–1941. Magyar és ukrán történeti közelítés / szerk. Fedinec Cs. – Budapest: Teleki László, 2004. – 277 о.

2006

Дочинець М. І. Фодор Степан: біолог // Енциклопедія Мукачева в іменах / Мирослав Дочинець, Василь Пагіря. – Мукачево: Карпатська вежа, 2006. – С. 118: портр.

Петрус Ю. Степан Степанович Фодор: 100-річчя від дня народження науковця-ботаніка (1907–2000) / Юрій Петрус // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2007 рік: рек. бібліогр. посіб. / уклад. Т. І. Васильєва. – Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2006. – С. 423–426. – Бібліогр.: с. 425–426.

2007

Бабидорич М. Такі землю не затоптують. Професорові Степану Фодору 90 років / Михайло Бабидорич // Бабидорич М. Епізоди життя. – Ужгород: Мистецька Лінія, 2007. – С. 158–161.

Петрус Ю. Життя, віддане науці: (До 100-річчя від дня народження професора Степана Степановича Фодора) / Ю Петрус, В. Сабадош, Є. Андрик // Бюлетень прес-служби УжНУ. – 2007. – 19 листоп. (№11). – С. 13–14.

Чубірко М. М. Патріарх закарпатської флористики: (100 років від дня народження Степана Фодора) / Магдалина Чубірко // Український ботанічний журнал. – 2007. – Т. 64, № 5. – С. 736–740; Новини Закарпаття. – 2007. – 6 листоп. (№ 128). – С. 7–8.

A Kárpátok bővületében élt: Fodor István botanikus centenáriumi emlékkönyve / összeállította ifj. Fodor István. – Ungvár; Budapest: Inter-mix Kiadó, 2007. – 196 o. – (Kárpátaljai Magyar Könyvek 166).

Tartalom: Előszó helyett: Borhidi A.: Tisztelt olvasó! – O. 5–7.; Magyar tudóssors Kárpátalján. Fodor István élete: ifj. Fodor I. Apám göröngyös életútja. – O. 9–43.; Perduk Z.: A tanár úr egészként szemlélte a természetet. – O. 44–50.; Fodor István válogatott tanulmányai, természetvédelmi-publicisztikai írásai: Fodor I.: Vizsgálatok a különböző erdőállományok felső fahatárának megállapítására az Északkeleti-Kárpátokban. – O. 51–59.; Csubirka M., Fodor I.: Kárpátalja flórakutatás-történetének szakaszai és eredményei. – O. 59–63.; Fodor I. Újraéledő havasok. – O. 64–66.; Fodor I., Fodor Z.: A Fekete-Tisza katlanában. A Kárpátok üzenete. – O. 66–69.; Fodor I., Fodor Z.: Természetgyógyítás a Felső-Tisza vízgyűjtőjén. – O. 69–72.; Fodor I.: A Fekete- vagy Szemye-mocsár. – O. 72–74.; Fodor I.: Egyetlen gazdát a havasi legelőknek! – O. 74–77.; Fodor I.: Nagyobb figyelmet a fásításnak! – O. 77–79.; Fodor I.: Értékes tudományos gyűjtemény. – O. 80–81.; Fodor I.: Emlékét egzotikus növények őrzik. – O. 81–83.; Fodor I., Toth I.: Ősrégi növényeink. – O. 83–85.; Fodor I.: Kárpátalja növényvilágának kincsei. – O. 85–89.; Fodor I.: Bartók Béla prágai hangversenyén. – O. 89–90.; Fodor I.: Az őstörténet. Szűkebb szülőföldem Alsóhrabonica. – O. 90–92.; Fodor I.: A változások kora. Szűkebb szülőföldem - Alsóhrabonica. – O. 92–93.; Fodor Istvánról szóló írások, vele készült interjúk: Bereghy E.: Don Quijote a poloninákon. – O. 94–96.; Andor G.: A növényvilág fáradhatatlan kutatója. – O. 96–98.; Horvath S.: Az út, mely titkok felé vezet. – O. 98–101.; Kőszeghy E.: Mit csinál most Fodor István botanikus? – O. 101–104.; Andor G.: A Kárpáti hóvirág felfedezője. – O. 104–106.; Cserneký J.: Fodor István professzor kilencvenéves. – O. 106–109.; Kricsfalusy V., Severa M., Andrik E.: Fodor István professzor kilencvenedik születésnapjára. – O. 109–112.; Balla L.: Végveszélyben az Északkeleti-Kárpátok? Beszélgetés Fodor István professzorral. – O. 113–115.; Kelemen J.: Örömről és gondokról – a Tisza. Emlékezés prof. Dr. Fodor Istvánra (1907–2000). – O. 115–118.; Kelemen J.: A békeszerződés és az árvizek. Megbomlott a Kárpát-medence ökológiai egyensúlya. – O. 118–122.; Tóth I.: Fodor István emlékezete. – O. 123–125.; Tanítványok, kollégák Fodor Istvánról: Szikura J.:

Oktató, kutató, nevelő, kolléga és barát. Tisztelgés a 100 éve született Fodor István botanika-professzor emléke előtt. – O. 126–134.; Komendar V.: Élő Tisza nélkül nincs élhető Tisza-völgy. – O. 134–140.; Petrusz J.: Fodor professzor tudása ma is éltető forrás. – O. 140–145.; Az akadémiai emlékülés egyes előadásai: Csubirka M.: Felejthetetlen tanárom emlékére. – O. 146–149.; Fekete G.: Fodor István, a természetvédő. – O. 149–153.; Simon T.: Fodor István, a botanikus. – O. 154–156.; Körmöczi L. Fodor István és a Tisza-kutatás. – O. 157–158.; Нариси з життя та діяльності професора С.С. Фодора: Фодор С. Скарбниця флори Закарпаття. – O. 159–162.; Фодор С.: Черное болото (Серне Мочар). – O. 162–164.; Чубірко М.: Патріарх Закарпатської флористики. – O. 165–170.; Комендар В.: Життя Тиси – життя людей. – O. 171–176.; Петрус Ю.: Наукова спадщина професора Фодора є живильним джерелом для нас. – O. 177–180.; Kricsfalusy V., Shevera M., Andrik E.: Jubilee of professor Stepan Fodor (in commemoration of the 90-th Anniversary). – O. 181–192.

Király P.: In memoriam prof. dr. Fodor István // Erdészeti Lapok. – 2007. – CXLII. évf. 11. szám. – O. 366–367.

2008

Чубірко М. М. Патріарх закарпатської флористики / М. М. Чубірко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Біологія / редкол.: В. І. Ніколайчук (голов. ред.), В. В. Моргун, М. Я. Співак та ін. – Ужгород: Вид-во “Говерла”, 2008. – Вип. 22. – С. 235–238: портр.

2010

Бедей М. І. Спогади учня про вчителя (пам’яті професора С.С. Фодора) // Два сторіччя дослідження рослинного покриву Карпат: матеріали міжнар. наукової конф., присвяченої 130-річчю від дня народження Антонія Маргіттая (м. Мукачево; Берегово, 16–18 вересня 2010 р., Україна). – Ужгород: Карпати, 2010. – С. 25–27.

Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура / україномовний варіант українсько-угорського видання / під ред. М. Вегеша, Ч. Фединця; НДІ політичної регіоналістики, Ін-т етнонаціональних досліджень Угорської АН. – Ужгород: Ліра, 2010. – 720 с.

2013

Химинець В. Історія Ужгородської гімназії (1640–2013) / В. В. Химинець, М. М. Басараб. – Ужгород: Карпати; ЗІППО, 2013. – 282 с.

2014

Bimba B.: Fodor István, kárpátaljai botanikus, ökológus életútja és tevékenysége vidékünkön // A magyar ipari és technológiai forradalom V. „Környezetvédelem, fenntartható fejlődés és megújuló energiaforrások” (Budapest, 2014. augusztus). – Budapest: Magyar Fiatalok Határok Nélkül Alapítvány, 2014. – O. 35–43.

2017

Андрик Є. Й. Степан Степанович Фодор (1907–2000) / Є. Й. Андрик, Е. І. Когут, М. В. Шевера // Український ботанічний журнал. – 2017. – Т. 74, № 6. – С. 599.

2021

10 éves a Fodor István Kutatóközpont – célok, feladatok, eredmények / Kolozsvári István, Andrik Éva, Kopor Zoltán, Ljubka Tibor, Molnár Attila, Severa Miroszláv, Vass Gábor, Kohut Erzsébet / szerkesztette Kolozsvári István. – Beregszász – Ungvár: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, RIK-U Kft., 2021. – 144 o.

2.4. Újságokban megjelent publikációk**1982**

Гордіца А. Зелена перлина: [про нову книгу “Екзоти Карпат”] / А. Гордіца // Прикарпатська правда. – 1982. – 11 трав.

1991

Урам П. Медалі біологам УЖДУ: [на науковій конф. в Будапешті авторів наукової праці Степана Фодора та Василя Комендара нагороджено пам’ятною золотою медаллю, випущеною з нагоди 100-річчя Угорського біологічного т-ва] / Павло Урам // Новини Закарпаття. – 1991. – 5 жовт. (№191–192). – С. 6.

1997

Бабидорич М. Такі землю не затоптують: професорові Степану Фодору 90 років / Михайло Бабидорич, Йосиф Чернекі // Срібна Земля-Фест. – 1997. – 30 жовт. – 5 листоп. (№ 43). – С. 14: фото. – (Ювілеї).

Комендар В. Професору Степану Фодору – 90 років / В. Комендар, Ю. Петрус // Новини Закарпаття. – 1997. – 4 листоп. (№ 165). – С. 2.

Чубірка М. Його роки – його багатство: 2 листопада – 90 років доктору біологічних наук, професору УжДУ Степану Фодору / Магдалина Чубірка // Срібна земля. – 1997. – 1 листоп. (№ 41). – С. 14. – (Палітра).

Cserneký J.: Fodor István professzor kilencvenéves: egy tanítvány emlékezik // Kárpáti Igaz Szó. – 1997. – okt. 28. – O. 6: fotó.

2007

Csubirka M. Felejthetetlen tanárom emlékére: (dr. Fodor István születésének 100. évfordulójára) // Kárpáti Igaz Szó. – 2007. – okt. 27. – O. 12.

Radvánci M. A Kárpátok bűvöletében élt: könyvekről // Kárpáti Igaz Szó. – 2007. – dec. 22. – O. 14.

Végveszélyben az Északkeleti-Kárpátok: beszélgetés Fodor István professzorral: [interjú / lejegyezte L. Balla]. – Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 2007. – O. 113–115. – [передрук із: Magyarok Világlapja, Budapest].

2017

Чубірко М. Патріарх закарпатської флористики: (цього року виповнилося б 110 років з дня народження доктора біологічних наук, професора кафедри ботаніки УжДУ Степана Степановича Фодора) / М. Чубірко // РІО. – 2017. – 21 січ. (№ 3). – С. 6.

2021

Літераті Т. Історія життя ботаніка Степана Фодора / Тетяна Літераті // Ужгород. – 2021. – 24 лип. (№ 29). – С. 6. – (Минуле); РІО. – 2021. – 7 серп. (№ 31). – С. 7.

2.5. Internetes források

Видатні закарпатці: Фодор Степан Степанович 1907–2000 pp. / КП Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека імені Ф. Погушняка Закарпатської обласної ради. URL: <https://www.biblioteka.uz.ua/zak/show.php?showFull=229>

Сабадош В. За своє життя професор УжНУ Степан Фодор виховав кілька генерацій ботаніків-науківців. URL: <http://zakarpattya.net.ua/News/13474-Za-svoie-zhyttia-profesor-UzhNU-Stepan-Fodor--vykhovav-kilka-heneratsii-botanikiv-naukovtsiv>

Чубірко М. Степан Фодор — патріарх закарпатської фольклористики. URL: <http://zakarpattya.net.ua/News/15079-Stepan-Fodor-%E2%80%94-patriarkh-zakarpatskoi-folklorystyky>

Патріарх закарпатської флористики (100 років від дня народження Степана Фодора). URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/3736/Bot_5_2007_736-740.pdf?sequence=1

Мемориальная доска в честь Фодора С. С. в г. Ужгород. URL: <https://www.shukach.com/ru/node/49182>

Fodor István (botanikus). URL: [https://hu.wikipedia.org/wiki/Fodor_István%3%A1n_\(botanikus\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Fodor_István%3%A1n_(botanikus))

Фодор Степан Степанович. URL: Вікіпедія. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D1%80_%D0%A1%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D0%BD_%D0%A1%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87

Don Quijote a poloninákon. URL: <https://web.archive.org/web/20070520115725>

http://www.napkut.hu/naput_1999/1999_09/035.htm

Літераті Т. Історія життя багаторічного директора Ужгородської гімназії Василя Сулінчака // Про Захід: інтернет-видання. – 2016. – 19 листоп. URL: <https://prozahid.com/content-35697-html/>

Літераті Т. Історія життя ботаніка Степана Фодора // Про Захід: інтернет-видання. – 2021. – 10 липня. URL: <https://prozahid.com/vtrachenyj-uzhhorod-istoriia-zhyttia-botanika-stepana-fodora-foto/>

2.6. Ismeretterjesztő film

Fodor István botanikus tudós élete és munkássága / Kelemen J., producer, szerkesztő; Karat I., operatőr; Magisztrátum Stúdió, Kecskemét, 2007. 42 perc.

3. MEGEMLÉKEZÉSEK FODOR ISTVÁNRAÓL

Fodor István nevét és érdemeit Kárpátalján tisztelet övezi.

Még 1968-ban az Ungvári Állami Egyetem végzőse, Zajac V., akkor még iskolai tanár és gyakorló növény-nemesítő, aki később az egyetem tanára lett, hosszú éveken át az őszibarack nemesítésével foglalkozott, és az egyik fajtát Fodor István tiszteletére Fodornak nevezte el (28. ábra). A fajta későnérő, bő- és nagytermésű, harmonikus, finom, édes-savanykás ízű.

28. ábra. A Fodor-nektarin
(<https://sady-msk.ru/catalog/nektarin-fodor.html>)

2007-ben a tudós-pedagógus születésének 100. évfordulójára Ungváron az Ungvári Nemzeti Egyetem Botanika Tanszéke, a Természetes Ökoszisztémák Védelmének Kutatólaboratóriuma és a Szinevéri Nemzeti Park közösen nemzetközi konferenciát rendezett. A jubileum tiszteletére megjelent tudományos kötet címe *Az Ukrán-Kárpátok növénytakarója vizsgálatának aktuális kérdései: Fodor István születésének 100. évfordulója alkalmából rendezett nemzetközi regionális konferencia anyagai* (Ungvár, 2007. október 4–6., Ungvár, 2007) volt.

Családja közreműködésének köszönhetően megjelent *A Kárpátok bővületében élt. Fodor István botanikus centenáriumi emlékkönyve* című életrajzi kötet (Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, 2007, 199 o.) (29. ábra), melynek elektronikus változata az alábbi linken érhető el: <https://docplayer.hu/498803-Fodor-istvan-botanikus-centenariumi-emlekkonyve.html>.

Az említett tudományos fórum során emléktáblát helyeztek el Ungváron annak a háznak a homlokzatán (32. ábra), ahol Fodor István lakott (korábban Kremlivszkaja, jelenleg Kapituljna utca 24.) Az épületen magyar és ukrán nyelvű emléktábla található: „Ebben a házban élt 1946–1976-között Dr. Fodor István (1907–2000) ismert botanikus, egyetemi tanár” (33. ábra). Az épület felújításakor, melynek során eredeti állapotát és rendeltetését állították helyre (jelenleg „Magyar udvar” étterem-fogadóként működik), az emléktáblát az épületen áthelyezték (a Zamkova utca oldalára).

A KÁRPÁTOK BÜVÖLETÉBEN ÉLT

FODOR ISTVÁN BOTANIKUS
CENTENÁRIUMI EMLÉKKÖNYVE

29. ábra. A Kárpátok bűvöletében élt.
Fodor István botanikus centenáriumi emlékkönyve
című kiadvány borítója

Fodor István születésének 100. évfordulója alkalmából Budapesten a Magyar Tudományos Akadémia ülésén is ünnepi megemlékezést tartottak. Ukrán és magyar kollégái emlékeztek rá előadásaikban – Borhidi A., Szikura J. professzorok, Csubirka M., Mihály A. docensek és mások, továbbá társadalmi szervezetek és családjának tagjai.

A jubileumig elkészült a tudományos-ismeretterjesztő film is Fodor István munkásságáról *Fodor István botanikus tudós élete és munkássága* címmel (30–31. ábra). Ennek kezdeményezője és rendezője a „Közép-Európai Club” egyesület elnöke, Kelemen J., operátöre Karát I. volt. A filmben kollégái, tanítványai, családtagjai osztották meg emlékeiket Fodor Istvánról.

Az Ungvári Városi Tanács № 728/2008.03.23. határozata értelmében Ungvár egyik új utcáját (a Zagorszka utca mellékutcája) tiszteletére Fodor utcának nevezték el (34. ábra). Később az elnevezést pontosították a tudós keresztnévével, így jelenleg Fodor I. utca (az UVT № 729/2008.05.23. határozata).

30–31. ábra. Fodor István botanikus tudós élete és munkássága című film DVD borítója

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola 2011-ben természettudományi kutatóközpontot hozott létre, melynek névadójául Fodor Istvánt választották (35. ábra). A természettudományok irányában is bővülő főiskolai intézményi szakkínálat indokoltá tette egy olyan kutatóműhely életre hívását, mely révén a főiskola szakintézeti

32. ábra. A ház, melyben Fodor István Ungváron lakott (Fotó: Severa M. 2020)

keretek között is bekapcsolódhat Kárpátalja természeti értékeinek tudományos vizsgálataiba. A szervezett szakintézeti háttér és a tervszerű kutatási stratégia stabil háttérrel biztosít kárpátaljai vonatkozású természettudományi és környezetkutatási programok megvalósulásának. A Fodor István Kutatóközpont működési profiljához tartozik a régió

33. ábra. Emléktábla a házon, melyben Fodor I. lakott
(Fotó: Severa M. 2020)

34. ábra. A Fodor István utca Ungváron (Fotó: Severa M. 2021)

35. ábra. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Fodor István Természettudományi Kutatóközpontjának logója

természeti értékeinek feltárása, tudományos igényű feltérképezése, megőrzésének elősegítése, az itt élő növény- és állatfajok felkutatása, életterük változásainak nyomon követése, állományvizsgálata, tudományos gyűjtemények létrehozása, a gyakorlati környezetvédelmet segítő technológiák kidolgozása. Az elmúlt 10 évben a Fodor István Kutatóközpont több hazai és nemzetközi kutatási programban is részt vett, tagja a Magyar Tudományos Akadémia határon túli magyar tudományos műhelyeinek.

A Fodor István Kutatóközpont alapításának 10 éves jubileumához kötődően 2021-ben a Rákóczi főiskola Szikura József Botanikus Kertjének főépületében, Nagyberegen egy Fodor István, Szikura József és Margittai Antal életét és munkásságát bemutató állandó poszterkiállítás létesült, illetve *10 éves a Fodor István Kutatóközpont – célok, feladatok, eredmények* (Kolozsvári et al. 2021) címmel egy kötet is megjelent, mely bemutatja a kutatóközpont alapításának hátterét és fennállásának fontosabb történéseit.

A Fodor István Kutatóközpont 2011-ben történt alapítása óta rendszeresen szervez tudományos konferenciákat. A 2013. november 15–17. között a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán megtartott *Velünk élő tudomány* elnevezésű nemzetközi tudományos konferencia plenáris szekciójában ifjabb Fodor István is előadást tartott *A 21. század molekuláris biológiája: sikerek és rejtélyek* címmel.

36. ábra. Ifj. Fodor István előadása a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán 2013. november 15-én

4. VISSZAEMLEKEZÉSEK FODOR ISTVÁN RÓL

A tanítvány megemlékezése a Tanárról (Fodor I.I. professzor emlékére)²

Félévszázados eseményeket részletekbe menően könnyű felidézni akkor, ha azok egy jó emberrel kapcsolatosak, olyannal, aki tudását örömmel osztotta meg másokkal. Ilyen emberként örökké él emlékeimben Fodor Sztjepan Sztjepanovics. Sokat lehetne róla írni és beszélni, de most két emléket szeretnék megosztani, melyek Sztjepan Sztjepanovicssal kapcsolatosak.

1955 júniusában kezdődött a harmadéves biológus hallgatók szakmai gyakorlata. Három hét, a gyakorlat első fele Kárpátalján az Ukrán-Kárpátokban zajlott. A botanikus csoportban tíz lány mellett egyedül voltam fiú. A gyakorlatot Sztjepan Sztjepanovics vezette. Az első útvonal Ungvár–Szőlősgyula (Beregszászi járás) volt. Nagyszőlősig vonattal mentünk. Tovább, közel 20 km-t, gyalog. Megállás nélkül, közel 35°C hőségben, elől Sztjepan Sztjepanovics mint Csapajev, trikó nélkül egész úton mediterrán növényfajokról mesélt, melyeket hamarosan megláthattunk. Így telt 3–3,5 óra. Úgy tűnt, nem sok idő múlt el, de megérkeztünk a Szőlősgyulai dombokhoz. Ebédidő táján érkeztünk. Sztjepan Sztjepanovics kiadta a parancsot: „Tisztelt bajtársak és gyerekek, szedjétek elő a táskákból, amit hoztatok és egyetek, én közben különös növényekről mesélek nektek.” Úti beszámolója a ritka növényekről meglehetősen hosszú volt, azonban lelkes, érzelmekkel teli előadásának köszönhetően rövid pihenőnek tűnt. Ezután ismét megtettünk 20 km utat a Nagyszőlősi állomásig, hogy visszatérjünk Ungvárra.

A második epizód Sztjepan Sztjepanovics életéből a 4. évfolyam szakmai gyakorlatának vezetésével kapcsolatos. Témám *Kárpátalja mészkedvelő flórája* volt. Évfolyammunkám témavezetője természetesen Sztjepan Sztjepanovics volt. Mielőtt elutaztam volna anyagot gyűjteni Kárpátalja területén belül, Sztjepan Sztjepanovics részletesen elmagya-

² A kiadvány utánnyomása; elsőként publikálva: Бедей М.І. Спогади учня про вчителя (пам'яті професора С.С. Фодора) // Два сторіччя дослідження рослинного покриву Карпат. Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження Антонія Маргіттая) 16–18 вересня 2010 р., м. Мукачево – Берегово, Україна). – Ужгород: Карпати, 2010. – С. 25–27.

rázta a helyeket, ahol a felszínen márványos mészkövek láthatóak, és mellettük mészkedvelő növények nőnek. Megadta az időpontokat és helyeket, ahol közben találkoztunk. A mostani „professzorok” és „docensek” fejében ilyesmi meg sem fordul. Ezért a mostani évfolyammunkák és szakdolgozatok (nagy részt) szegényesek a tényleges anyag tekintetében többségükben alsó kategóriás szerzemények. A harmadik hét táján a Técsői járásban Uglya faluban, az iskola kollégiumában szálltam meg. Estefelé megérkezett Sztyepan Sztyepanovics. Másnap reggel indultunk a közeli (14 km) Kisugolyka faluba, és 11 óra körül már a Molocsnij Kaminy (Tejkő) barlang táján voltunk. 4–5 óra hosszát barangoltunk a sziklákon növényeket gyűjtve, jegyzeteltünk és fényképeztünk. Utána leereszkedtünk a patakhoz, előszedtük az elemőzsiát a hátizsákból, megébédeltünk és egy kicsit lepihentünk. Mikor felébredtünk, a Nap már lenyugvóban volt. Valaki körberakott minket bolondgombával. Minden, ami körülöttünk volt, a fényképezőgépek is, érintetlenek voltak, semmi nem tűnt el. Sztyepan Sztyepanovics csodálkozva körbenézett: „Látod Miska, itt még becsületes emberek élnek, semmit nem vettek el. Lélekben becsületesek, nem veszik el, ami a másé. Ezt még szüleiktől örökölték. Na, megköszönjük nekik és indulunk a faluba (Uglya)”.

Sztyepan Sztyepanovicsról még sok mindent meg lehetne említeni, hogy mennyire emberséges, felelősségteljes témavezető volt. Nem volt rest találkozni diákjával, ha úgy kellett vele, együtt járta a természetet, alapos részletességgel magyarázta el a sajátos mészkedvelő növényzet vizsgálatának módszerét. Ennek során olyan érthetően, természetesen adott florogenetikai jellemzést a növényfajokról, hogy az egy fiatal ember lelkében hosszú ideig megmarad. Így csak egy nagytudású egyetemi tanár képes magyarázni, aki szereti a szakmáját és minél több tudást szeretne átadni a fiataloknak. Egyszerűen, szereti a tudást, igazi hazafi, aki szereti szülőföldjét és népét.

STUDENT'S RECOLLECTIONS OF HIS TEACHER
(IN MEMORIAM OF PROFESSOR S.S. FODOR)

Bedei M.I.

Uzhgorod National University

Memories about Stephan Fodor, teacher and mentor, Professor of the Uzhgorod State University, and their joint botanical field trips in Transcarpathia are presented.

Bedej Mihajlo, a biológiai tudományok kandidátusa, az Ungvári Nemzeti Egyetem docense

Emlékek Fodor Sztjepan Sztjepanovicsról

Sztjepan Sztjepanovicsra úgy tekintek, mint aki az Olümposzról szállt alá. Utolérhetetlen professzor. Jóságos ember. Egész életemben emlékszem szavaira – „magától értetődő”. Ez magától értetődő volt.

Mindig udvarias, figyelmes és tisztelettudó volt a társalgás során a diákokkal. Amikor konzultálnom kellett szakdolgozatom kapcsán Sztjepan Sztjepanovicssal, aki témavezetőm volt, kezdetben féltem megszólítani, olyan tekintélyes tanárnak ismertük. Azonban az első beszélgetésünk után minden megváltozott, megértettem a tudományos problémát, azt is, hogyan fogjak hozzá megoldásához. Kezdeti bátortalanságomat, bizonytalanságomat mind széteszlatta, szerettem volna mielőbb rohanni, dolgozni, alkotni. Szerettem volna „szárnyalni!”.

Sztjepan Sztjepanovics tudott ösztönözni és kiváló Ember volt a szó legmagasabb értelmében, magatartása példamutató volt életem során. Amit mesélt diákéveiről, melyek a csehszlovák időkben zajlottak, egyszerű hétköznapi események. Azt mondta az életet fel kell építeni, dolgozni és tanulni kell. Tanulmányai előtt, gyerekként ő is tehenet legeltetett a városban, árokparkokon. A tejlő tehénre szükség volt, mivel akkor sem volt könnyű az élet.

Így, ősz fejjel, tekintélyesen, mosolygósan, udvariasan és végtelen nyugalommal, meleg szívvel, inspirálóan marad meg emlékeimben Sztjepan Sztjepanovics.

Belej (Szoltuk) Marianna

A kárpátaljai növényvilág kiváló kutatója és a természet lelkes védelmezője

Idén lesz a biológiai tudományok doktorának, Fodor Sztjepan Sztjepanovics professzor születésének 115. évfordulója, aki ismert tudós, Kárpátalja növényvilágának érdemes kutatója, a természet lelkes védelmezője és kiváló pedagógus volt.

Az Ungvári Állami Egyetem Biológia Kara nappali tagozatának végzőseként (1969–1974) abban a szerencsében részesültem, hogy hallgathattam a tekintélyes professzor előadásait, vezetésével részt vettem florisztikai terepgyakorlaton.

Fodor Sztjepan Sztjepanovics professzorra, Bubrjak I.I., Szkripnik V.V., Komendár V.I. professzorokra is úgy emlékszem, mint a régi, művelt,

klasszikus európai egyetemi professzorok képviselőire, akik alapos képzést kaptak Prága, Budapest és a hajdani Szovjetunió gimnáziumaiban, egyetemien és nagy tekintélyük volt mind a diákok, mind a tanárok körében.

Sztyepan Sztyepanovics kifinomult karizmájú tanár volt és nagy hozzáértésről tett bizonyosságot a diákjaival és a tanárokkal való társalgás során. Előadásait és gyakorlati foglalkozásait mindig kiegészítette szakmai életből vett példákkal, ezért érdekesek és érthetőek voltak a diákok számára, jellegzetes kárpátaljai dialektust használt, melyben fellelhetőek voltak magyar, ruszin és cseh szavak is.

Előadásait, gyakorlati foglalkozásait, terepgyakorlatait áthatotta a növényvilág védelmének és észszerű használatának szelleme, ami megerősítette bennünk a természet szeretetét.

A Kárpáti Bioszféra Rezervátum vezetőjeként többéves természetvédelmi munkám során sok dolog, melyekről Sztyepan Sztyepanovics korábban lelkesedéssel beszélt nagyon fontos lett számomra.

Jól emlékszem lelkes beszámolóira, melyben arról beszélt, miért okozza az erdők felső határának csökkenése a patakok áradását Kárpátalján, mesélt a Komendár V.I. professzorral végzett munkálatokról, melynek során elkezdték helyreállítani a Róna-havasok és a Breszkul-hegy eredeti állapotát.

Tartalmasak és hasznosak voltak előadásai, az egzotikus fajok megismerésére szervezett kirándulásai, melyek fontos szerepet játszottak Ungvár és Kárpátalja településeinek parkosításában. Történetei a hársfasorok létrejöttéről, a Laudon-arborétumról, a sakura, mályvacserje, liliumfa és más tengerentúli fák és cserjék betelepítéséről öröké emlékeztetések maradnak. Amikor a „Kárpáti” Kiadó gondozásában megjelent a *A Kárpátok egzotikumai* című könyv, büszkék voltunk, hogy tanárunk, Fodor Sztyepan Sztyepanovics írta.

Elsőként professzorunktól hallottuk Laudon István nevét, aki tanár volt az ungvári gimnáziumban és 1886-ban megalapította Ungvár egyik legcsodálatosabb természeti emlékét, az arborétumot, mely jelenleg az Ungvári Királyi Katolikus Gimnázium tanárának, a nagy természetudósnak, doktor Laudon Istvánnak nevét viseli. A világban utazva összegyűjtötte és saját maga ültette el az egzotikus dísznövényeket. Most már tudjuk, hogyan jelent meg Ungváron a kanadai és a nordmann fenyő, a japánciprus és a virginiai mocsárciprus, a páfrányfenyő, a Magnolia soulangeana és még sok más faj a világ tájairól. Erre emlékezve, negyven évvel később az általam szerkesztett ukrain tudományos-ismeretter-

jesztő *Zöld Kárpátok* ökológiai folyóiratban részletes anyagot közöltünk a legendás kárpátaljai természettudósról, doktor Laudon Istvánról.

1972–1973-ban Sztyepan Sztyepanovics befejezte és megvédte doktori disszertációját a Moszkvai Állami Egyetemen, melynek témája Kárpátalja flórája volt. A Lomonoszov nevét viselő MGU-n disszertációt védeni komoly tekintélyt jelentett. Élményeit megosztotta velünk. Mi őszintén örültünk, hogy sokéves munkáját a kárpátaljai flóra tanulmányozása terén siker koronázta. Kutatásai eredményeként jelent meg a *Kárpátalja flórája* c. könyve, mely a mai napig a tudósok és természetvédők alapműve.

Hamor Fegyőr, a biológiai tudományok doktora, professor; Ukrajna tiszteletbeli természetvédője, a Kárpáti Bioszféra Rezervátum igazgatóhelyettese

Emlékek Fodor Sztyepan Sztyepanovicsról

Külsőre egyszerű ember, „egyszerűbb nem is lehetne”, mondták róla a felsőbb éves hallgatók.

Nem felejttem el, mindenkit magázott, kedves magyaros akcentussal az első szótagra helyezve a hangsúlyt és hogy mi, az „esti” tagozatos hallgatók sohasem szöktünk el a második órapárról, mivel ő soha nem késett. Hogy mondtuk kedves „csalódottsággal”: „na, már elmentünk... megjött a nagypapa”.

Emlékszem, sokszor szándékosan „elfelejtette” a növények latin megnevezéseit és örült, amikor mi a latin nevet nem kimondtuk – kiabáltuk!!

Az igazat megvallva nem siettek hozzá évfolyammunkát írni, különösképpen a felelőtlen diákok, de ő maga is jól megkülönböztette a „véletlen” és a „valódi” diákokat, akik komolyan vették a munkát.

Amikor kértem, hogy a „havasi rétekkel” szeretnék foglalkozni, Fodor Sztyepan Stepanovics utasított: „Írjál be mindent, még azt is, ami nem logikus a józan ész szerint, kerüld a könnyű sikereket, soha ne szégyellj kérdezni, még akkor is, ha ostobaságnak tűnik és nem vet rád jó fényt.” A munka témája – *Az ültetvények fejlődésének dinamikája a Róna-havason*. Az ültetések helyeként az Éles-kő déli oldala lett kiválasztva a Biobázis alatt, egészen a Vojevodyn-patakig, 1250–1100 méter tengerszint feletti magasságban. A munka célja – az erdő felső határának helyreállítása, ugyanis témavezetőm elgondolása szerint 200 évvel ez-

előtt a havasokat bükkösök borították, amit a lakosság kivágott. A 200 méteres erdősávcsökkenéssel megszűnt a pufferzóna, ami felfogta a csapadékat és biztosította, hogy a víz beszivárogon a laza földbe.

A kutatással az alábbi feladatokat sikerült megoldani: 1) a felfogott víz a patakokat és folyókat egy héten át táplálta, nem pedig egy nap alatt zúdult le, így nem alakult ki árvíz; 2) az ültetvények alatt nem havasi sertefű, hanem réti növényzet nőtt, amit a szarvasmarha legelt, ez fontos volt (akkoriban!) az Élelmiszer Program teljesítése szempontjából, vagyis a havasi sertefű társulás havasi legelővé alakult.

1985-ben néhány, 1960-ban ültetett, 20 éves jegenyefenyőn (*Abies alba*) megjelentek a tobozok, a 20–25 éves lucfenyők (*Picea exelsa* (*abies*)) termést hoztak, vagyis introdukció helyett akklimatizálódás kezdődött. A következtetés alapján legjobban a túlevelű fák fejlődtek: *Abies alba* és *Picea exelsa* (*abies*). Kedvezőtlen években 15–20 cm-t, kedvező években 25–28 cm-t nőttek, vagyis függetlenül az időjárási viszonyoktól, folyamatosan fejlődtek. Az amerikai duglászfenyő (*Pseudotsuga taxifolia*) máshogy viselkedett: kedvező években 35 cm-nél is többet nőtt, kedvezőtlen években alig 5–10 cm-t. Emlékszem, amikor jezo-luc (*Picea jezoensis*) magot küldtek Szibériából, vezetőm így szólt: „... felneveled a kertedben és büszke leszel, hogy senkinek nincs ilyen fája.” Nem nőtt ki a fa, meglehet, valamit nem szakszerűen csináltam.

A szakdolgozat védeése után egy héttel Sztjepan Sztjepanovics négyszemközt azt mondta nekem: „Én már öreg vagyok, nekik (nem tudom, kit értett ez alatt, csak sejtésem van) pedig mindegy, kinő ott valami vagy nem, csak a pihenés érdekli őket, de te ne hagyd abba a munkát; képzelj el, milyen lesz, ha az erdő felnő egy hegycsúcsra (ott pedig öt csúcs van: Róna-havas, Morozjak, Pokol-bérc, Mencsul, Runi Plaj). És az egész Szovjetunióban?!! Mi leszünk az elsők!!!”

Hitt az ügyben, amit elkezdett, hitt, mint egy gyerek... Azonban később (az én időmben) a Rónát átadták a hadseregnek, az egyetem és az erdészlet még a biobázist sem védték meg (a katonák fürdőnek használták). Az őrnagy azt mondta, amikor a lokátorokat bekapcsolják, ott minden elpusztul. Igaza volt, az ültetvények a Zvur-patak bal oldalán egy év múlva kiszáradtak, száraz gyűjtőként használták később a turisták.

A 90-es évekig ültetéssel az egyetem nem foglalkozott. A „függetlenség” után a nagyturjaszögi erdőgazdaság telepített egy hektár erdőt a Morozjak területén (mellesleg nagyon jól megfogantak, egy kis erdővé fejlődött).

Sztyepan Sztyepanovics emléke és szavai örökre megmaradnak: „Ott bükknek kell nőni...!”

Dankanics Volodimir, a Turjaremetei I–III. szintű általános középfokú oktatási intézmény biológiatanára

A nagy Tanár emlékére

1978 szeptemberében léptem át az Ungvári Állami Egyetem Biológia Karának küszöbét. Amiken megakadt a szemem, azok a kar impozáns termei voltak. Minden érdekes és izgalmas volt. Az oktatási intézmény legnagyobb kincsei mégis az emberek voltak, kiváló tanárok és természetvédők. Mindenekelőtt szakterületük kiválóságai. Azonkívül a Kárpátok természetvédői, olyan emberek, akik tudták értékelni szülőföldjük szépségét.

Ezért, egy percig sem gondolkoztam, amikor szakosodni kellett 3. évfolyamon, a Botanika Tanszéket választottam. Szülőfalum közel van a turjaremetei hercegnőhöz – a Róna-havashoz. Aki egyszer járt a havasokon, beszívta annak gyógyító levegőjét, itta a patakok hús vizét, gyönyörködött a hely növényzetében, soha nem felejtí el szépségét és újból szeretné meglátogatni.

Az idősebb diákoktól már hallottam egy jó emberről, professzorról, a régió növényzetének ismerőjéről, természetvédőről, aki Fodor Sz. Sz. volt. Első találkozásunkkor nem éreztem a diák-professzor távolságtartást, hallgattam hosszú előadását a magas hegyek növényzetéről, az erdők felső határának helyreállításáról, amin éppen dolgozott. E munkában különösen fontos volt a Róna-havasok beültetése. Ezért az évfolyammunkám, későbbi diplomamunkám témája *A fűállomány dinamikája a tűlevelű és lomblevelű ültetvények hatására a Róna-havasokon* lett. Túránk során, melyeket Sztepan Sztepanoviccsal tettünk növényekről szóló történeteket hallgattam, melyben legendák, népies elnevezések szerepeltek. Egyre rokonszenvesebb volt számomra ez az egyszerű, de jószívű ember. Név- és apai néven szólította diákjait, a fárasztó hegyi túrákat viccekkel és magyar dalokkal könnyítette.

Előadásai elvarázsoltak és nagyon hasznosak voltak. Elegáns, energikus, mosolygós – mindig így fogok rá emlékezni. Milyen kár, hogy véget érnek a diákévek. De a természet szeretetének elvetett magjai kicsíráztak és gyönyörű termést hoztak. Gyermkeink gyerekei csodál-

koznak, mennyire fanatikusan szeretünk minden élő. Azt mondhatom nekik – ezt a szeretetet a nagy TANÁR oltotta belénk. Tanulóink számtalan sikere – tisztelés a TERMÉSZET iránti határtalan szeretete előtt.

Dankanics Hanna, a Turjaremetei I–III. szintű Általános Középfokú Oktatási Intézmény biológiatanára, Ukrajna kiváló oktatója

**Emlékek egy nagyszerű emberről – tudósról, pedagógusról,
családapáról, dolgos és életvidám emberről,
Fodor Sztyepan Sztyepanovicsról**

A címben említetteket nem lehet egy rövid emlékiratban teljes mértékben feltárni, két okból kifolyólag: nagy ember volt és sokat tett a szeretett Kárpátaljáért. Mégis megtiszteltetésnek és kötelességnek érzem megosztani emlékeimet erről az emberről.

Első találkozásunkkor Sztyepan Sztyepanovics nagyon intelligens, jóindulatú ember benyomását keltette, aki kiváló szakember is. Később rendszeresen találkoztunk és együttműködtünk települések, köztük Ungvár parkosítása kapcsán. Beszélgetésünk során érződött, hogy a professzor úr nagyszerűen ötvözi az elméleti tudást a gyakorlattal. Többször is bebizonyította, hogy földrajzilag minél távolabbi a növény (faj), annál megfelelőbb terepelőkészítést igényel (az amur parafafa jól érzi magát nálunk, még Rahón is), ugyanakkor bennszülött fajok, mint a bükk, lucfenyő, kocsányos tölgy jóformán nem találhatók a megye településein. Fodor Sz. Sz. több száz fa- és cserjefajt javasolt tereprendezésre és parkosításra. A professzor nem volt teljesen elégedett a tereprendezés állapotával Ungváron. Emlékezetes 1989-ben elhangzott nyilatkozata, mely szerint, Ungvárt olyan zöld várossá kell változtatni, amilyen 1946-ban volt.

Figyelemre méltók az erdők felső határának visszaállítását célzó kutatásai 1966–1970 között a Róna-havason. Ennek eredményeit megelőően méltatták e téma kapcsán rendezett nemzetközi konferencián, mely Bercsényifalván zajlott 1996. június 5–7. között. A konferencia résztvevői ellátogattak a Rónára is, ahol megtekintették a 20 éves telepített erdőt. A tudósok és szakemberek véleménye egyértelműen megerősítette, célszerű és megvalósítható az erdő felső határának visszaállítása.

Kicsura Volodimir, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa, az Ungvári Nemzeti Egyetem Erdészeti Tanszékének docense

Túra a Róna-havasokra Fodor Sztyepan Sztepanoviccsal

Fodor Sztyepan Sztepanovicsra emlékezve nekem az 1970-es Róna-havas túra jut eszembe.

Az Ungvári Állami Egyetem Botanikus kertjének fiatal munkatársaként hárman készültünk a percsenyi járási Róna-havasra, amikor megérkezett Sztyepan Sztepanovics a diákokkal. Megkérdezte, lányok hová készülnek? Mondtuk, hogy a Rónára, Sztyepan Sztepanovics pedig: „Én is szívesen mennék Önökkel, de foglalkozásom van a diákokkal.”

Tudtuk, hogy a következő napon a Rónára teherautó hozza az egyetem zoológiai múzeumának dolgozóit. Megérkezett Sztyepan Sztepanovics is. Azon a napon sokat megtudtunk a Róna-havasok növényvilágáról, olyan érdekesen, jellegzetes magyar akcentussal mesélt Sztyepan Sztepanovics.

Növénykollekciót gyűjtöttünk a botanikus kertbe. Estefelé a zoológusok visszautaztak Ungvárra. Mi még maradtunk Sztyepan Sztepanoviccsal. Másnap csodálatos reggelre ébredtünk, és Sztyepan Sztepanoviccsal elmentünk a kísérleti részlegre, amely 2–2,5 kilométerre volt az egyetem biobázisától. Ott volt egy fenyő- és sárgatárnics-ültetvény. A növények növekedését mértük a hegyi réten. Hirtelen viharfelhők jelentek meg. Minden elsötétült és megkezdődött a zivatar. Nem volt hová bújni az eső elől, mire visszatértünk a telephelyre, bőrig áztunk. Nekünk volt váltóruhánk, de Sztyepan Sztepanovicsnak nem. Egy kendőt javasoltunk neki, amit felvesz ruha helyett, amíg az megszárad. Gondolkodás nélkül beleegyezett. A tűz égett, ő kiszárította ruháját, mi vacsorát és teát főztünk. Húsos makarónit készítettünk. Szalonnát is sütöttünk, melynek zsíráját hagymás kenyérré csepegtettük. Fűvekből teát főztünk. Együtt megvacsoráztunk. Sztyepan Sztepanovics talán tízszer is megköszönte a finom vacsorát és még sokáig emlegettük vele az expedíciót.

Magával egyenrangúnak számított bennünket, mindig jóindulatú ember volt, szakemberként örömmel segített a fiatal munkatársaknak. Sokszor megfordult a botanikus kertben és segített a munkatársaknak az új gyűjtemények összeállításában.

Kopinec Nadija, az Ungvári Nemzeti Egyetem Botanikus kertjének dendrológusa

Fodor Sztyeapan Sztyeapanovicsra emlékezve

Fodor Sztyeapan Sztyeapanovics professzorra emlékezve a szemem előtt egy intelligens ember, lovagias férfi képe jelenik meg, aki mindig jókedélyű volt. Soha nem hallottam, hogy valaki panaszkodott volna rá, sem azt, hogy felemelte volna hangját, vagy kibeszélt volna valakit. Anynyira szerette szakmáját, hogy a tudományon kívül semmi sem érdekelt és nem bosszantotta. Kétségtől rendkívül képzett, művelt ember volt.

Az Ungvári Állami Egyetemen 1969–1974 között tanultam és 1971-ben szakosodtam a Botanika Tanszéken. Sztyeapan Sztyeapanovics a *Nagy gyakorlatot* vezette a 3. évfolyamon és a „Magasabb rendű növények evolúciója” szaktárgyakat tanította. Lenyűgöző volt, mennyire ismerte az anyagot, a rendszertant, a herbárium anyagát. Megfogott és „megfertőzött” a florisztika, Kárpátalja és a Kárpátok iránti szeretettel.

Emlékszem túráinkra, melyeket a városban és a botanikus kertben tettünk. Ungváron szinte minden fát ismert, ki és mikor telepítette őket. Emlékszem, hogyan sétáltunk a hárs- és szakurasorokon, a parkokban, különösen a városi kórház parkjában. A túrák érdekesek voltak és nagyszerűen társalogtunk.

Összességében az Ungvári Állami Egyetem Botanika Tanszékén a tanárok többsége magasan képzett szakember volt és ezt csak később értettem meg, miután „velejeig” igazi botanikus lettem.

***Kravec Olena**, a biológiai tudományok doktora, az Ukrán NTA Élelmiszer-biotechnológia és Genomika Intézete Genomika és Molekuláris Biotechnológiai Részlegének vezető tudományos munkatársa*

Fodor Sztyeapan Sztyeapanovicsról – a Tanárról, a florisztika és a dendrológia jeles képviselőjéről

Ismeretségünk Sztyeapan Stepánovicssal az első évfolyam utáni nyári terepgyakorlaton kezdődött, melyet az Ungvári Állami Egyetem biobázisán, Alsókalocsán töltöttünk. Fodor Sz. Sz. professzor gyakorlatvezetőnk volt. A gyakorlat befejező szakaszában Sztyeapan Sztyeapanovics javasolta, évfolyammunkámat és szakdolgozatomat írjam nála, szívesen lesz a témavezetőm. Felfedezőutjaim közül, melyek során anyagot gyűjtöttem szakdolgozatomhoz, számomra legfontosabbak a Sztyeapan Stepá-

novicssal végzett közös túrák voltak, a Kraszna-havasokra, a Sztrimba-hegyre, a Gluhanja oligotróf sphagnum lápokra.

Beszélgetéseink közül különösen emlékeztetések számomra Sztyepan Sztepanovics története a flóra változatosságáról és dinamikájáról, az emberi tevékenység hatásairól, a ritka növényfajok előfordulási helyének védelméről. Emlékszem, amikor egyszer témavezetőmmel közösen új helyen észleltük a kereklevelű harmatfű nevű rovarrevő növényt, amely viszonylag ritka Kárpátalján. Sztyepan Sztyepanovics megkért, senkinek ne beszéljek az új helyről. Csodálkozásomat látva elmondta, hogy még a botanikus kollégák között is vannak buzgó gyűjtők, akik személyes herbáriumukba szívesen kiásnák a növényt, nem törődve azzal, hogy ezzel a populáció fennmaradását veszélyeztetik az adott területen.

Intelligencia, műveltség, munkaszeretet, színvonalas társalgás – ezek voltak Tanárom azon tulajdonságai, melyek lenyűgöztek engem és a későbbiekben jelentős mértékben meghatározták szakmai fejlődésemet. Az a tapasztalat, melyet Sztyepan Sztyepanovicstól kaptam, gyakran segítségemre van tudományos-kutató és pedagógiai munkám során.

Számomra megtiszteltetés volt, hogy Fodor Sz. Sz. fiaival együtt részt vehettem a nemzetközi konferencia szervezésében és levezetésében Ungváron, az ünnepélyes tudományos ülésen a Magyar Tudományos Akadémián, Budapesten és a *Fodor István botanikus tudós élete és munkássága* c. dokumentumfilm elkészítésében, melyet Sztyepan Sztyepanovics születésének 100. évfordulója alkalmából rendeztek.

Mihály András, a biológiai tudományok kandidátusa, az Ungvári Nemzeti Egyetem Erdészeti Tanszékének docense

Fodor Sztyepan Sztyepanovics professzor – a florológia oktatásának művésze

Amikor az Ungvári Állami Egyetem Biológia Karának egykori végzősei találkozunk, akik 1980-ban fejeztünk, a gondtalan diákevek felemlítése mellett mindig megemlítjük azokat a neves tanárokat, elsősorban professzorokat, akik olyan magas szintű tudást adtak, mely megalapozta választott szakmánkat. Fiatalkorunk feledhetetlen éveiben nagy tisztelettel viszonyultunk a professzorokhoz, és erre büszkék voltunk mi

is, szüleink is. Ma a tudomány iránti tiszteletet tápláljuk diákjainkban, gyermekeinkben, unokáinkban.

Végtelenül hálás vagyok egyetemi tanárainknak a tudásért, melyet immár 20 éve én adok tovább diákjaimnak. Tanárainmról példát véve, fiatalos maximalizmussal szerettem volna nagy eredményeket elérni a tudományban. Most főiskolai tanárként, a tantárgyak oktatása során pedagógiai példájukat követem. Büszkén, szeretettel és nagyságukat magasztalva emlékezem a professzorokra: Komendár V. I., Turjanica I. I., Roskó G. M., Bubrják I. I., a docensekre – Mandrik V. J., Bedej M. I., Csubirka M. M., Szidor O. Sz., Dobos I. G. és más személyekre.

A tehetséges tanári körben kétségen kívül különös helyet foglalt el a diákok által mélyen tisztelt Fodor Szytepan Szytepanovics professzor, kinek mesteri előadói tehetsége mélyen bevésődött pedagógiai szemléletembe. Professzor úr több tantárgyat is oktatott és a nyári botanikai terepgyakorlatot vezette. A kárpáti növényvilág fölülmúlhatatlan tudását, a szülőföld iránt csodálatot és szeretetet igyekezett átoltani diákjaiba. Azok a hallgatók is, akik Ukrajna és a Szovjetunió más területeiről jöttek Ungvárra tanulni, előadásinak, gyakorlatainak köszönhetően megszerették területünket és inkább a helyi flórát tanulmányozták. Izgalmasan, szenvedéllyel mesélt a professzor úr a Kárpátok növényeinek cönológiájáról, ökológiájáról, földrajzáról és evolúciójáról. Különös belsőséges tisztelettel viszonyult a reliktum és endemikus fajokhoz, az arкто-alpikus és az oligotróf lápok növényeihez. Emlékezett, melyik fennsíkon milyen növény nő, melyek tűntek el az adott területen, különösen a növénytanban ismert Fekete-mocsár területén. Többször említette a számomra a Hluchany-mocsárt is.

Emlékszem, milyen egyedi és érdekes előadásokat tartott Fodor Sz. Sz. professzor. Nagyon különlegesen magyarázta a növényfajok fogalmát. A faj egyik alapvető tulajdonságának tartotta az állandó és folyamatos változékonyságot. A professzor magyarázata szerint: „Minden faj csak akkor egyforma, ha a kezünkben tartjuk. Ha elengeded, már más, mert kölcsönhatásba lép a környezettel és megváltozik.” A faj állapotának ilyen elképzelése arra készítette a tudóst, hogy számos fajon belüli taxont azonosítson Kárpátalja flórájában – alfajokat, fajtákat, változatokat, formákat, szinonimákat, fitonimákat. Annak ellenére, hogy az Ukrán-Kárpátok flórákutatói között akkoriban jelentős verseny zajlott (erről személyesen beszélt nekem Szytepan Szytepanovics), Kárpátalja flórájának teljes szerkezeti elemzéséért Fodor 1973-

ban megkapta a biológiai tudományok doktora címet a Lomonoszov M. V. nevét viselő Moszkvai Állami Egyetemen. Kétségtelenül ez az esemény az Ungvári Állami Egyetem és elsősorban a Botanika Tanszék kiemelkedő eseménye lett. Meggyőződésem, hogy tudósi státuszának hivatalos elismerése később befolyásolta, hogy aspiránsként engem is felvettek az USZSZR Tudományos Akadémiája Holodnij M. G. nevét viselő Botanikai Intézetébe, mivel az a tanszék küldött engem aspirantúrára, ahol a botanikai ismereteket két neves és elismert tudós professzor, a biológiai tudományok doktora – Komendár V. I. és Fodor Sz. Sz. biztosította.

A terepgyakorlat során mi, diákok eredményesebben tanultuk a növényeket Kisberezsnán és Nagyszőlősen. Legjobban azok emlékeztek a növényfajokra, akik figyelmesen hallgatták és jegyzeteltek a botanikai kiránduláson, s alig tudtak lépést tartani a professzorral. Sztyepan Sztyepanovics általában nem említette kétszer a növényfajok latin nevét. Ezért, ha valaki azonnal meg akarta jegyezni és többet akart hallani a növényekről, akkor igyekeznie kellett a hegyeken, ártereken, erdőkön, réteken és mocsarakon átívelő túrákon. A professzortól hallottakat az igényes növénygyűjtemény átadása, beszámoló, vagy vizsga letételekor kellett emlékezetből felmondani. Hangsúlyozni kell, hogy Sztyepan Sztyepanovics tisztességes, igényes és szigorú volt kivétel nélkül minden hallgatóval és főleg azokkal, akik nála írtak szakdolgozatot. Emlékszem, a helyi flóravizsgát követően a tanszék 75-ös termét feldőltan elhagyó csoporttársam, aki a professzornál írta diplomamunkáját az eredménnyel kapcsolatos kérdésekre csak egy szót ejtett ki, hogy „curvula”. Mit jelent ez? – kérdeztem. Mint kiderült, diáktársam felsorolta a szubalpin zóna számos domináns növényfaját, és egy érdekes fajra, melynek latin nevét a professzor nagyon szerette volna hallani, egyáltalán nem emlékezett. Ez volt a *Carex curvula*.

Egyszer, amikor már elsőéves aspiráns voltam nappali tagozaton, Sztyepan Sztyepanovics meglátogatott a Növénytan Intézet geobotanikai részlegén. A professzor részletesen kikérdezett disszertációm témájáról, a tudományos kutatási módszerekről és általában a kijevei életéről. Sok hasznos dolgot javasolt a hatékony terepkutatáshoz. Ez már idősebb és fiatalabb kollégák közötti kommunikáció volt. A részleg aspiránsaival való ismerkedésem során sokan irigyeltek, hogy egy igazi európai professzornál tanultam, aki a híres prágai Károly Egyetemen végzett.

Kijevben Szytepan Szytepanovicsnak nemcsak a Növénytani Intézetben volt dolga, hanem az Állami Könnyűipari Egyetemen is, ahová elkísértem. Volt egy szokása, amikor az utcán köszönt vagy átlépte az intézmények irodáinak küszöbét, leemelte kalapját. Most is, miközben a professzor az irodában intézte dolgát, abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy az ajtó előtt tarthattam zöld kalapját, mint az emberi intelligencia legmagasabb szintű szimbólumát.

Popovics Szerhij, a biológiai tudományok doktora, professzor, Ukrajna Nemzeti Bioerőforrás- és Természetgazdálkodási Egyeteme Tájépítészet és Növénytervezés Tanszékének professzora

Fodor Szytepan Szytepanovics – tanár és kolléga

Csodás lehetőségem volt Fodor Szytepan Szytepanovicstól tanulni, hallgatni előadásait, vizsgázni nála és irányításával részt venni nyári terepgyakorlaton. De ezzel együtt örülök, hogy együtt dolgozhattam tanárommal, aki szolid, de ismert professzor volt az Ungvári Állami Egyetem Biológia Karának munkatársai között. Diákkorunkban megcsodáltuk e szerény tudós-botanikus előadásait. A professzorét, aki szemünkben a tudomány Olümposzának lakója volt, a tanárét, aki a klasszikus szovjet egyetem pedagógiai rangsorának legmagasabb szintjén állt. Szytepan Szytepanovics előadásait nem papírról olvasta fel, nem ismételte a növénytan tankönyv téziseit. Előadásai kreatívak voltak, a program témáit saját tolmácsolásában adta elő, mint ahogy egy színész színházának főszereplője. A növénytani maximákat lazán, kiegyensúlyozottan mutatta be ukrán nyelven, melybe néha ruszin szavakat, kifejezéseket is beleszólt. A fodori előadásoknak ez a nyelvi sajátossága rendkívül lenyűgöző volt a diákok számára. Nemcsak a helyieknek, kárpátaljaiaknak, hanem Ukrajna más régióiból érkező diákoknak is. Ez olyan nyelvi különlegesség volt, ami elbűvölte a hallgatókat, arra ösztönözve őket, hogy látogassák a botanikatudomány mesterének előadásait, figyelmesen hallgassák és megértsék a bemutatott anyagot. Mi örömmel fogadtuk a tájszavakat, és élvezettel fordítottuk nem kárpátaljai társainknak. Egyszerű fogalmazás, a botanikai sajátosságok és jelenségek érthető magyarázata – ez volt a vezető, klasszikus európai egyetemek pedagógiai gyakorlatának racionalizmus. Ekkor még nem tudtuk értékelni a nyugat-európai oktatás tapaszt-

talatait, melynek Fodor professzor, mint a prágai Károly Egyetem végzős hallgatója birtokában volt. A bonyolult jelenség egyszerű magyarázata annak a tanárnak a különös eszköze, aki szakmájának igazi mestere. De miért kell ezen meglepődni? Ruszin szavak az ukrán nyelvű előadásában – egyetemi végzettségének gyümölcsei. Sztjepan Sztjepanovics diplomája szerint „Ruszin iskolák biológia–földrajz tanára” volt. Mielőtt az Ungvári Egyetemen kezdett dolgozni, az Ungvári Reálgymnázium professzora volt. A ruszin szavak és kifejezések használata is a lelkes hazaszeretet, az európai műveltség megnyilvánulása volt.

A diákok nyári terepgyakorlata a szovjet időkben pedig már egy egészen más történet volt. Mindig nagy örömmel vártuk. Tanulás a természetben, amikor nem nyomaszt a tanteremi foglalkozás szigorú fegyelme. Különös szabadság, amelyet nem korlátoztak az egyetem falai, a Kárpátok csodás természetével való érintkezés öröme töltött el. Az első terepgyakorlatunk az első évfolyam végén, 1975-ben volt. A gyakorlat növénytani része egy egészen más Fodor professzort mutatott be nekünk. Öltöny és nyakkendő nélkül, érezhető távolságtartás és tekintélyes tudós-tanár nélkül, aki nemrég még előadást tartott az ijedt első évfolyamos hallgatóknak. Sztjepan Sztjepanovics már idős korában is mindennap vitt minket, diákokat réteken, erdőkön és hegyeken keresztül... Könnyű járással, vidám hangulattal, lágy mosollyal arcán. Ez egy más professzor volt, akit nem korlátoztak a felsőoktatási intézmény falain belül az akadémiai hivatalosság megszokott keretei. A megtervezett kirándulási útvonalak a növények rendkívüli, fantasztikus világát nyitották meg a diákok előtt, melyekről egy Európában is ismert botanikus órákon át mesélt. Könnyen, érthetően és nagyon érdekesen mesélt. Könnyedén beszélt, mert kiváló botanikus, az Ungvári Állami Egyetem Biológiai Karának és a nyugat-ukrajnai régiónak legjobb flórakutatója volt. A Kárpátok növényvilágának jeles szakértőjeként rengeteg növényfajt különböztetett meg, ismerte tudományos nevüket ukránul, oroszul, csehül, magyarul és elsősorban latinul. Ismerte a növények rendszertani besorolását, leírta morfológiai és ökológiai sajátosságait. A reggeltől délutánig tartó túrákat közvetlen, vidám hangulatú előadások kísérték. Tanulói kérdések, tanári válaszok, párbeszéd, viták zajlottak a kiránduláson. Ezt fűszerzete a professzor finom humora, viccek növényekről és emberekről, melybe beleszövédket a Kárpátok felfedezőútjairól szóló történetei. Sztjepan Sztjepanovics a növények felismerésére és herbáriumkészítésre tanította a diákokat. Ami a legfontosabb, megtanított ismerni és szeretni a természetet. Ez volt Fodor professzor:

fáradhatatlan, lendületes, jókedvű, nagytudású és csodálatos elbeszélő. A természetben fáklyaként égett, rajongása a szeretett Kárpátok iránt láng-ra lobbantotta a körülötte lévők lelkesedését is. Szünetekben mindennapi témákról beszélgetett a tanulókkal, érdeklődött hétköznapi dolgaik iránt, tanácsokat adott. Gyakran szóba került a futball, amiért professzorunk rajongott. Előfordult, hogy Sztjepan Sztjepanovics reggel bejelentette: „Ma Roskó Volodimir tervezi és vezeti a túrát az Antlőci-tisztásra (vagy a Pliska-hegyre, vagy Svitylnykre). Megismertetlek benneteket a növényekkel, amelyeket útközben találunk.” A tisztelt professzor bizalmától a hetedik mennyországban éreztem magamat. Vidám, társaságkedvelő, barátságos és (a partokratikus szovjet időkhöz képest) meglepően demokratikus tanár volt. Lenyűgözött professzori beosztásával, a hallgatókkal való közvetlen viselkedésével, kedveltük, hogy közel állt hozzánk, diákokhoz. A nyári terepgyakorlat számunkra a professzort egy másik oldalról tárta fel, nemcsak tanárként ismertük meg, aki a katedra mögött előadást tart. Megismertük mint becsületes, emberséges és nyitott hétköznapi munkásembert. Első látásra felismerünk egy személyt, de ahhoz, hogy megismerjük a lelkét, évek munkájába telik.

Örülök, hogy a sors úgy hozta, nemcsak tanított Fodor professzor úr, hanem lehetőségem volt vele együtt dolgozni is. Az Ungvári Állami Egyetem Biológiai Karának viszonylag szűk közösségében mindenki ismerte egymást. Fodor Sztjepan Sztjepanovicsot munkatársai rangos tudósként, konfliktuskerülőként, de nem túl beszédes, inkább visszahúzódó emberként ismerték. Kétségtelenül, nem ő volt az akkortájt oly gyakori közös multságok „központi figurája”, nem gyűjtött maga köré olyan embereket, akik szívesen hallgatták tréfáit, nem pletykált és nem is szerette a pletykákat. Komolysága és érett kora bizonyos mértékig elhatárolták a professzort a zajos, szórakoztató összejövetelektől. Ugyanakkor nagyon jól tudta, hogyan kell viselkedni hétköznapi futballrajongóként, vidám beszélgetőpartnerként baráti körben vagy közeli kollégákkal. Csupán neveltetésének és a prágai Károly Egyetemen végzett tanulmányainak köszönhetően olyan viselkedési sztereotípiák alakultak ki benne, amelyek az akkori akadémiai tudományos elite, a fejlett európai országok kiválóan képzett polgárait voltak jellemzőek. Munkahelyén, az egyetemen Fodor professzor mind a viselkedés, mind az öltözködés terén szigorúan betartotta az akadémiai etikettet. Mindig kiegyensúlyozott, kulturált és korrekt volt – élő példája az egyetemi tudós tanárnak. Gimnáziumi tanári, majd egyetemi tanári helyzete diktálta számára a megfelelő viselkedési szabályokat.

Nyilván hattással volt rá a második világháború alatt a szovjet hadifogság, a proletár propaganda, mely kezdetben akadályozta, hogy felvegyék a diplomás szakembert az ungvári egyetemre. Fodor óvatossága a KGB akkori totális uralmával magyarázható, ezért nem volt túl beszédes az egyetemen, amit munkatársai zárkózottságként, elszigeteltségként érzékelték. Az európai akadémiai modellt képviselő professzor azzal magyarázta tartózkodó viselkedését, hogy „...az egyetem nem a városi piac a Korjatovics téren, ahol kaotikus zshivaj és rohangálás van. Az egyetemen legyen csend, hogy ne zavarja a tudósok alkotómunkáját és a diákok foglalkozását.”

Ezt sok kolléga nem értette, hiszen az üres beszédet, a pletykát a közvetlenség, sőt a barátság jeleként értelmezték. Pedig Sztjepan Sztjepanovics tudott a politikától kezdve a futballig bármilyen témáról beszélni. A szünetben gyakran felkerestem a Növényteni Tanszék herbáriumát (a helyiség, ahol a növénygyűjteményt tárolták). A tanszéki növénygyűjtemény különleges hely volt a Biológiai Karon. Egy viszonylag kis helyiségben több ezer herbárium lap, szépen elrendezve szekrényekben és polcokon, rendszertani sorrendben, a megfelelő latin nevekkkel feliratozva. A szárított gyógynövények illata és a herbárium felügyelőjének – a már nem éppen fiatal főlaboránsnak, Tóth Emerih Sztjepanovicsnak (Tóth Imre) – barátságos személye uralkodott itt. Ő és Fodor professzor botanikus kollégákként órákig tudtak beszélgetni. A herbárium különleges légköre, a két idősebb kolléga barátsága, ez az őszinte, barátságos hely vonzott engem és másokat is. Tóth Imre bácsi lobbánékonyága és Fodor tanár úr higgadsága megbabonázta az embert, bármiről is társalogtak, így akaratlanul is nemcsak hallgattad, hanem beszélgetőpartnerré váltál. Itt sok mindent hallhattál és tanulhattál. Az egyetem két legjobb flórakutatója – Tóth és Fodor – szlovák, ruszin és magyar kevert nyelven beszélt, amit mindketten tökéletesen elsajátítottak. Ez nagyon eredeti, szórakoztató és felejtethetetlen volt. Életből vett személyes kalandok hangzottak el, de lelkesen beszéltek focimeccsekről, hétköznapi témákról... Azután ismét visszatértek a flórakutatás témájához, elemezték a növényfajok helyi populációinak elterjedését és számát, vitatkoztak a ritka és az idegen egzotikus fajok előfordulási helyeiről. A beszélgetések poénokkal voltak tele. Szerettek és tudtak viccelődni. Kötetlen, őszinte, barátságos és vidám légkör volt. És mondja ezek után valaki, hogy zárkózott volt. Sztjepan Sztjepanovics egyszerűen tudta, kiben bízhat, ki előtt nyithatja meg szívét, kivel, hogyan és miről társalognak. Az élet tanította meg erre. A munkahelyén nem engedte meg a bratyzást, korrekten kommunikált tanártársakkal, laboránsokkal, hallgatókkal és a takarítónőkkel is.

Sztyepan Sztyepanovics számára az egyetem tantermei, irodái, laboratóriumai, sőt folyosói is szentek voltak. Olyan professzor volt, aki hitt a tudomány, oktatás és az egyetem kultuszában. Így nevelte őt szülői szülőfaluja, családja és az európai prágai egyetem professzorai tanulmányi éve alatt.

Az 1970–1990-es évek között Fodor professzor volt az ungvári egyetem Biológiai Karának legidősebb oktatója. Kora ellenére is tele volt energiával, életerősen dolgozott, kutatott és tanított. A hegyekben túrázva könnyedén sétált. Pihenés nélkül tett meg több kilométeres hegyi utakat, maga mögött hagyva fiatalabb kollégákat és hallgatókat. Még kilencvenévesen is elment a Róna-havasra, a kárpáti erdők felső határának helyreállításával végzett kísérletei helyszínére. Az Európa-szerte elismert botanikus, Sztyepan Sztyepanovics folyamatosan végzett tudományos kutatást, a Keleti-Kárpátok növényeinek tanulmányozásán dolgozott. Tudományos eredményei, florisztikai és dendrológiai vizsgálatai képezték a több mint száz publikációjának alapját. Nem egyszerű publikációk, hanem olyanok, melyek a Szovjetunió, Ukrajna és a külföld vezető tudományos kiadványaiban jelentek meg. Köztük őt alapvető tudományos monográfia, melyek mindmáig különös figyelmet élveznek a tudós botanikusok köreiből.

Mondhat bárki bármit, a botanika kárpátaljai mestere kiváló szervező volt, mai értelemben vett hatékony menedzser. E tulajdonsága egyértelműen megmutatkozott az Ungvári Állami Egyetem Botanikus Kertjében végzett munkássága során. Kezdetben, 1946-ban a botanikus kert munkatársa, majd tudományos főmunkatársa, 1948-ban pedig a botanikus kert igazgatója lett. A botanikus kert fejlesztése, számos kutatóút a botanikus kert növénygyűjteményének kiegészítésére és Kárpátalja növényvilágának tanulmányozására lehetővé tette számára, hogy tehetős vezetőként, szervezőként és tudós-botanikusként is bizonyítson. Ezért nem kellett sokáig várnia, hamarosan meghívták a Biológia Karra egy tanári állás betöltésére.

Fodor professzor sajátos munkastílusát a Biológia Karon az jellemezte, hogy keveset beszélt és ígért, csendben dolgozott és sokat alkotott. Az Ungvári Állami Egyetemen tanári állásban töltött ideje alatt Sztyepan Sztyepanovics szerényen, mondhatni „nem feltűnően” végezte munkáját, mint a diákok tanára és nevelője, valamint a Keleti-Kárpátok növényvilágának fanatikus kutatója. Mindig nyugodt, kiegyensúlyozott, első ránézésre flegmatikusnak tűnt az ukrán botanikus-flórakutatók kö-

rének első számú tagja. A Gerincesek Zoológiája Tanszék első vezetője, Koljusev Ilja Ivanovics egyetemi docens, az akkori Fodor docenssel együtt, tudományos tekintélyük révén elérték a Moszkvai Természetkutatók Társasága Ungvári Tagozatának megnyitását (Московское общество испытателей природы – МОИП-МОИР), mely Oroszország (1805), később a Szovjetunió legrégebbi tudományos társasága. Kevés ilyen regionális MOIP-központ volt a Szovjetunióban, Ukrajnában Kijevben, Harkovban, Odesszában. Az ungvári biológusképzés tudományos elismerésében Sztjepan Sztjepanovics és Ilja Ivanovics érdeme vitathatatlan. Kezdetben Koljusev vezette a MOIP (МОИП) ungvári részlegét. 1967-ben bekövetkezett halála után Fodor lett a kirendeltség vezetője. Ezt követően Fodor tanár úr nekem, mint fiatal munkatártnak felajánlotta az ungvári kirendeltség tiszteletbeli titkári posztját. Szeretném ismételtelen hangsúlyozni Sztjepan Sztjepanovics szervezői képességeit. Hatékonyan dolgozott és nem csak beszervezte MOIP-tagnak az ungvári tudósokat. Rendszeresen tartottak tudományos szemináriumokat, megvitatták a Kárpáti-régió tudományos és gyakorlati kérdéseit, publikálásra készítették elő az ungvári biológusok anyagait. Tudományos cikkek közlése szempontjából a huszadik század hetvenes-nyolcvanas éveire meglehetősen nehezek voltak. Sztjepan Sztjepanovics nemcsak ajánlásokkal segítette kollégáit, hanem a MOIP tudományos közleményének kiadásával is. A MOIP Ungvári Kirendeltsége által 1988-ban kiadott *Az Ukrán-Kárpátok növény- és állatvilága védelmének és ésszerű használatának kérdései* (Вопросы охраны и рационального использования растительного и животного мира Украинских Карпат) című színvonalas tudományos gyűjtemény az ungvári biológusok tudományos kutatásának eredményeit tartalmazta, amit nagyra értékelték a Szovjetunió vezető akadémikusai.

A Podkarpatszka Rusz szerény vidéki fiatalembere, az akkori kiváló európai botanikus-flórakutatók tehetséges tanítványa, a tekintélyes prágai Károly Egyetem oklevelével tért vissza szülőföldjére, hogy fejlessze az oktatást és a tudományt. Fodor Sztjepan Sztjepanovics szülőföldjének lelkes patriótája, a botanikatudomány jeles képviselője, túlzás nélkül nagyszerű polgárrá, kiemelkedő pedagógussá és kiváló tudóssá lett. Büszke vagyok arra, hogy nála tanulhattam, dolgoztam vele. Lehetőségem volt személyesen megtapasztalni ennek a rendkívüli személyiségnek a jóindulatát és szívélyességét.

Roskó Volodimir, a biológiai tudományok kandidátusa, docens, az Ungvári Nemzeti Egyetem Rovartan és Biodiverzitás-védelem Tanszékének vezetője

Emlék Fodor Sztyepan Sztyepanovicsról

A szép diákévek régen elmúltak már, de emlékeink révén újra és újra visszatérnek fiatalságunkba. Nemcsak évfolyamtársaimra emlékezem gyakran, hanem azokra a tanárookra is, akik kitárták előttünk az élő természet titokzatos világát. Fodor Sz. Sz. azon tudósok között van, akiről szeretetteljes emlékeket őrzök.

Emlékszem az első évfolyam utáni nyári növénytan gyakorlatra. Sztyepan Sztyepanovics volt a gyakorlatvezető. Megleپődtünk, mennyire jól ismeri a helyi növényvilágot! Bármilyen növényt mutattunk neki, azonnal megnevezte a fajt, még hozzá latinul is. Sztyepan Sztyepanovics néha hirtelen lehajolt valami (számunkra, elsősök számára) jelentéktelen növényke fölé, mert feltételezte, hogy ez egy új faj, és részletesen kell tanulmányozni. Még viccelődtünk is, hogy Sztyepan Sztyepanovics még az aszfalton is talál új növényfajokat.

Harmadik évfolyam. Ekkor már a Növénytani Tanszékre szakosodtam. Minden héten egy napon volt a nagy szakmai gyakorlat. Tanultuk a növényfajok határozását. Fodor professzor vezette a gyakorlatot. Az órapárok közötti szünetekben elhagyta a termet, de a füzetet, melyben a vizsgált fajok nevei vannak, az asztalon hagyta, nyilván bízott bennünk. Mindannyian nagyon tiszteltük. De a diák, az diák. És időnként (bocsásson meg, Sztyepan Sztyepanovics) bizony, bele-bele lestünk.

Az ötödik évben nekünk, botanikusoknak Sztyepan Sztyepanovics tartotta a *Helyi növényvilág* speciális kurzust. Milyen érdekesek voltak előadásai! Mennyi új dolgot tudtunk meg vidékünk, a csodálatos Kárpátok növényvilágáról! Figyelmesen hallgattuk, igyekeztünk minél többet jegyezni. Biztosak voltunk benne, hogy ez nagyon hasznos lesz a későbbiekben. Azt is szerettük, amikor időnként ruszin szavakat használt: „mamuti” (mamutok), „krisanya” (kalap) és másokat.

Fodor professzorra mindig is nagyon intelligens emberként emlékszem. Most is látom, ahogy belép a Biológia Kar épületébe, azonnal levelezi a kalapját, felmegy a lépcsőn, és egyaránt tisztelettel köszön a tanároknak és diákoknak.

Emlékszem, ahogy már idősebb korában, mindig takarosán, borotváltan, elegánsan, nyakkendővel érkezett a számára oly kedves Botanikai Tanszékre. Így maradt meg emlékezetemben. És biztos vagyok abban, hogy nem csak az enyémben. Dicső emléke maradjon fenn hosszú éveken át...

Szadovszka Nadija, a biológiai tudományok kandidátusa, az Ungvári Nemzeti Egyetem Gyümölcs- és Szőlőtermesztés Tanszékének docense

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM

Levéltári források

1. Фодор С.С. Державний архів Закарпатської області, фонд 28, оп. 4, спр. № 7383.
2. Фодор С.С. с. 1–82. У: Справа № Том 5. Особові справи працівників, звільнених у 1989 р. Ф – III. Архів Ужгородського національного університету.

Irodalom

1. Андрик Є.Й., Когут Е.І., Шевера М.В. 2017. Степан Степанович Фодор (1907–2000). Український ботанічний журнал. 74(6): 599.
2. Бабидорич М. 2007. Такі землю не затоптують: професору С. Фодору 90 років. У кн.: Епізоди життя. Ужгород: Мистецька лінія, с. 158–161.
3. Дочинець М. 2006. Фодор Степан: біолог. Енциклопедія Мукачеве в іменах / М. Дочинець, В. Пагіря. – Мукачево: Карпат. вежа, с. 118.
4. Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура. 2010 / україномовний варіант українсько-угорського видання / Під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець. Ужгород: Ліра, – 720 с.
5. Кіш Р.Я. 2011. Гербарій Ужгородського національного університету УУ. В кн.: Гербарії України. Index Herbariorum Ucrainicum. Ред.-уклад. Н.М. Шиян. Київ: Альтерпрес, с. 276–279.
6. Комендар В.І., Вассер С.П., Мушак П.О., Попович С.Ю., Шевера М.В. 1997. Вагомий внесок у ботанічну науку (до 90-річчя від дня народження Степана Степановича Фодора). Український ботанічний журнал., 54(5): 481–484.
7. Котов М.И. 1976. Рецензія: Фодор С.С. Флора Закарпаття (Львів). Ботанический журнал АН СССР, 61(5): 750–751.
8. Кричфалуший В.В., Будников Г.Б. 1992. Биоморфологическая и экологическая характеристика *Galanthus nivalis* L. в Закарпатье. Растительные ресурсы, 28(1): 13–27.
9. Літераті Т. 2021. Історія життя ботаніка Степана Фодора. Інтернет-видання «Про Захід», 10.07. 2021. <https://prozahid.com/vtrachenyj-uzhhorod-istoriia-zhyttia-botanika-stepana-fodora-foto/>

10. Літераті Т. 2016. Історія життя багаторічного директора Ужгородської гімназії Василя Сулінчака. Інтернет-видання «Про Захід», 19.11. 2016. <https://prozahid.com/content-35697-html/>
11. Маргіттай А., Наукові праці. 2010. Всеукраїнське державне видавництво „Карпати” – Ужгород, 310 с.
12. Мигаль А.В., Сабадош В.І., Шевера М.В. 2021. Гербарій Ужгородського національного університету (UU): іменна колекція Антонія Маргіттая. «Гербарії ХХІ століття: досягнення та виклики». Матеріали Міжнародної наукової конференції присвяченої 100-річчю від дня заснування Національного гербарію України – Гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (1 жовтня 2021 р., м. Київ). Київ, Інститут ботаніки НАН України, с. 123–127.
13. Петрус Ю.Ю., Чубірко М.М., Шевера М.В. 2000. Степан Фодор. Педагоги-науковці. – Ужгород, с. 116–119.
14. Рошко В. 2004. Історія біологічного факультету Ужгородського національного університету. Ужгород: Мистецька лінія, 140 с.
15. Сабадош В. 2007. За своє життя професор УжНУ Степан Фодор виховав кілька генерацій ботаніків-науковців Закарпаття. Закарпаття online. Beta. (<https://zakarpattya.net.ua/News/13474-Za-svoie-zhyttia-profesor-Uzh-NU-Stepan-Fodor--vykhovav-kilka-heneratsii-botanikiv-naukovtsiv>).
16. Свешникова Л.І, Фодор С.С. 1983. Внутрішньовидовий каріотипний поліморфізм *Galanthus nivalis* L. Український ботанічний журнал, 30 (5): 32–35.
17. Степанова Н.Ю. 2015. Типовые образцы в коллекции гербария главного ботанического сада им. Н. В. Цицина РАН. Ботанические коллекции – национальное достояние России Сборник научных статей Всероссийской (с международным участием) научной конференции, посвященной 120-летию Гербария имени И.И. Спрыгина и 100-летию Русского ботанического общества (г. Пенза, 17–19 февраля 2015 г.) / Под редакцией Л.А. Новиковой. Пенза: Издательство ПГУ, 2015, с. 133–134.
18. Фодор С.С. 1966. Риси рослинного покриву басейну верхньої течії річки Чорний Черемош. Доповіді і повідомлення 19 конференція Ужгородського університету, сер. Біол.: 15–19.

19. Фодор С.С. 1974. Флора Закарпаття. Львів: Вища школа, 207 с.
20. Фодор С.С. 1995. Гербарій Ужгородського державного університету. У кн.: Гербарії України. Київ: Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, с. 64–67.
21. Фодор С.С., Терлецький В.К., Гладун Я.Д. 1982. Екзоти Карпат. Ужгород: Карпати, 120 с.
22. Фодор С.С., Терлецький В.К., Гладун Я.Д. 1985. Ботанічні скарбниці Карпат. Ужгород: Карпати, 136 с.
23. Химинець В., Басараб М., 2013. Історія Ужгородської гімназії (1640–2013). Ужгород: Карпати та Інформаційно видавничий відділ ЗІППО, 272 с.
24. Чубірко М.М. 2007. Патріарх закарпатської флористики (100 років від дня народження Степана Фодора). Український ботанічний журнал. 2007, 64(5): 736–740.
25. Чубірко М.М. 2011. Пам'яті та вдячності гідний (до 110-річчя з дня народження Х.Ю. Руденка). Науковий вісник Ужгородського університету Серія Біологія, 31: 135–138.
26. Fodor I. 1996. Újraéledő havasok. Természetbúvár. 1996, 5: 34–35.
27. Fodor I. 2007. A Kárpátok bővületében élt. Fodor István botanikus centenáriumi emlékkönyve. 2007. Ungvár–Budapest: Intermix kiado, 197 o.
28. Fodor L. 2000. Szűkebb szülőföldem – Hrabonica – őstörténeti emlékei. Acta Hungarica (Ungvar), 9: 78–81.
29. Kárpátalja 1938–1941. Magyar és ukrán történeti közelítés / Szerk. Fedinec Cs., Budapest: Teleki László, 2004. – 277 o.
30. Kolozsvári I., Andrik É., Kopor Z., Ljubka T., Molnár A., Severa M., Vass G., Kohut E. 2021. 10 éves a Fodor István Kutatóközpont. Célok, feladatok, eredmények. – Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. – 150 o.
31. Kricsfalussy V., Shevera M., Andrik E. 1997. Jubilee of Professor Stepan Fodor (in commemoration of the 90th anniversary). Thaiszia – J. Bot. (Kosice), 7: 89–97.

Іштван Фодор, доктор біологічних наук, професор
(1907–2000 рр.)

ПЕРЕДМОВА

Пропонована читачам книга присвячена відомому українському ботаніку, професору кафедри ботаніки Ужгородського державного університету (тепер Ужгородський національний університет), почесному члену Українського ботанічного товариства, доктору біологічних наук, професору Іштвану Фодору. Вона публікується до 115 річниці від дня його народження.

Ім'я професора Іштвана Фодора займає особливе, почесне місце в історії ботанічної науки Закарпаття. Він учень славного Антонія Маргіттая та відомого чеського ботаніка, професора Карла Доміна, згодом став одним із визнаних авторитетів та експертів у дослідженні флори Закарпаття. Основна діяльність Іштвана Фодора – педагогічна, він був одним із фундаторів кафедри ботаніки та ботанічного саду Ужгородського державного університету, за 50 років роботи у виші виховав не одне покоління студентів-ботаніків, які згодом гідно продовжили його справу у виші, середніх школах, закладах лісового та сільського господарства, зеленого будівництва тощо. З іменем вченого пов'язані різнопланові дослідження рослинного покриву Карпат, зокрема його науковий доробок стосується флористики, систематики, інтродукції, лісівництва, гербарної справи, до розвитку яких він вніс оригінальні ідеї та результати. Його науковий доробок складає понад 100 праць, серед яких головною справою життя, без сумніву, є «Флора Закарпаття» (1974), яка й до тепер не втратила своєї актуальності.

Своїми фундаментальними знаннями він люб'язно ділився з колегами, учнями, фахівцями різних галузей знань, у місцевій пресі широко популяризував багатий та різноманітний світ рослин Закарпаття.

Життєвий і творчий шлях професора Іштвана Фодора досить широко висвітлено в ювілейних наукових публікаціях у фахових виданнях, енциклопедіях, довідниках, газетних публікаціях та інтернет-ресурсах (Комендар та ін., 1997; Kricsfalussy et al., 1997; Петрус та ін., 2000; Рошко, 2004; Дочинець, 2006; Бабидорич, 2007; Чубірко, 2007, 2011; A Kárpátok buvoletében élt., 2007; Адрик та ін., 2017; Літераті, 2021 та ін.). Вони широко доступні для ознайомлення.

Автори публікації ставили за мету: а) представити цілісний образ професора Іштвана Фодора, охарактеризувати його життєвий

шлях і творчий доробок; б) скласти повну бібліографію вченого та узагальнити публікації про нього; в) узагальнити відомості про вшанування пам'яті науковця й педагога. Окремий розділ у роботі присвячений спогадам учнів про Учителя, вони різноманітні за обсягом і глибиною аналізу тих чи інших подій, які описуються, але усі вони щирі, світлі, написані з великою любов'ю до Учителя, розкривають різні неформальні сторони його життя.

Сподіваємося, що ця книга буде ще однією доброю пам'яттю про професора Іштвана Фодора, буде корисною для усіх, хто цікавиться життям і творчим доробком вчених, які своєю наполегливою працею внесли вагомий внесок у розвиток ботанічної науки на Закарпатті.

Подяки

Автори щиро вдячні усім, хто долучився до виходу цієї книги: О. Бряник, провідному бібліографу та Л. Мельник, завідувачці інформаційно-бібліографічного відділу Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету, Є. Слуцькій, завідувачці відділу документів іноземними мовами та І. Горват, провідному бібліографу (Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека імені Ф. Потушняка) за допомогу у підготовці бібліографії, К.Г. Когутич, спеціалісту архіву Ужгородського національного університету та Л. Сказовій, провідному спеціалісту Державного архіву Закарпатської області за допомогу під час роботи з архівними фондами. Ми щиро вдячні авторам спогадів – докт. біол. наук, проф. Ф. Гамору (Карпатський біосферний заповідник), докт. біол. наук, проф. С. Поповичу (Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ), докт. біол. наук, ст.наук. співроб. О. Кравець (Інститут харчової біотехнології та геноміки НАН України м. Київ), канд. с.-г. наук, доц. В. Кічурі, Н. Копинець, канд. біол. наук А. Мигалю, канд. біол. наук, доц. В. Рошко, канд. біол. наук, доц. Н. Садовській (Ужгородський національний університет), М. Белей (м. Ужгород), Г. Данканич і В. Данканич (с. Тур'я Ремети) за люб'язно надіслані матеріали. Окрема подяка В. Рошко, канд. біол. наук, доц. В. Сабадошу і А. Мигалю (Ужгородський національний університет), Р. Джахман, (Закарпатський обласний краєзнавчий музей імені Тиводара Легоцького, Ужгород) та Д. Піфко (Національна педагогічна бібліотека та музей, Будапешт), С. Фодор (Будапешт) за різнобічну допомогу під час підготовки рукопису. Висловлюємо подяку рецензентам праці – докт. біол. наук, проф. С. Клименко (Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України) та докт. біол. наук, проф. В. Протопоповій (Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II) за аналіз роботи та висловлені побажання до рукопису. Висловлюємо подяку президенту Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II – канд. пед. наук, доц. І.І. Орос та ректору ЗУІ ім. Ф.Ракоці II – докт. з гуманітарних наук (спеціальність: філологія), проф. С.С. Черничко, а також фонду «Угорської академії наук, Домус» за фінансову підтримку видання.

1. ІШТВАН ФОДОР: ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА ТВОРЧИЙ ДОРОБОК

1.1. З дитинства до посади професора

Іштван Фодор народився 2 листопада 1907 р. у с. Нижня Грабівниця (Свалявського округу) Берегського комітату Угорщини, тепер Мукачівського району Закарпатської області України. Це невелике село було відоме ще з 1600 року під назвою Rabonica або Kis Rabonica, а з 1967 р. стало частиною сучасного селища Чинадієво. Без сумніву, чарівна карпатська природа в околицях села – відомий лісовий масив Синяк з дубом скельним, явором, тополями буком, ясенем, грабом (від якого й пішла назва села), що зараз оголошений лісовим заказником місцевого значення; кам'яна гряда, що перетинає лісистий схил гори; водоспад Скакало, також тепер гідрологічна пам'ятка місцевого значення; річка Матекова, у верхів'ї якої знаходиться гірське озеро вулканічного походження – Синє озеро, без сумніву, мали великий вплив на формування майбутнього дослідника. Короткий нарис про рідне село І. Фодора написав його син Л. Фодор у статті «Спогади про історію села Н. Грабівниця», опублікованої у журналі «Acta Hungarica» (Fodor, 1998), з якої використали дані та подаємо карту.

Звичайно, любов до знань, до природи І. Фодору прищепили у родині, з розповідей та безпосереднього прикладу батьків і родичів. Його мати – Ганна Кершбаум (1887–1958) була домогосподаркою, походила із німецької (швабської) родини; її батько, дідусь І. Фодора, Матяш Кершбаум працював лісником у володіннях графа Шенборна в с. Поляна. Батько І. Фодора – І. Фодор-старший (1877–1958), працював у Нижній Грабівниці вчителем місцевої початкової школи, згодом директором, певний час виконував обов'язки секретаря місцевого осередку Аграрної партії. У селі залишив по собі добру пам'ять, зокрема заклавши та виростивши чудовий фруктовий сад. Кілька посаджених ним дерев збереглися тут і донині. Відомості про родовід родини Фодор, як по материнській, так і по батьківській лініях описані у книзі «A Kárpátok büvöletében élt» (2007).

На жаль, І. Фодор – про якого ця книга, не опублікував спогади, не залишив і рукописних матеріалів, в яких би описав багату на різноманітні події життєву дорогу та творчий шлях. З різних причин цьому не судилося стати. Хоча його син, теж І. Фодор – молод-

ший, неодноразово просив про це батька. Але в дитячій пам'яті на-
завжди закарбувалися цікаві спогади та розповіді батька, особливо
під час їхніх прогулянок, коли відвідували його рідне село. І вдяч-
ний син все це запам'ятав. А з нагоди 100-річчя від дня народження
І. Фодора опублікував книгу «A Kárpátok büvöletében élt (2007)», з
якої дізнаємося про важливі життєві епізоди. І. Фодор згадував своє
дитинство як щасливе – тут у селі, де було чути різні мови – русин-
ську, угорську, швабську, чеську Він з дітьми любив ловити раків,
грав у футбол і на скрипці, а ще багато гуляв навколишніми горами,
лісами та полями. Забігаючи наперед, відмітимо, що вже визнаний
фахівець-ботанік І. Фодор у 1966 р. з околиць с. Синяк, що поблизу
рідного села, намітив до опису та дав назву новому для науки виду
Rubus sinakiensis Fodor (рис. 3.) і у такий спосіб закарбував в історії
назву села. Він часто сам або з родиною навідувався у рідні місця,

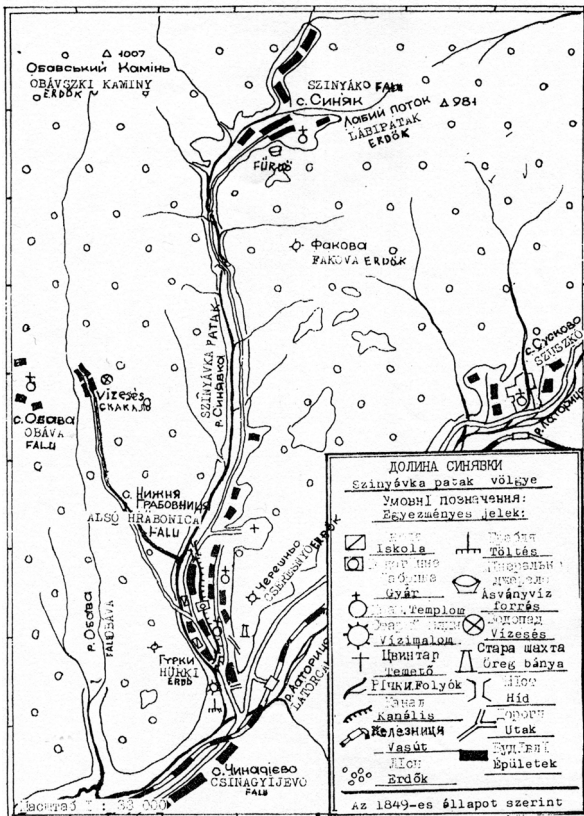

Рисунок 1. Карта с. Нижня Грабівниця (зі статті Fodor, 2000)

мандрував околицями, інтерес до вивчення місцевої флори у нього ніколи не згасав. Так, відвідавши Синяк у 1987 р. він звернув увагу ще на одну різновидність *Circaea lutetiana* L. var. *albida* Fodor (рис. 4.). Ці зразки, як і інші його зібрання, зберігаються у Гербарії Ужгородського національного університету (UU).

У родині Фодорів, окрім Іштвана (був другою дитиною), народилися та виховувалися Шарлота, Оскар, Ержебет і Золтан, ще один хлопчик помер немовлям. Згодом, усі вони, окрім Іштвана, уже зі своїми родинами переїхали до Угорщини, але підтримували дружні стосунки, час від часу зустрічалися.

Рисунок 2. Родина Фодорів, 1914 р.
(І. Фодор стоїть ліворуч у першому
ряді) (фото з публікації
Т. Літерати, 2021)

І. Фодор розпочав навчання у місцевій початковій школі, яку закінчив у 1917 р., після чого продовжив навчання (1917–1926 рр.) у знаній у краї Мукачівській гімназії імені Другетів. Окрім загальних предметів тут він опановував нові знання з природничих дисциплін: ботаніку й геологію тут викладав Шореш Я., фізику – Гавел П., хімію – славний Маргіттай А. та інші професори гімназії. У випускному класі гімназії І. Фодор підготував реферат на тему «Проблеми використання полонин у Підкарпатській Русі», актуальний і до тепер для регіону. До речі, про покращення полонинських пасовищ краю він ще повернеться та опублікує кілька праць за цією тематикою. А знайомство з Маргіттаєм А. мало доленосне значення для подальшої творчості юнака. Саме Маргіттай А., фізик за освітою, викладач фізики, математики та астрономії у гімназії, відомий місцевий ботанік-аматор, що згодом став визнаним авторитетом з флори Підкарпатської Русі, безмежно закоханий у світ рослин, без сумніву, привив І. Фодору потяг до досліджень та любов до рослин. До речі, учитель допоміг своєму учневі уникнути звільнення з гімназії, заступившись за нього перед директором

за «зухвалу» на той час поведінку: молодий І. Фодор на балу запросив на танець дружину директора...

По закінченню гімназії природно постало питання подальшого вибору фаху. Як зазначає Т. Літерати (2021) І. Фодор не склав іспиту до духовної семінарії в Ужгороді, не показавши належного рівня своїх музичних здібностей.

Тоді ж випускник гімназії влаштувався на роботу на залізничній станції с. Чинадієво. Але бажання вчитися взяло гору.

Разом з іншими закарпатськими молодими хлопцями, які мріяли та наполегливо торували шлях до вершин знань, він поїхав до столиці краю, у Прагу, вступати до знаного університету. Успішно склавши іспити, він став студентом природничого факультету відомого Карлового

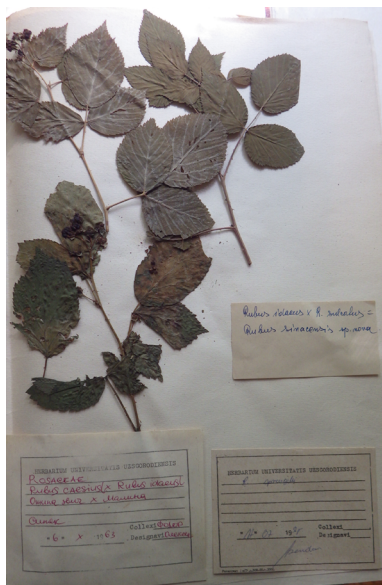

Рисунок 3. *Rubus sinakiensis* Fodor (фото М. Шевери)

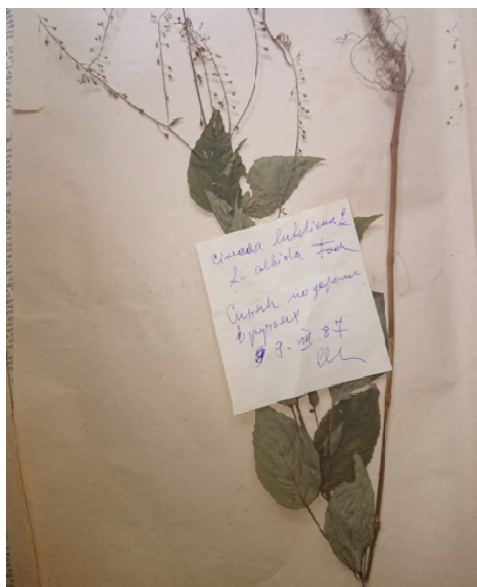

Рисунок 4. *Circaea lutetiana* L. var. *albida* Fodor (фото А. Мигалія)

університету (рис. 5.), навчався тут у 1926–1931 роках. Матеріальне становище багатодітної родини Фодорів не дозволяло покривати витрат на освіту сина, тому й безтурботного студентського життя у І. Фодора не було: у вільний від занять час та у вихідні дні він працював у сфері готельної індустрії, оплачуючи навчання й проживання. Але це не заважало успішному навчанню. Спеціалізацію він обирає географію та ботаніку. Протягом всього періоду навчання він прослухав понад 130 загальних та спеціальних дисциплін, зокрема систематику рослин у відомого чеського ботаніка, проф. К. Доміна, а практичні навички шліфував на заняттях у М. Дейла та Я. Сілігера, які свого часу подорожували по Підкарпатській Русі у супроводі А. Маргіттая, фізіологію рослин – у Я. Немца, геологію – у Ф. Кетнера, мінералогію – у Я. Славіка, що плідно співпрацював з видатним російським і українським природодослідником й організатором науки, автором ноосферної концепції, першим президентом Всеукраїнської АН у Києві, академіком ВУАН В. Вернадським та інші відомі педагоги та вчені (Комендар та ін., 1997; Kricsfalussy et al., 1997).

Студент І. Фодор відвідував загальнообов'язкові заняття з «шкільної гігієни та тілесного виховання», брав участь у «предписанных картографических и топографических упражнениях с достаточным успехом, ... работал в лабораториях зоологического и геологического институтов по два, минералогического по одному, а ботанического по четыре семестра с успехом, хорошим и отличным и выдержал дня 22-го октября 1929 г. предварительный экзамен по философии и педагогике с результатом отличным...». Впродовж екзамена він здав домашнє завдання – роботи на теми: «Фітогеографічний характер угорської низовини» з оцінкою відмінно та «Тиса. Погляд із Підкарпатської Русі» з оцінкою добре. Успішно склавши усі іспити він отримав диплом вчителя природознавства та географії для підкарпаторусинських шкіл.

По закінченні вишу І. Фодор повертається на Закарпаття, працює вчителем природознавства та географії у гімназіях Ужгорода: спочатку в українській гімназії, пізніше в угорській жіночій гімназії та учительській семінарії, що підтверджують архівні матеріали за 1931–1938 рр. (Державний архів Закарпатської області, фонд 28, оп. 4, спр. № 7383; Архів Ужгородського національного університету, справа № Том 5. Особові справи ..., 1989 р. Ф – Ш). Так, І. Фодор приступив до виконання обов'язків гімназійного професо-

ра 1 вересня 1931 р., про що керівник Державної реальної гімназії в Ужгороді повідомив Шкільний відділ Земського уряду, зазначивши, що він зайняв місце звільненого професора, д-ра Szerényi Ferdinánd (ДАЗО...,); останній тут працював у 1920–1931 рр., з 1928 р. був головою Угорського педагогічного товариства Підкарпатської Русі (Podkarpatszka Ruszi Általános Magyar Tanítóegyesület), редагував педагогічну газету «Magyar Iskola», що її видавало Товариство в Берегові, а з 1931 р. був секретарем угорського науково-літературно-мистецького товариства – Академія Масарика (Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi, Művészeti Társaság, közismert nevén a Masaryk Akadémia (Вегеш, Фединець, 2010).

Рисунок 5. І. Фодор – студент університету

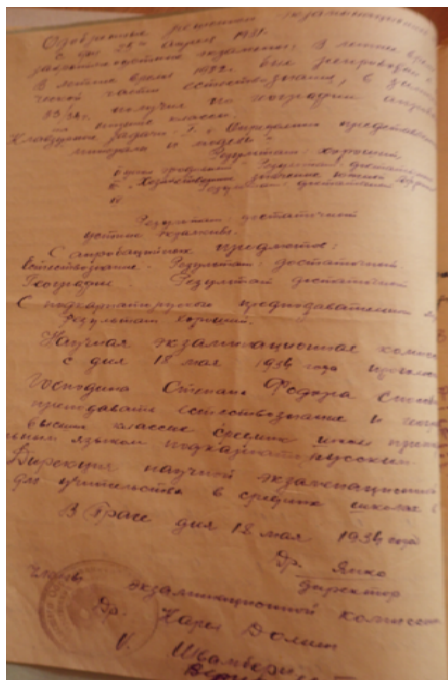
Окрім фахових курсів йому доручено також викладання курсів економіки та гігієни (Химинець, Басараб, 2013). Без сумніву,

SEZNAM
PŘEDNÁŠEK
(INDEX LECTIUMUM)
do kterých byl zápisán
jako slušný posluchač
(toho se nepřipočítávají jako profesora est)
I. Fodor
Rodičtí (orinidus) *Mim'habovnik*
Otec (patr) *Lažan*
Zapsán na fakultě
(Inscriptio in facultate)
Přirodozvědař
UNIVERSITY KARLOVY V PRAZE
(Universitatis Carolinae Pragae)
Dne (die) *10. listop. 1900.*
KUESTUR:
UNIVERSITY:

Číslo přednášky (Numerus praedicationis)	Název přednášky (Nomen praedicationis)	Průběh přednášky (Processus praedicationis)	Průběh přednášky (Processus praedicationis)	Průběh přednášky (Processus praedicationis)
1	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek
2	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek
3	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek
4	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek
5	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek
6	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek
7	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek
8	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek
9	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek
10	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek	Dr. Karel Křivánek

Рисунок 6. Фрагмент залікової книжки студента Карлового університету в Празі І. Фодора (фото зі статті Комендар та ін., 1997)

вже тоді у молодого вчителя проявився хист педагога: його лекції були фахові, змістовні та цікаві, він шанобливо ставився до дітей, любив жартувати, використовував елементи народної педагогіки. В цей час він також працював префектом державного інтернату

«Конвікт», що на вулиці Капітульній, де мешкали гімназисти і певний час він жив сам, слідкував за порядком в інтернаті, допомагав учням із виконанням домашніх завдань тощо (Літераті, 2021). Він, викладач, на фото у першому ряді, разом з іншими педагогами (Рис. 9–10.), завжди елегантний.

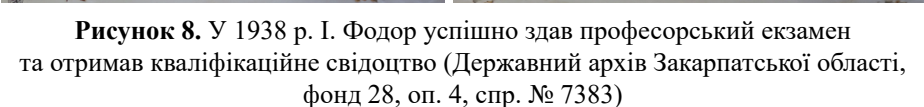

Рисунок 9. Педагоги та учні Ужгородської гімназії, І. Фодор у першому ряду, другий праворуч (фото з публікації Т. Літераті, 2021)

Рисунок 10. Педагоги та учні Ужгородської гімназії, І. Фодор у першому ряду, перший ліворуч (фото з публікації Т. Літераті, 2016)

Рисунок 11. Табло абітурієнтів і педагогі Ужгородської Подкарпатурської реальної гімназії, І. Фодор у центральній частині, де зображені викладачі, в останньому ряду перший ліворуч (фото з публікації Т. Літераті, 2016)

Взагалі навчальні заклади краю, особливо гімназії, були важливими центрами не тільки освітнього, але й культурного життя міста над Ужем. Разом з І. Фодором у гімназіях працювали відомі краєяни, що своєю творчістю примножили славу Закарпаття. З багатьма із них він був у приятельських стосунках.

Рисунок 12. І. Іванчо та І. Фодор (фото з публікації Т. Літераті, 2021)

Під час роботи у гімназії між молодим викладачем І. Фодором та гімназисткою І. Іванчо спалахнули щирі почуття. Невдовзі, у 1938 р., молода пара взяла шлюб.

Згодом у родини Фодорів народилися двоє синів (рис. 13.): у 1940 р. Іштван-молодший, біолог-науковець, та у 1946 р. Ласло, який також біолог та кваліфікований у музиці.

Рисунок 13. Родина Фодорів (фото з публікації Т. Літераті, 2021)

Ще одним захопленням І. Фодора було в той час – скаутський рух, який у різних країнах набув широкої популярності. Угорські скаути – черкийси мали свою філію і в Ужгороді, а І. Фодор в кінці 30-х років минулого століття певний час був її керівником «окружним начальником угро-руських скаутів XII округу».

В одному з документів (від 14.01.1935 р.) І. Фодор звертається до шкільної адміністрації з проханням дозволити йому обійняти посаду редактора часопису «Ruský Skaut», зазначаючи, що вона є неоплачуваною та жодним чином не заважатиме у його педагогічній роботі. У щорічних звітах Ужгородської угорської королівської державної гімназії за 1941–1943 рр. є і короткі замітки І. Фодора про стан очо-

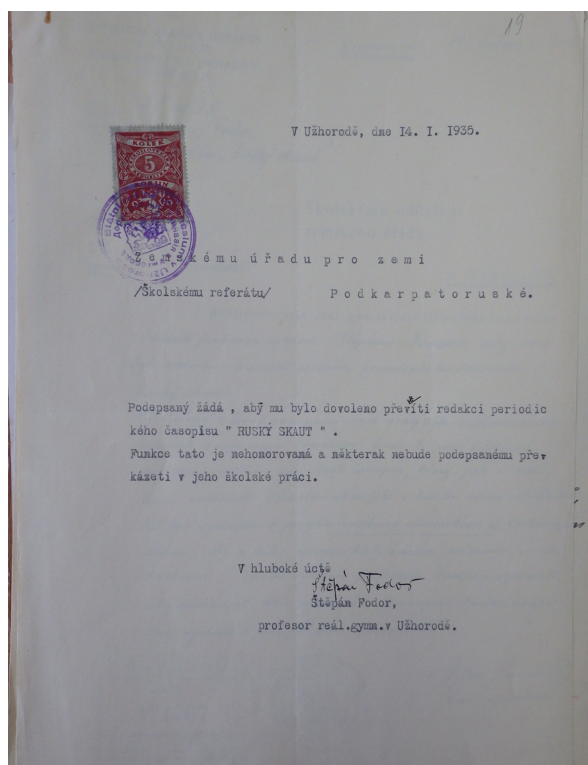

Рисунок 14. Заява Іштвана Фодора, в якій він просить зайняти посаду редактора часопису «Ruský Skaut»

люваної ним скаутської організації, її структуру, завдання, організаційну роботу, досягнення, участь у різних заходах та успіхи окремих скаутів. Під час відпусток, як літніх, так і різдвяних, І. Фодор багато подорожує, відвідує інші країни з туристичною та дослідницькою метою, бере участь у міжнародних скаутських заходах і турнірах, зокрема, у листі від 24.XII.1937 р. він звертається до керівництва закладу з проханням надати йому дозвіл на перетин кордону Чехословацької республіки на станції Ужок для участі з 24.XII. 1937 по 08.I.1938 рр. у спортивних лижних змаганнях у польському селищі Сянки (Державний архів Закарпатської області, фонд 28, оп. 4, спр. № 7383).

Як зазначає Т. Літераті (2021) «... То був важкий період у його житті, оскільки скаутський рух використовували у своїх цілях і політики, тож між різними скаутськими організаціями краю точилися безперервні суперечки навколо мови, прапору, підпорядкування тощо...».

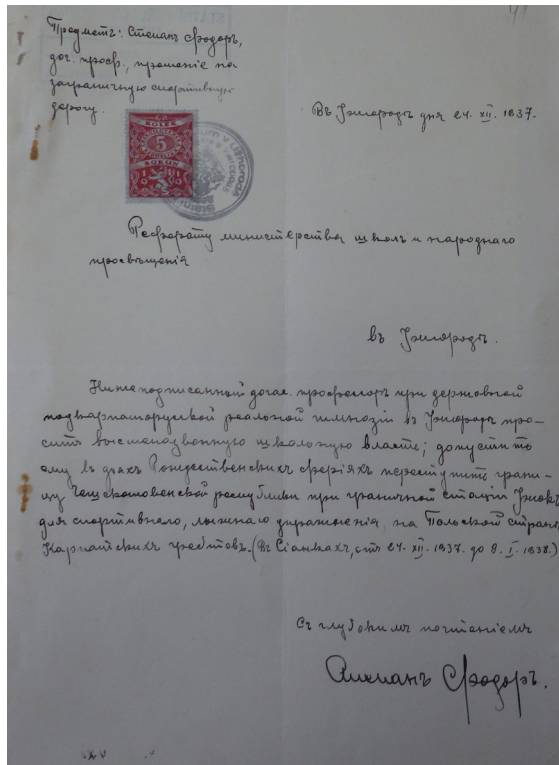

Рисунок 15. У листі від 24 грудня 1937 р. він звернувся до свого інституційного начальства з проханням дозволити йому взяти участь у лижних змаганнях, що відбулися в польських Сянках, і перетнути кордон

Але мирне життя водночас було захмарене війною, яка стала важким випробуванням для усіх. Не оминуло вона і родину Фодорів. З автобіографії І. Фодора від 25.02.1953 р. (Архів Ужгородського національного університету, справа № Том 5. Особові справи..., 1989 р. Ф – Ш)), дізнаємося, що в 1942 р. він був призваний до лав угорської армії, проходив службу спочатку в Мукачеві, після того в одному з підрозділів 51 зенітно-артилерійського полку в Будапешті та Пийтервашарі, пізніше в м. Шютер, як солдат другого резерву в чині сержанта. У кінці війни потрапив у полон, був звільнений Радянською армією і, навіть, короткий час був перекладачем однієї з частин НКВС. Дані щодо воєнного періоду його життя досить протиріччать, але це зрозуміло ... бо, забігаючи наперед відмітимо, що особливо у перші повоєнні роки та й пізніше, він був під постійним пильним оком працівників органів державної безпеки: з ним

«розмовляли», схилили до співпраці, його неодноразово возили на допити аби довідатися про його справжню діяльність у роки війни. Звичайно працівники обласного управління Міністерства державної безпеки були добре поінформовані, мали у своєму розпорядженні докази, зокрема й фотографії (рис. 16.), на якій він у офіцерській формі був на зустрічі з військовими та політичними високопосадовцями Угорщини. А в одній із характеристик (від 5 червня 1953 р.) на асистента кафедри морфології і систематики рослин УЖДУ С.С. Фодора записано: «... С июня 1942 по декабрь 1944 года служил в венгерской армии в качестве офицера, о чем скрывает своей биографии...» (Архів Ужгородського національного університету, справа № Том 5. Особові справи..., 1989 р. Ф – III).

Рисунок 16. Угорські високопосадовці, І. Фодор стоїть у верхньому ряду крайній праворуч (фото з публікації Т. Літераті, 2021)

У середині квітня 1945 р. він повернувся на Закарпаття, короткий час працює вчителем у школі у м. Мукачево, пізніше – у м. Ужгород.

Важливою подією у житті повоєнного Ужгорода та й всього Закарпаття стало відкриття у 1945 р. давно омріяного в краї вищого навчального закладу – Ужгородського державного університету.

У перші роки діяльності вишу переважна більшість педагогів була направлена на роботу з інших університетів колишнього СРСР. Зовсім невелику групу науково-педагогічних кадрів було сформовано з місцевих фахівців, переважно викладачів гімназій, випускників Відня, Будапешта, Берліна, Праги, Парижа. Їх зараховували лише у виняткових випадках та й були вони завжди під пильним наглядом ... Серед перших працівників, запрошених на роботу в новостворений університет був і вчитель школи № 3 м. Ужгород І. Фодор. Новий етап його діяльності розпочався у ботанічному саду вишу. На його заяві щодо працевлаштування до вишу є резолюція декана біологічного факультету УжДУ доц. Руденко Х. з такими словами: «т. Фодор С.С. являється высокодисциплинированным специалистом ботаником с 15 летним стажем, т. Фодор С.С. имеет печатные научные работы ... рукописи... т. Фодор является зрелым ботаником, знающим флору Закарпатья, поэтому считаю, что т. Фодор будет ценным и наиболее действенным работником Ботан. Сада Ужгор. Гос. ун-т в должности старшего научного сотрудника, зав. отд. Закарпатской флоры...»; ще одна резолюція – «До наказу № 137(2) §6. Зарахувати науковим робітником Ботсаду з 1 IX 1946 р, з окладом 650 крб. 7. VIII. 46.» (Архів Ужгородського національного університету, справа № Том 5. Особові справи ..., 1989 р. Ф – Ш). Вже за два місяці його обирають на посаду старшого наукового співробітника, а з серпня 1948 р. – директором. Невелика територія колишнього плодово-горіхового саду садиби адвоката Товта, що розташовувалася на березі Ужа, була виділена під новий ботанічний сад. Почалася щоденна різноманітна кропітка робота: складено план саду, обрізувалися та викорчувалися сухі дерева та кущі, підбирався посадковий матеріал, для чого здійснено численні експедиції по області для збору рослин та насіння, закладалися колекції деревних порід і трав'янистих декоративних культур тощо (Рошко, 2004). Сад розбудовувався, формувався новий навчально-науковий підрозділ університету.

Кафедра ботаніки, чи тоді кафедра систематики та морфології рослин, створена 28 листопада 1945 р. і була першою у структурі біологічного факультету університету. Першим завідувачем кафедри, а одночасно і директором ботанічного саду, призначено відомого вченого-ембріолога рослин, кандидата біологічних наук,

доцента Х. Руденко. Згодом, 20 лютого 1946 р., його призначено деканом біологічного факультету вишу. Він активно взявся за розбудову нової кафедри: організовував і забезпечував навчальний процес, при цьому сам читав загальні та спеціальні курси, налагодив наукову роботу та спрямував дослідження кафедри у руслі флористики, геоботаніки, започаткував ембріологічний напрям, формував педагогічний та науково-допоміжний колектив, шукаючи місцевих знавців флори, запрошуючи до співпраці вчителів-фахівців та здібну молодь. Також ініціював створення ботанічного саду, як на-

вчально-наукового полігону, та кафедрального гербарію і «все це його турбувало і все він старався вирішити якнайкраще» (Рошко, 2004). «... Його енергія, працездатність, вимогливість цементували маленький колектив кафедри, який працював багато, віддано, цілеспрямовано як єдиний гурт одностудентів... Ніщо не проходило повз пильне ока декана, його вважали рішучим, строгим, часто безкомпромісним, але справедливим керманічем факультету (Чубірко, 2011). При цьому відмітимо і такий показовий епізод, що стався одного разу у коридорі біологічного факультету УжДУ: Руденко Х. розлючено виказав офіцеру держбезпеки: «...займіть місце самого Фодора, працюйте і навчайте студентів ...» (А Kárpátok ... , 2007). І в такий спосіб він захистив свого підлеглого.

З 1947 р. І. Фодора запрошують на кафедру систематики і морфології рослин вишу: спочатку погодинно викладати, а з 1948 р. вже як штатного викладача. Але і після переходу на кафедру він постійно цікавився життям саду, консультував співробітників, поповнював колекції, проводив екскурсії для студентів та спільні дослідження у природі зі співробітниками саду.

Рисунок 17. Перший завідувач кафедри ботаніки Ужгородського державного університету

На кафедрі він пройшов шлях від асистента (23.09.1948–30.01.1957), старшого викладача (01.02.1957–30.11.1957), доцента (01.12.1957–28.06.1973), навіть короткий час тимчасово виконував обов'язки завідувача кафедри, до професора (29.06.1973–31.07.1987) та професора-консультанта (01.09.1987–30.06.1989). Але яких би висот він не досягав «...продовжує залишатися скромним, можна сказати, «непомітним» виконавцем важливої справи вихователя-учителя студентів» (Рошко, 2004). Його основна діяльність – педагогічна, він виховав не одне покоління студентів, щедро ділився своїми знаннями, «... лекціям професора були притаманні високий фаховий рівень, майстерність, заворожуюча захопленість ...» (Чубірко, 2007). Він, без сумніву, належить до фундаторів кафедри ботаніки вишу.

1.2. Педагогічна діяльність

За час роботи на викладацькій ниві він підготував та викладав як загальні, так і спеціальні навчальні курси, зокрема «Систематика квіткових рослин», «Вищі рослини», «Еволюція квіткових рослин», «Акліматизація рослин», «Місцева флора», проводив практичні, лабораторні та семінарські заняття, літню практику з ботаніки, керував виробничою практикою студентів. Звичайно, основу цього склали його ґрунтовні загальнобіологічні знання, отримані ще під час навчання в гімназії та в університеті, а ще – його наукові дослідження, які він цілеспрямовано багаторічно проводив на Закарпатті і результати яких використовував на лекціях та на практиці. Він також приділяв багато уваги самопідготовці, заслужено завоювавши авторитет як серед колег-педагогів так і студентів. Так, наприклад, в одній із характеристик на старшого викладача університету І. Фодора 1958 р. є такі слова: «... За десятилетний отрезок времени Фодор С.С. вырос в солидного, эрудированного научного сотрудника и опытного, способного педагога высшей школы ..., читает специальные курсы, ведет большой спецпрактикум, этим формируя будущих специалистов ботаников. Нужно отметить довольно хорошую методологическую постановку практических занятий и производственной практики, которой добился С.С. Фодор», а у іншій характеристиці вже за 1961 р. відмічено: «... Лекции его четкие, ясные, вполне доходящие до аудитории и читает он их на высоком идейно-научном уровне. (Архів Ужгородського національного університету, Справа № Том 5. Особові справи..., 1989 р., Ф–III).

Рисунок 18. Асистент І. Фодор проводить лабораторне заняття з дисципліни «Анатомія рослин», 1954 р. (фото з книги В. Рошко, 2004)

Рисунок 19. Польову практику студентів з ботаніки на Воловеччині проводить асистент С.С. Фодор, 1951 р. (І. Фодор у другому ряду перший праворуч) (фото з книги В. Рошко, 2004)

Рисунок 20. Асистент І. Фодор на практиці зі студентами
(фото з інтерактивної сторінки історії УжНУ, 31.05.2022р., режим доступу:
<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/university-history>)

Рисунок 21. Колектив кафедри ботаніки Ужгородського державного
університету, І. Фодор, сидить, перший ліворуч

Рисунок 22. М. Чубірко і І. Фодор на кафедрі ботаніки
Ужгородського державного університету

Студентам звичайно найбільше запам'яталися «Великий практикум» та, особливо, літня польова практика, що у різний час відбувалася на біобазях полонинини Рівна, у Малому Березному, Скалці біля Ужгорода, Колочаві, де вони під керівництвом І. Фодора вчилися збирати та визначати рослини, поглиблюючи попередньо набуті під час лекцій та практичних занять знання з систематики рослин, морфології, географії, екології та ін. Беззастережливо можна стверджувати, що всі студенти запам'ятали та відзначають передусім високий фаховий рівень викладача, доступність викладання матеріалу, добру пораду та допомогу у потрібний момент. Про це, до речі, відзначають майже усі автори нарисів про І. Фодора вміщених у цій книзі.

Під час практики він давав характеристику району обстеження, історію формування флори, називав латинські й українські, народні назви рослин, додаючи цікаві факти з біології, поширення, екології, застосування тощо.

Ми завжди дивувалися, звідки бралася чарівна, спокійна, але переконлива сила слова професора. Чому саме так наполегливо хотілося визначити той чи інший із запропонованим ним на практикумі гербарний екземпляр – вид, різновидність чи форму. Тепер, коли за нашими плечами вже свій досвід самостійної викладацької роботи переконуємося, що знайти контакт з аудиторією, налагодити зворот-

ній зв'язок потрібно народитися Учителем, потрібно безмежно любити свій предмет, бо на яку б тему ми не розмовляли зі Степаном Степановичем, вона була привернута до ботаніки.

Доцент Ужгородського національного університету Сабадош В. (2007) у статті, присвяченій 100-річчю педагога і вченого так підсумував його викладацьку працю: «упродовж понад 50-річної педагогічної роботи С.С. Фодор виховав кілька генерацій ботаніків-науковців, вчителів, лісівників і дендрологів. Його діяльність справила значний вплив на розвиток наукової і громадської думки нашого краю ...» ([https://zakarpattia.net.ua/News/13474-Za-svoie-zhyttia-profesor Uzh NU -Stepan-Fodor--vykhovav-kilka-heneratsii-botanikiv-naukovtsiv](https://zakarpattia.net.ua/News/13474-Za-svoie-zhyttia-profesor-Uzh-NU-Stepan-Fodor--vykhovav-kilka-heneratsii-botanikiv-naukovtsiv)).

1.3. Наукова діяльність

Поряд із педагогічною роботою важливу частину творчості проф. І. Фодора складала різноманітна наукова діяльність. За час роботи у виші він підготував і успішно захистив кандидатську на тему «Дендрофлора Закарпаття и пути ее обогащения» (1957) та докторську на «Флора Закарпаття и возможности ее использования в народном хозяйстве» (1973) дисертаційні роботи, отримавши відповідні дипломи кандидата та доктора біологічних наук. Рішенням ВАК СРСР йому було присуджено й відповідні вчені звання: у 1962 р. – «доцента», у 1976 р. – «професора».

Перша наукова праця І. Фодора опублікована у співавторстві з І. Мартином, учителем хімії, фізики, математики та військової оборони Ужгородської гімназії, у 1941 р. й була присвячена лікарським рослинам Закарпаття, вона мала методичне спрямування.

У подальшому його наукові інтереси стосувалися флористики і його по праву вважають зачинателем закарпатської школи флористів, а також інтродукції рослин, систематики рослин, лісівництва, охорони природи, гербарної справи, до розвитку яких він долучився.

1.3.1. Дендрологічні дослідження

Закарпаття має давні та різнопланові традиції культивування рослин-екзотів. Як приклад наведемо Ужгород – тут у єдиному ансамблі гармонійно поєдналися величаві пам'ятки архітектури та унікальні зелені насадження. Кам'яні будівлі древнього замку, греко-католицького і римо-католицького соборів, Ужанського комітату, приватна забудова різних часів обрамлені різноманітними екзотич-

ними деревами та кущами, висадженими вздовж ошатних вузьких вуличок старого міста, алеями, вздовж берега річки Уж, численними невеликими сквериками, арборетумами та парками. З часів династії графів Другетів, на початку XVII століття був заснований найстаріший із нині існуючих парків міста Підзамковий, а живим свідком історії, єдиним екземпляром, що зберігся до сьогодення, є майже 500-річний платан західний, привезений з Італії. Унікальним є і невеликий парк Лаудона І., де ростуть, наприклад, кипарис болотний, кипарисовик Лавсона, магнолія оберненояцеподібна, гінкго дволопатева та ін. У 1928 р. у місті була закладена найдовша в Європі липова алея, початково її асортимент складав 8 видів та різновидів, що обумовлювало тривалий час цвітіння. Один із наймолодших наукових центрів інтродукції та акліматизації в Закарпатті – Ботанічний сад Ужгородського національного університету, закладений у 1946 р. на березі Ужа. Його колекція налічує кільках сот видів та форм дерев і чагарників, понад 1000 видів і форм трав'янистих рослин, завезених з різних куточків світу. Найбільшим за територією та наймолодшим за віком в Ужгороді є Боздоський парк (1954 р.), в якому збереглися види лісової та прибережної природної флори та інтродукти – тополі, бузок, катальпи, сосна чорна, сосна Веймута та інші.

Саме на вивченні дендрофлори Закарпаття І. Фодор зосередив свою творчість. Кандидатську дисертаційну роботу він виконував під керівництвом відомого українського ботаніка та дендролога, проф. Липи О., завідувача кафедри ботаніки Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка. В цей час І. Фодор активно подорожує по регіону, досліджує природну та культивовану флору Закарпаття, вивчає екзоти краю, обслідує старовинні парки, відвідує населені пункти з метою вивчення асортименту рослин, що культивуються населенням, з'ясовує особливості акліматизації видів, вивчає їхню фенологію тощо. Основними, отриманими автором, результатами є такі: 1) встановлено видовий склад природної та культурної дендрофлори, що налічує 680 видів і форм деревних та чагарникових рослин, які належать до 160 родів та 56 родин; 2) з'ясовано їхнє поширення та розміщення в умовах вертикальних зон; 3) з'ясовано основні шляхи та етапи розвитку інтродукційної роботи в Закарпатті, виділено чотири періоди інтродукційної діяльності в регіоні; 4) встановлені деякі закономірності ступінчатої акліматизації деяких деревних порід в умовах клімату Закарпаття; 5) з'ясована

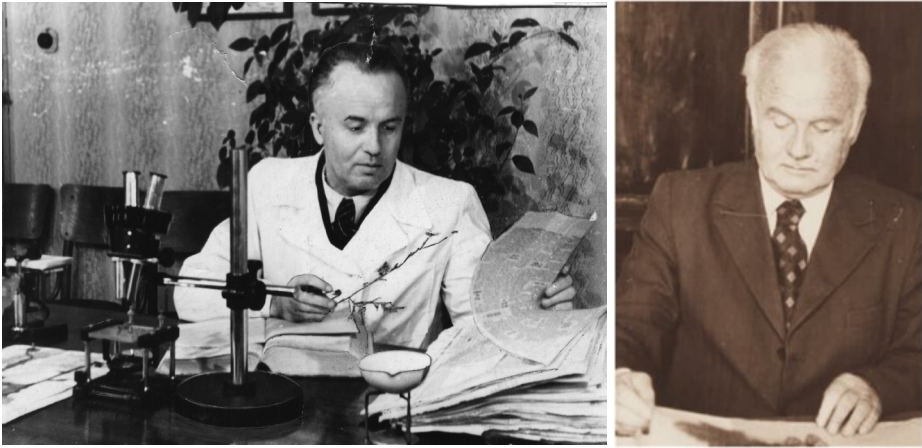
ступінь акліматизації деяких видів деревних та чагарникових порід в умовах вертикальних регіону; 6) досліджено фенологічний спектр окремих видів деревних і чагарникових порід у кліматологічній полісі Ужгород – Мукачево; 7) з'ясовані можливості та перспективи використання чужорідних деревних та чагарникових порід в межах Закарпаття в лісовому виробництві, у сільському господарстві, в озелененні місць; 8) на підставі багаторічного дослідження флори здійснено районування Закарпаття та ін. Автором також розроблені рекомендації щодо покращення якості та продуктивності лісів, для заліснення ерозійних сухосхилів, для боротьби з водною ерозією та видуванням снігу, покращення якості травостою біловусникових пустошей у високогірному поясі, для покращення стану бджільництва, зеленого будівництва в містах та запропоновані конкретні заходи.

На засіданні спеціалізованої вченої ради Київського державного університету І. Фодор у 1957 р. успішно захистив кандидатську дисертацію на тему «Дендрофлора Закарпаття и пути ее обогащения». Її високо оцінили опоненти – докт. біол. наук, проф. Л. Рубцов і канд. біол. наук, доц. П. Береговий.

Згодом ці матеріали, що стосуються Закарпаття стануть основою, написаних у співавторстві двох праць: «Екзоти Карпат» (Фодор, Терлецький, Гладун, 1985) та «Ботанічні скарбниці Карпат» (Фодор,

Рисунок 23. І. Фодор під час експедиції (перший праворуч)

Рисунки 24-25. І. Фодор за визначенням рослин

Терлецький, Гладун, 1990). У цих книгах у популярній формі захоплююче розповідається про цінні рідкісні дерева та кущі карпатських лісів, а також ботанічних садів, скверів, парків, дендраріїв, про значення екзотів, їхнє походження, шляхи потрапляння в регіон, історію інтродукції, роль в озелененні міст і сіл, про охорону рослин тощо.

1.3.2. Флористичні дослідження

Флору Закарпаття вивчало багато поколінь австрійських, угорських, польських, чеських, словацьких, радянських, українських ботаніків, працювали тут і місцеві ботаніки-аматори. У 1945 р. Х. Руденко створив кафедру систематики і морфології рослин Ужгородського державного університету – науковий ботанічний осередок у Закарпатті. Він на початку роботи у виші одразу спрямував наукові зусилля співробітників новостворених кафедри та ботанічного саду вишу передусім на вивчення флори та рослинності, не забуваючи при цьому і про цитоембріологічний напрямок. Проф. П. Ярошенко, доц. Х. Руденко, наукові співробітники І. Фодор та В. Грабар, лаборанти О. Резніченко, Е. Товт розпочали планомірні дослідження флори Закарпаття. Вони здійснили численні експедиційні виїзди, досліджували загалом флору лісів, лук, боліт, прибережну та водну від низовини до альпійського поясу, зібрали багатий фактичний матеріал, що зараз зберігається в Гербарії УУ, встановили видовий склад флори. На першому інвентаризаційному етапі вивчення флори регіону І. Фодором зі співавторами було зафіксовано понад 660

видів судинних рослин з порядку дводольних, що підсумовано у серії публікацій «Матеріали до флори Закарпатської області».

Увага І. Фодора була зосереджена на флористичному районуванні Закарпаття, проблемі, до розв'язання якої тривалий час долучалися численні зарубіжні та вітчизняні дослідники.

Зауважимо, аби мати цілісне уявлення про флору Карпат І. Фодор детально вивчав не тільки рослинний покрив Закарпаття, а й прилеглих регіонів. Наприклад, протягом двох вегетаційних сезонів 1963 і 1964 рр. він, разом зі студентами-практикантами біологами К. Гук, М. Пушкеш, Т. Гряділь і Ю. Лошкарєвою, обстежив різні флористичні комплекси Чернівецької області, дослідив та охарактеризував основні риси рослинного покриву басейну верхньої течії Чорного Черемошу, порівняв їх із такими Чорної Тиси, виявив їхні спільні та специфічні види, що зафіксовано як гербарний матеріал, так і підтверджено публікацією (Фодор, 1965).

І. Фодор, розуміючи роль видів адвентивних рослин у дослідженій флорі та наслідки від їхнього впливу як на сільське господарство, так і природу звернув увагу і на цю групу рослин. У монографії «Рослинність Закарпатської області УРСР» він автор розділу, присвяченого бур'янам. У подальшому він продовжував ці дослідження, зокрема опублікував низку нових для флори СРСР, УРСР і Закарпаття аборигенних та адвентивних видів рослин.

Наступний етап дослідження пов'язаний із детальним вивченням окремих типів рослинності (лісовий, болотний, водний, високогірний скельний, лісові та високогірні луки), при цьому особливу увагу вчений приділяє питанням збереження їхньої раритетної компоненти.

Важливим етапом у творчому житті І. Фодора стала підготовка докторської дисертації на тему «Флора Закарпаття и возможности ее использования в народном хозяйстве», в якій дослідник на підставі результатів власних досліджень, аналізів гербаріїв, що зберігаються у провідних ботанічних установах Праги, Будапешта, зокрема й колекції Л. Вагнера і А. Маргіттая, а також Ленінграда, Москви, Києва та Львова, даних літератури узагальнив сучасний стан рослинного покриву регіону, представив його комплексну оцінку. Фактично це була перша, цілісна праця по флорі Закарпаття. Робота була успішно захищена на засіданні спеціалізованої ученої ради Московського державного університету імені М.В. Ломоносова. Опонентами роботи були провід-

ні ботаніки – докт. біол. наук, проф. Л.В. Кудряшов, докт. біол. наук, проф. В.Г. Хржановський і докт. біол. наук, проф. Н.А. Базилевская.

У роботі автор встановив видовий склад флори (2613 таксонів), здійснив її структурний аналіз, з'ясував закономірності становлення та розвитку флори в різні епохи, особливості формування ендемічних видів (22 ендемічних та 74 субендемічних), роль антропогенного фактору у поширенні видів адвентивних рослин, запропонував флористичне районування Закарпаття тощо. На думку автора, у складному флористичному комплексі рослинного покриву Закарпаття беруть участь різні флористичні елементи, серед яких переважають євразійські (416), середземноморські (299), панбореальні (228), карпатські (220), середньоєвропейські (218), континентальні (172), європейські (167) та ін.: Він з'ясував, що розвиток флори Закарпаття відбувається у напрямку ксерофітизації мезофільної флори, у зв'язку зі зростаючою господарською діяльністю, а розширення площ сільськогосподарських угідь регіону суттєво вплинули на кількість видів адвентивних рослин, серед яких суттєво переважають північноамериканські та центральноазійські.

Звичайно, основну частину роботи складає анотований конспект флори, що за даними автора на той час нараховував 2613 таксонів. У подальшому саме він став основою монографії – «Флора Закарпаття», що не втратила актуальності і до тепер. Без сумніву, публікація праці була високо оцінена фахівцями. Відомий український флорист і систематик, докт. біол. наук, проф. М. Котов з Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного АН УРСР, ознайомившись із роботою, одразу написав на неї рецензію, яка опублікована в «Ботаническом журнале АН СССР». Вона починається словами: «По флоре Закарпатской области со времени П. Китайбея, первого ее исследователя XIX в., опубликовано свыше 300 работ. Гербарии многих исследователей этой флоры (П. Китайбея, Л. Вагнера и основной гербарий А. Маргитая) находятся в Будапештском национальном музее; они остались не использованными авторами «Флоры СССР» и «Флоры УРСР». ... Кроме ужгородских ботаников, Закарпатье изучали также киевские, львовские, ленинградские и московские ботаники. С.С. Фодор 25 лет изучал природную и культурную флору Закарпатской области и собрал большие коллекции, он использовал также материалы гербариев Будапешта и Праги. ... В состав флоры

Закарпаття (папоротникообразные, голосеменные и покрытосеменные) входят 134 семейства, 354 рода, 2613 видов, 303 подвида и 604 разновидности. ... Для каждого вида, подвида и разновидности указаны ареотипы, место произрастания, экологические условия и обилие ... Фодор указывает в качестве новых для флоры Закарпатской области 77 видов и 94 подвида. ... Из числа флористических находок, не приведенных до сих пор для Закарпаття, а иногда и для всего СССР или УССР, укажем некоторые: *Androsace chamaejasme* Host, (гора Близница), *Cardamine trifolia* L. (гора Боржавская полонина), *C. graeca* L. (с. Уголька), *Barbarea verna* Aschers., *Hirschfeldia nasturtiifolia* (Poir.) Schultz, *Stenactis strigosa* (Muhl.) Dostal, *Schoenoplectus americanus* (Pers.) Volkart, *Centaurea triumfettii* All. subsp. *axillaris* (Willd.) Dostal, *C. clausescens* Panc., *C. triniaefolia* Heuff., *C. carniolica* Host, и др.». Праця І. Фодора по флорі Закарпаття і до тепер задишається однією із найбільш цитованих у флористичній літературі, на неї посилаються, зокрема, автори «Флора европейской части СССР» та видання, що його продовжує «Флора Восточной Европы», «Флора УРСР», «Визначник рослин України», «Vascular plants of Ukraine: A nomenclatural checklist», «Визначник рослин Українських Карпат» та багато інших.

1.3.3. Дослідження у галузі систематики

Спеціальних досліджень по систематиці рослин І. Фодор не проводив, але під час флористичних досліджень Закарпаття, добре знаючи флору краю, він звертав увагу на відміни в межах видів, на їхню природньо-видову диференціацію, намагався це зафіксувати та описати, підтвердити гербарними зборами. Дослідник намітив до опису низку нових для науки таксонів з різних систематичних груп квіткових рослин, переважно форм та різновидностей. У праці «Флора Закарпаття» (1974) та у деяких більш пізніх публікаціях, для деяких із них він навів лише наукову назву, деякі намічені лише у гербарних зразках, зокрема, *Achillea lingulata* Waldst. & Kit. var. *latifolia* Fodor, *Batrachium trichophyllum* (Chaix) Bosch subsp. *subalpinus* Fodor, *Bupleurum ranunculoides* L. var. *alpinum* Fodor, *Cardamine arenosa* (L.) Hayek subsp. *silvestris* Fodor, *Circaea lutetiana* L. var. *albida* Fodor, *Corylus avellana* L. var. *pectinata* Fodor, *Crocus heuffelianus* subsp. *csapodyae* Fodor, *Galanthus nivalis* L. subsp.

carpaticus Fodor, *Gentiana ciliata* L. subsp. *alpina* Fodor, *Erythronium dens-canis* L. subsp. *albida* Fodor, *Lathyrus tuberosus* L. var. *ujgorodiensis* Fodor, *L. pratensis* L. subsp. *multiflorus* Fodor, *Leucojum vernalis* L. var. *triflorum* Fodor, *Poa annua* L. var. *petrogena* Fodor, *Rosa corymbifera* Borkh. var. *margittaiana* Fodor, *Rubus sinakiensis* Fodor, *Salix matsudana* Koidz. f. *tortuosa* Fodor, *Scabiosa columbaria* L. var. *pseudolanceolata* Fodor, *Viola odorata* L. var. *ujgorodiensis* Fodor, ймовірно, й інші. Подібна ситуація зі зразками, що вважалися типовими, наприклад, і в Гербарії Головного ботанічного саду ім. М.М. Цицина РАН. Так, Н. Степанова (2015) з цього приводу зауважує, що «...Также часть видов, хранящихся в разделе типового гербария, по-видимому, были отложены для дальнейшего описания, но, к сожалению, так и не были официально обнародованы. Это касается некоторых видов А.П. Хохрякова, М.М. Серебряного, А.В. Гребенюка. К сожалению, до сих пор не найдены протологи для 22 видов С.С. Фодора из флоры Закарпатья ...», наприклад, до вже наведених зазначимо *Atragene silvatica* Fodor, *Campanula abietina* var. *flaccida* Fodor, *Cardamine margittaiana* Fodor, *Rorippa arsirii* Fodor та ін. Прикро констатувати, але виділені дослідником таксони різного рівня, згідно правил Міжнародного кодексу ботанічної номенклатури, є невалідними. Тому, таксони за авторством І. Фодора не цитуються у сучасних таксономічних базах даних.

Без сумніву, згадані таксони варті уваги майбутніх дослідників. При цьому зазначимо, що принаймні один із таксонів має усі атрибути як валідизований. Наприклад, у «Флорі Закарпаття» (Фодор, 1974) автор спочатку наводить *Galanthus nivalis* L. subsp. *carpaticus* Fodor, зібраного на горі Антоловецька Поляна, до якого порівняно з типовими відносить екземпляри з більшими кількісними показниками вегетативних та генеративних органів рослин. Пізніше І. Фодор понизив ранг таксону до рівня різновидності – *G. nivalis* var. *carpaticus* Fodor (Свешникова, Фодор, 1983), при цьому валідизував таксон згідно правил, подав латинський діагноз, зазначив типовий зразок та місце його зберігання. Отримані, згаданими авторами, результати свідчать, що для дослідженої популяції карпатської різновидності виду характерна морфологічна відмінність від типового *G. nivalis*, подібність каріотипу та наявність каріотипного варіювання, вираженого як у структурних змінах, так і в зміні числа та морфоло-

гії хромосом основного набору та додаткових хромосом. На думку В. Кричфалушія і Г. Буднікова (1992) за морфологічними ознаками цей таксон не досягає рівня підвиду, вони розглядають його у ранзі іншої різновидності *G. nivalis* var. *major* Red., на яку раніше вже звертали увагу попередники.

1.4. Гербарна справа

Добре розуміючи цінність ботанічних колекцій доц. Х. Руденко, організовуючи роботу кафедри, одразу взявся й за формування гербарію. У 1947 р. він з групою ентузіастів ботаніків з кафедри та ботанічного саду – проф. П. Ярошенко, І. Фодором, Ш. Грабарем, О. Резніченко, згодом з першими випускниками біологічного факультету вишу, що пізніше стали викладачами (В. Комендар, Й. Чернекі, І. Бубряк, З. Пердук та ін.) здійснили численні експедиційні виїзди у різні регіони краю та у різні висотні пояси, зібрали багатий гербарний матеріал, зафіксували видовий склад флори, опублікували перші флористичні списки. Згодом І. Фодора призначено куратором Гербарію, обов'язки якого він виконував сумлінно майже до останніх днів життя. Продовжувалося дослідження флори області – від низовини до високогір'я, флора міста Ужгород, вивчалися окремі таксономічні групи рослин, екзоти та бур'яни. З експедицій у різні регіони колишнього СРСР та зарубіжні країни співробітники привозили новий гербарний матеріал, поповнюючи наукові колекції, а студентські збори – навчальний гербарій. Розширювалися наукові зв'язки між різними установами та налагоджувався обмін гербарним матеріалом (Фодор, 1995). М.І. Котов (1976) у вже згаданій рецензії відмічає, що «... Сотрудниками этого университета в настоящее время собран гербарий, насчитывающий 200 000 экземпляров.», число досить показове, як на той час для молодого вишу.

Основний фонд гербарію вишу пов'язаний з флорою Закарпаття і внесок І. Фодора вагомий, а відсоток зібраний ним зразків суттєвий. Найбільш цінним надбанням Гербарію УУ є дві історичні колекції – Л. Вагнера й А. Маргіттая. При цьому в отриманні Гербарієм Ужгородського національного університету (УУ) невеликої, але дуже цінної у регіональному відношенні колекції рослин А. Маргіттая заслуга І. Фодора надзвичайно велике.

Саме за його ініціативи та безпосередньої участі у 1966 р., до 20-річчя заснування університету, її передав Угорський природничий музей Угорської академії наук. Колекція має історичну, культурну та наукову цінність (Кіш, 2011), передусім задокументованості дослідником встановленого на той час флористичного різноманіття краю, представленості типових зразків нових для науки таксонів, описаних А. Маргіттаєм, першою фіксацією деяких видів адвентивних рослин, що потрапили до регіону тощо (Мигаль та ін., 2021). У Гербарії вишу представлені зразки з інших регіонів України, а також Західної та Східної Європи, Кавказу; рідкісні види, що зараз занесені до Червоної книги України та Червоного списку рослин Закарпаття; види адвентивних рослин; *Flora exsiccata Československa*. Отже, надбання Гербарію УУ вагоме, матеріали не втратили актуальності, до них постійно звертаються як вітчизняні, так і зарубіжні флористи, систематики, екологи, фітосозологи при порівняльно-ботанічних дослідженнях.

1.5. Дослідження по відновленню верхньої межі лісу

Понад 30 років проф. І. Фодор та проф. В. Комендар займалися важливою народногосподарською проблемою відновлення верхньої межі лісу в Карпатах. Ці дослідження започатковані у 60-х роках ХХ ст. Вони виконувалися разом з Перечинським лісокомбінатом у рамках господарської тематики, а у 1967 р. – за договором з Міністерством лісової та деревообробної промисловості УРСР. Відомо, що в Українських Карпатах, як і в інших гірських системах, верхня межа сформувалась в результаті дій комплексу природних та історичних факторів, а у ХХ ст. основним фактором, що впливав на динаміку верхньої межі лісу, є антропогенний. У результаті господарської діяльності природна межа лісу суттєво знизилася, місцями від 100 до 200 м, що негативно позначилося на захисних функціях приполонинських лісів і спричинило до появи селєвих потоків, інтенсифікації ерозійних явищ, зсувів, снігових лавин тощо. Тому, співробітниками кафедри ботаніки Ужгородського державного університету на полонині Рівна були закладені дослідні ділянки по вивченню можливостей штучного відновлення верхньої межі лісу, проведено багаторічні комплексні дослідження та здійснена оцінка, спрямована на з'ясування причин частих стихійних лих, розроблені рекомендації, направлені проти цих негативних явищ.

Експеримент тривав багато років, звичайно були як невдачі, так і перемоги, але науковці були впевнені у позитивному вирішенні поставленого завдання. До цих досліджень залучалися і студенти біологічного факультету Ужгородського державного університету, які виконували курсові та дипломні роботи. Автори опублікували результати оригінальних наукових досліджень у низці наукових статей, а також активно пропагували їх й у місцевій пресі. Так, дослідниками було запропоновано посадки переважно місцевих видів дерев – ялини звичайної, смереки, ялиці білої, горобини звичайної, верби сілезькою та вери сірої, сосни гірської (жереп) та інших, а з інтродуцентів – ялиці Дугласа, ялиці тянь-шанської та інших. З'ясувалося, що найефективнішими виявилися загущені посадки, добрий ефект давали також посадки лунками, тобто розміщення у шаховому порядку площинок розміром $0,5 \times 0,5$ м, де висаджувалися по п'ять саджанців на чистих біловусниках, відстані між ними складали один метр (Фодор, 1996.).

Результати роботи колективу фахівців ентузіастів були високо оцінені, так у 1966 р. І. Фодор, В. Комендар та Л. Лиман, автори оригінального способу відновлення верхньої межі лісу в Карпатах, отримали патент на цю розробку, а уже у незалежній Україні

Рисунок 26. Проф. І. Фодор (третій ліворуч) та проф. В. Комендар (перший праворуч) на дослідній ділянці по відновленню верхньої межі лісу (полонина Руна) 1989 р. (з фото з книги В. Рошко, 2004)

1993 р. він був підтверджений. А на Міжнародному біологічному конгресі, що проходив у Будапешті за доповідь, присвячену вирішенню актуальної та важливої проблеми, авторам було вручено золоті медалі.

Ці роботи частково були продовжені й у незалежній Україні, зокрема у 90-х роках ХХ ст. працівники Турицького лісництва висадили близько одного гектара території в урочищі Морозяк, де рослини добре прижилися, зараз там росте молодий ліс. Але цілеспрямованого продовження робіт не набуло.

1.6. Охорона природи

У 30-х роках ХХ ст., у часи Чехословацької республіки активно розвивався туризм, як літній, так і зимовий, пропаганді подорожей Закарпаттям сприяла розбудова інфраструктури. Значний внесок у розвиток туризму та його пропаганду серед населення внесли викладачі ужгородської гімназії О. Грабар і С. Фодор, які у методичних розробках та порадах головну увагу звертали на збереження фауни та флори, дотримання гармонії і спілкування з природою (Вегеш, Фединець, 2010).

Питання охорони та збереження рідкісних видів рослин в Українських Карпатах здавна привертало увагу ботаніків. Так, одні з перших регіональних списків рідкісних видів Українських Карпат були запропоновані В. Чопиком, згодом С. Стойко, а для флори Закарпаття – І. Фодором. Пізніше він з колегами виділив 213 видів рослин, що потребують першочергової охорони в регіоні. І. Фодор ще з другої половини 50-х років ХХ ст. уже в ранніх публікаціях звертав увагу на цю проблему і слово «охорона» відображено у назвах його численних праць. Згадаємо, що саме проф. В. Комендар і проф. І. Фодор були одними з перших ботаніків краю, які пропонували для охорони цінні природні об'єкти, наприклад, унікальні болотні комплекси «Глуханя», що зараз входить до складу Національного природного парку «Синевир» та «Багна» – тепер Національний природний парк «Зачарований край» та багато інших.

Проф. І. Фодор автор та співавтор понад 100 публікацій, наукового, практичного та популяризаційного спрямування, його творчий науковий доробок загальновідомий і загальноvizнаний.

1.7. Громадська діяльність

І. Фодор працюючи ще учителем гімназії, активно долучився до громадської діяльності, виконував різноманітні громадські доручення, зокрема був дійсним членом музейного відділення Комісії позашкільної народної освіти Ужгорода та дійсним членом Комісії позашкільної народної освіти Ужгорода, головою скаутської організації тощо.

Згодом, вже як викладач Ужгородського державного університету, І. Фодор основну – педагогічну та наукову діяльність поєднував із громадською, до своїх обов'язків, завжди відносився відповідально. На початку своєї кар'єри він був головою профспілкового бюро біологічного факультету та членом об'єднаного профспілкового комітету Ужгородського державного університету, головою товариства «Знання» біологічного факультету вишу, членом товариства з поширенням політичних та наукових знань, учасником теоретичного семінару по філософським питанням природознавства, провів школу молодих лекторів тощо. Його також було обрано головою Закарпатського обласного товариства охорони пам'ятників природи, заступником голови Ужгородського міського товариства пам'ятників природи, заступником, згодом головою Ужгородської групи Московського товариства дослідників природи. Він був членом Українського ботанічного товариства, а з 1997 р. – його почесним членом, та членом Закарпатського угорського наукового товариства, членом редакційної колегії угорського журналу «Tiscia» (Сегед), відповідальним редактором та членом редакційної колегії наукового збірника «Вопросы охраны и рационального использования растительного и животного мира Украинских Карпат».

Педагог і вчений І. Фодор долучився також і до перекладу на угорську мову підручників біологічного профілю для учнів середніх шкіл, які використовувалися у навчальному процесі в угорськомовних школах краю (наприклад: Веселов Е. А. Основы дарвинизма: учебник для 10 класса средней школы / перевел на венг. С. С. Фодор. – Второе изд. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1961. – 224 с., Веселов Е. А. Общая биология: пособие для 9 класса средней школы / перевел на венг. С. С. Фодор. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1964. – 312 с., Всесвятский В. В. Ботаника: учебник для 5–6 классов / перевел на венг. С. С. Фодор. – 5-е изд. – Киев;

Ужгород: Радянська школа, 1965. – 216 с., А. Р. Poljanszkij; fordította Fodor István. – Київ; Ужгород: Радянська школа, 1967. – 300 с., Корнеев А. П.: Зоология: учебник для 6–7 классов / Корнеев А. П., Мазурмович Б. Н.; перевел на венг. С. С. Фодор. – 4-е изд. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1969. – 264 с.

Він також надавав різноманітну консультативну допомогу численним обласним, міським та районним організаціям по озелененню міст і сіл Закарпаття, часто виступав з науково-популярними лекціями для широких верств населення, публікувався в україномовних та угорськомовних газетних виданнях Закарпаття, зокрема був позаштатним кореспондентом угорськомовної газети «Kárpáti Igaz Szó», широко популяризуючи природу загалом і рослинний світ зокрема.

У 1989 р. І. Фодор вийшов на заслужений відпочинок, але ще довго не полишав зв'язків із кафедрою та ботанічним садом університету, часто приходив на засідання, працював у гербарії, консультував співробітників, ділився спогадами, нерідко з колегами або й сам проводив екскурсії у різних куточках міста та його околицях, збирав рослини. Часто запрошував знайомих до своєї оселі. В останні роки професора можна було зустріти у місті над Ужем, де він

Рисунок 27. Співробітники НДІ фітотерапії УЖДУ (в середині 1990-х):
проф. Л.Т. Сіксай, проф. О.М. Ганич, ст.н.с. М.С. Семирот,
проф. С.С. Фодор, ст.н.с. В.В. Браславець

(<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/v-uzhnu-vidbulosya-zasidannya-naukovo-tehnichnoji-radi-25.htm>)

любив прогулюватися вулицями та набережною Старого міста, а зустрівши учнів чи знайомих жваво обговорював різні події. Певний час він жив в Угоршині, але повертався до рідного міста.

Проф. І. Фодор помер 23 травня 2000 р., похований поруч із дружиною на цвинтарі в мікрорайоні Горяни м. Ужгород. Так закінчилося багате на різноманітні події земне життя знаного вченого та педагога, ботаніка-мрійника, який творчою працею збагатив ботанічну науку.

Пам'ять про нього живе і буде жити у його наукових здобутках, наукових працях та гербарії, до яких постійно звертаються науковці, а ще серед вдячних учнів.

2. БІБЛІОГРАФІЯ ПРОФЕСОРА ІШТВАНА ФОДОРА¹

2.1. Список публікацій про Іштвана Фодора

1941

Руководство для сбора важнейших растений карпатской территории / I. Fodor, I. Martyn; Magyar Kir. Állami Nyomda kirendeltsége. – Ungvár, 1941. – 112 с.

Скавтський отдѣль им. М. Лучкая. Ч. 958 / С. Фодоръ // Ужгородска Мадь.-кор. державна гимназія. Годи́чний отчетъ за 1940–1941 учебный годъ. Годъ существова́нія: 328 / составилъ д-ръ Васи́лій Сулинча́къ, дире́кторъ. – Унгварь: Изда́ние дире́кцій гимна́зій, 1941. – С. 52.

1942

Скавтський отдѣль им. М. Лучкая. Ч. 958 / Фодоръ С. // Мадь.-кор. держ. гимназія зъ руськимъ языкомъ преподава́нія в Унгварѣ. Годи́чний отчетъ за 1941–1942 учебный годъ. 1. годъ существова́нія уч. заведе́нія / составилъ д-ръ Васи́лій Сулинча́къ, дире́кторъ. – Унгварь: Изда́ние дире́кцій гимна́зій, 1942. – С. 26.

1943

Скавтський отдѣль им. М. Лучкая. Ч. 958 / Фодоръ С. // Мадь.-кор. держ. гимназія зъ руськимъ языкомъ преподава́нія в Унгварѣ. Годи́чний отчетъ за 1942–1943 учебный годъ. 1. годъ существова́нія уч. заведе́нія / составилъ д-ръ Васи́лій Сулинча́къ, старшій шк. совѣтникъ, дире́кторъ. – Унгварь: Изда́ние дире́кцій гимна́зій, 1943. – С. 27.

1947

До питання про вивчення екзотів Закарпаття / С. С. Фодор // І Наукова сесія: тези доповідей; М-во освіти СРСР, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород: Вид-во УжДУ, 1947. – С. 23.

¹ Бібліографію укладено провідним бібліографом О. Бряник, завідувачкою інформаційно-бібліографічного відділу Л. Мельник (Наукова бібліотека Ужгородського національного університету) та провідним науковим співробітником М. Шеверою (Науково-дослідний центр ім. Фодор Іштвана Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ).

1951

К вопросу об изучении экзотов Закарпатья / С. С. Фодор // Наукові записки. Біологічна серія; М-во вищої освіти СРСР, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород: Обл. кн.-журн. вид-во, 1951. – Т. IV. – С. 68–86.

Руденко Х. Ю. Матеріали до флори Закарпатської області / Руденко Х. Ю., Фодор С. С., Різниченко О. П. // Наукові записки. Біологічна серія; М-во вищої освіти СРСР, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород: Обл. кн.-журн. вид-во, 1951. – Т. IV. – С. 17–43.

1953

Резервы зеленого строительства в Закарпатье: [об использовании акклиматизированных экзотических растений] / С. С. Фодор // Советское Закарпатье. – 1953. – 12 апр. (№ 87). – С. 3.

1954

Бур'яни / С. С. Фодор // Рослинність Закарпатської області УРСР / відп. ред. В. О. Поварніцин; АН УРСР, Інститут ботаніки. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1954. – Розд. X. – С. 244–254.

Руденко Х. Ю. Матеріали до флори Закарпатської області // Х. Ю. Руденко, С. С. Фодор, О. П. Різниченко // Научные записки. Биология; М-во высшего образования СССР, Ужгор. гос. ун-т. – Львов: Изд-во Львов. гос. ун-та им. И. Франка, 1954. – Т. X. – С. 121–169.

1956

Дендрофлора Закарпатья и пути ее обогащения: автореф. дис. ... канд. биол. наук / С. С. Фодор; Киевский гос. ун-т им Т. Г. Шевченко. – Ужгород, 1956. – 16 с.

Зберігати озеленення міст і сіл / С. Фодор, В. Грабар, В. Щокін // Закарпатська правда. – 1956. – 21 груд. (№ 297). – С. 3.

Комендар В. Водоохоронне і ґрунтозахисне значення лісів Закарпаття / В. Комендар, С. Фодор, Т. Манкович // Закарпатська правда. – 1956. – 6 верес. (№ 210). – С. 3.

Растительный покров Закарпатской области / С. С. Фодор // Научные записки. Ботаника; М-во высшего образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Львов: Изд-во Львов. гос. ун-та им. И. Франка, 1956. – Т. XVII. – С. 116–141; рис. 13. – Библиогр.: с. 139–141 (64 названия).

1957

Горные и высокогорные луга северо-западной части Закарпатья / С. С. Фодор // Научные записки. Ботаника; М-во высшего образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1957. – Т. XXIII. – С. 157–166. – Библиогр.: 13 назв.

Дендрофлора Закарпаття, шляхи охорони її та збагачення / С. С. Фодор // Охорона природи в західних областях УРС: тези доповідей на нараді по охороні природи й раціональному використанню природних ресурсів західних областей УРСР (14–16 листоп. 1957 р.) / відп. ред. Ю. Д. Третяк; Львів. лісотехнічний ін-т та ін. – Львів, 1957. – С. 39–40.

История и пути интродукции древесных и кустарниковых насаждений в Закарпатье / С. С. Фодор // Научные записки. Ботаника; М-во высшего образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1957. – Т. XXIII. – С. 167–182. – Библиогр.: 26 назв.

Черты растительного покрова Гуцульских Альп / С. С. Фодор // Доклады и сообщения. Серия биологическая; М-во высшего образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1957. – №1. – С. 23–26.

1958

Растительный покров вулканического предгорья Закарпатья / Фодор С. С. // Доклады и сообщения. Серия биологическая; М-во высшего образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1958. – №2. – С. 17–19.

Egy kis egzotikum Kárpátontúlon / Fodor I. // Naptár 1959 (Uzshorod): Kárpátontúli Területi Kiadó, 1958. – O. 101: fotó.

Növényritkaságok Kárpátontúlon / Fodor I. // Naptár 1959 (Uzshorod): Kárpátontúli Területi Kiadó, 1958. – O. 50–53.

1959

Об одном интересном растительном сообществе долины реки Тисы / С. С. Фодор // Доклады и сообщения. Серия биологическая; М-во высшего образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1959. – №3. – С. 25–27.

Особенности растительного покрова холмогорья Закарпатья / С. С. Фодор // Доклады и сообщения. Серия биологическая; М-во высшего образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1959. – №3. – С. 20–24.

1960

Ботанико-географическое районирование высокогорной растительности Закарпатья / С. С. Фодор // Проблемы ботаники. – Москва; Ленинград: Изд-во АН СССР, 1960. – Т. V. – С. 85–96.

Комендар В. І. Вересово-сфагнове болото в Закарпатській області УРСР / В. І. Комендар, С. С. Фодор // Український ботанічний журнал. – 1960. – Т. XVII, № 3. – С. 79–81. – Бібліогр.: С. 81.

На Закарпатті росте чай / С. Фодор, В. Комендар // Закарпатська правда. – 1960. – 26 черв. (№151). – С. 4.

Az Észak-Keleti Kárpátok déli vulkánikus előhegyeinek növénytakarója / Fodor I. // Botanikai Közlemények. – Kötet 48, 3–4 füzet. – Budapest, 1960. – 281–282 o.

1961

Лілія червона в Карпатах / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1961. – 23 черв. (№ 147). – С. 4.

Скальная флора высокогорного пояса Советских Карпат / С. С. Фодор // Второе совещание по вопросам изучения и освоения флоры и растительности высокогорий: тезисы докладов. – Ленинград: Изд-во АН СССР, 1961. – С. 11–13.

1962

К вопросу об использовании древесных и кустарниковых пород при улучшении травостоя полонинских пастбищ / С. С. Фодор // Доклады и сообщения. Серия биологическая; М-во освіти УРСР, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород, 1962. – №5. – С. 30–32.

Список семян, предлагаемых в обмен ботаническим садом Ужгородского университета / ответственный за вып. Фодор С. С.; УССР, Ботанический сад Ужгор. ун-та. – Ужгород: Друкарня Ужгор. держ. ун-ту, 1962. – 48 с.

Цікава знахідка: [дрік колючий або улекс європейський поблизу с. Станово Мукачівського р-ну] / С. С. Фодор // Закарпат. правда. – 1962. – 3 марта. (№ 52). – С. 4.

1963

Об использовании древесных и кустарниковых насаждений для улучшения горных и высокогорных лугов Закарпатья / С. С. Фодор // Тезисы докладов и сообщений (к XVII научной конференции). Серия биологическая; Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1963. – № 6. – С. 11–14: рис.

Прикраса наших міст і сіл / С. С. Фодор // Твій друг. – Ужгород: Закарпат. обл. книжково-газетне вид-во, 1963. – С. 93–109.

Хома Юхимович Руденко (1901–1962 рр.) / С. С. Фодор, В. Ю. Мандрик // Український ботанічний журнал. – 1963. – Т. XX, № 1. – С. 107–110. – Бібліогр. наукових праць Х.Ю. Руденка. – С. 109–110.

1964

Акліматизовані деревні та чагарникові породи / С. С. Фодор // Охороняймо природу!; Закарпат. обл. відділення т-ва охорони природи та сприяння розвитку природних багатств при АН УРСР. – Ужгород: Карпати, 1964. – С. 75–90.

Балкон – у квітах!: [озеленення балконів в містах і селах Закарпаття] / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1964. – 18 черв. (№ 143). – С. 4.

Обзорная физико-географическая карта Закарпаття №3; Леса Закарпатской области: карта № 16; Типы высокогорной растительности Закарпаття: карта № 17; Типы растительного покрова Закарпаття: карта № 18 / С. С. Фодор // Атлас сельского хозяйства Закарпатской области УССР / составлен под научным руководством В. А. Анучина; Исполком Закарпат. обл. совета депутатов трудящихся, МГУ, Геогр. ф-т. – Москва, 1964.

Про охорону понтійських і медитеральних реліктів у флорі Радянських Карпат / С. С. Фодор // Тези доповідей на науково-технічній конференції по охороні природних багатств Львівського раднаргоспу. – Київ, 1964. – С. 72–74.

Про ранньовесняні трав'янисті рослини природної флори Закарпаття та їх використання / С. С. Фодор, В. І. Комендар // Тезисы докладов и сообщения к XVIII научной конференции (май 1964 г.). Серия биологическая; М-во высшего и сред. спец. образования УССР, Ужгор. гос. ун-т. – Ужгород, 1964. – С. 38–41: табл.

Росте зелене будівництво / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1964. – 28 жовт. (№256). – С. 4. – (Люби рідну природу).

Komendar V. I. *Marsilea quadrifolia* a Szovjetunió Kárpátontúli területén / Komendar V. I., Fodor S. S. // Botanikai közlemények, TSI, F 4. – Budapest: Akademia kiado, 1964–1965. – О. 247–248.

1965

Комендар В. І. А сад гине... [про сад Лаудона в Ужгороді] / В. І. Комендар, С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1965. – 18 листоп. (№ 272). – С. 4. – (Люби рідну природу).

Новий вид флори СРСР: [на території області на берегах річки Іршавки виявлено просо вилчате, завезене, очевидно, заробітчанами] / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1965. – 16 черв. (№140). – С. 4. – (Люби рідну природу).

Нові дані з флори Закарпаття / С. С. Фодор // Матеріали III з'їзду Українського ботанічного товариства. – Київ, 1965. – С. 26–28.

Об использовании древесных и кустарниковых насаждений для улучшения высокогорных лугов Советских Карпат / С. С. Фодор // Материалы третьего совещания по вопросам изучения и освоения флоры и растительности высокогорий: тезисы докладов. – Москва; Ленинград: Изд-во АН СССР, 1965. – С. 26–27.

Об эндемах флоры Закарпаття / С. С. Фодор // Флора і фауна Українських Карпат: тези доповідей міжвузівської ювілейної конф., присвяченої XX-річчю заснування Ужгор. держ. ун-ту (жовт., 1965); М-во вищої і серед. спец. освіти УРСР, Ужгор. держ. ун-т, Біол. ф-т. – Ужгород, 1965. – С. 54–56.

Охрана важнейших понтийских и медитеральных реликтов в флоре южных склонов Советских Карпат / С. С. Фодор // Тезисы докладов республиканской научно-технической конференции по проблеме “Биологические основы рационального использования охраны растительного и животного мира”. – Симферополь, 1965. – С. 150–152.

Риси рослинного покриву басейну Верхньої течії р. Чорного Черемоша / С. С. Фодор // Тези доповідей та повідомлення до XIX наук. конф. Серія біологічна; М-во вищої і серед. спец. освіти УРСР, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород, 1965. – С. 15–19;

Новости систематики высших растений. – Москва; Ленинград: Наука, 1965. – С. 121–128.

Cardaminopsis ovirensis (Wulf.). Thell. ex Jáv в Украинских Карпатах = *Cardaminopsis ovirensis* (Wulf.). Thell. ex Jáv. in montibus Carpaticis Ucrainici / С. С. Фодор, В. И. Комендар; АН СРСР // Новости систематики высших растений. – Москва; Ленинград: Наука, 1965. – С. 121–122.

1966

Водные папоротники в Закарпатье / В. И. Комендар, С. С. Фодор // Карпатские заповедники. – Ужгород: Карпаты, 1966. – С. 119–121.

Волосы сиротки: [рідкісні рослини Чорної гори в Українських Карпатах] / В. И. Комендар, С. С. Фодор // Карпатские заповедники. – Ужгород: Карпаты, 1966. – С. 85–89.

Зеленые зоны Закарпатья / С. С. Фодор // Карпатские заповедники. – Ужгород: Карпаты, 1966. – С. 129–135.

Косметика рослин: [про покращення культури зеленого будівництва] / С. Фодор // Закарпатська правда. – 1966. – 5 трав. (№ 105). – С. 4. – (Люби рідну природу).

Поп Иван: [про експедицію в Українські Карпати кафедри морфології і систематики рослин Ужгородського університету для вивчення своєрідної флори гори Поп Иван] / С. С. Фодор // Карпатские заповедники. – Ужгород: Карпаты, 1966. – С. 59–64.

Скальная высокогорная флора Советских Карпат / С. С. Фодор // Проблемы ботаники. Т. 8. Растительность высокогорий и вопросы ее хозяйственного использования: материалы II Всесоюзного совещания по изучению флоры и растительности высокогорий (Тбилиси, 1961). – Москва; Ленинград: Наука, 1966. – С. 12–17.

1967

Нові рослини для флори СРСР на Закарпатті / С. С. Фодор // Матеріали XXI наукової конференції Ужгородського державного університету. Серії біологічна та медична; М-во вищої і серед. спец. освіти УРСР, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород, 1967. – С. 13–15: іл.

1968

Использование древесных и кустарниковых пород для улучшения высокогорных пастбищ Закарпатья / С. С. Фодор // Тезисы докладов Всесозной конференции по охране горных ландшафтов СССР. – Ереван, 1968. – С. 96–100.

Можливості відновлення верхньої межі лісу / С. С. Фодор // Про охорону природи Карпат. – Ужгород, 1968. – С. 66–82.

Tűzvész a havasokon [cikk] / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1968. – május 22. – O. 3.

1969

До походження і розвитку флори Закарпатської рівнини / С. С. Фодор // IV з'їзд Українського ботанічного товариства. – Київ, 1969. – С. 244–246.

Зелена архітектура міста / С. Фодор, М. Корнєєв // Закарпатська правда. – 1969. – 2 квіт. (№ 77). – С. 4. – (Люби рідну природу).

Использование древесных и кустарниковых пород для улучшения травостоя высокогорных лугов / С. С. Фодор // Вопросы охраны природы Карпат; Закарпат. обл. отделение общества охраны природы УССР. – Ужгород: Карпаты, 1969. – С. 26–35: табл., рис.

1970

Тюльпанне дерево – в Карпати! / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1970. – 9 груд. (№ 287). – С. 4. – (Трибуна любителів і охоронців природи).

1971

A szőlő Kárpáton túl őshonos növénye / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1971. – aug. 26. – O. 4.

Vándornövények / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1971. – okt. 7. – O. 4.

Valamennyiünk érdeke / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1971. – nov. 3. – O. 3.

1972

Комендар В. І. Вивчення можливостей відновлення верхньої межі лісу в Українських Карпатах / В. І. Комендар, С. С. Фодор, О. В. Манівчук // V з'їзд Українського ботанічного товариства (Ужгород, 1972): короткі тези доп. (Ужгород, 1972); АН УРСР, Укр. ботан. т-во. – Ужгород, 1972. – С. 177–178.

Комендар В. І. Експеримент на полонині Рівній: [зі штучного відновлення лісу на полонині Рівна] / В. Комендар, С. Фодор, Ю. Манівчук // Закарпатська правда. – 1972. – 9 серп. (№ 185). – С. 4. – (Трибуна любителів і охоронців природи).

A gyógynövények és a hiedelmek / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1972. – ápr. 28. – O. 4.

Kárpáton túl őshonos növénye / Fodor I. // Kárpáti Kalendárium '73. – Uzshorod: Kárpáti Kiadó, 1972. – O. 79.

1973

Дикий виноград на Закарпатті / С. С. Фодор, П. І. Голінка // Про охорону природи Карпат: збірник статей; Закарпат. обласне від-ня Укр. т-ва охорони природи. – Ужгород: Карпати, 1973. – С. 115–119.

Доповнення до флори Закарпаття, що підлягає охороні / С. С. Фодор // Про охорону природи Карпат: збірник статей; Закарпат. обласне від-ня Укр. т-ва охорони природи. – Ужгород: Карпати, 1973. – С. 98–114: рис. 3, табл. – Бібліогр.: с. 114.

Комендар В. Можливості відновлення верхньої межі лісу / В. І. Комендар, С. С. Фодор, Ю. В. Манівчук // Про охорону природи Карпат: збірник статей; Закарпат. обласне від-ня Укр. т-ва охорони природи. – Ужгород: Карпати, 1973. – С. 40–50: рис. 9. – Бібліогр.: с. 50.

Матеріали про охорону флори Закарпаття / С. С. Фодор // Питання охорони природи Карпат. 1973. – С. 48–58.

Некоторые итоги флористических исследований в Украинских Карпатах / С. С. Фодор // Тезисы докладов V делегатского съезда Всесоюзного Ботанического общества. – Киев, 1973. – С. 58–59.

Флора Закарпаття и возможности ее использования в народном хозяйстве: автореф. дис. на соискание ученой степени доктора биол. наук: спец. 03.00.05 “Ботаника” / Фодор Степан Степанович; Москов. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – Москва, 1973. – 32 с. – Библиогр.: с. 30–32 (44 назв.).

Ne vágjuk magunk alatt a fát! Védekezzünk a talajerózió ellen / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1973 – márc. 21. – O. 4.

Kárpátontúl őshonos növénye / Fodor I. // Kárpáti Kalendárium’73. – Ungvár: Kárpáti Kiadó. – 1973. – O. 79.

„Megszökött” növényeink / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1973. – szept. 21. – O. 4.

Óvakodjunk a mérgező növényektől / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1973. – jún. 14. – O. 4.

1974

Комендар В. І. Об опыте искусственного восстановления верхней границы леса с целью усиления защитных функций горных лесов в Карпатах / В. І. Комендар, С. С. Фодор, Ю. В. Манівчук, М. І. Бедей, М. В. Дубанич // Повышение эффективности лесохозяйственного производства на основе достижения науки: тезисы докладов на республиканской конференции (8–9 окт. 1974 г.). – Ивано-Франковск, 1974. – С. 87–89.

Комендар В. І. Пути восстановления верхней границы леса в Карпатах / Комендар В. І., Фодор С. С., Манівчук Ю. В., Бедей М. І., Дубанич М. В. // Тезисы докладов VI Всесоюзного совещания по вопросам изучения и освоения флоры и растительности высокогорий; АН СРСР. – Ставрополь, 1974. – С. 210–212.

Про охорону деяких видів чагарників на Закарпатті / С. С. Фодор // Охорона природи та раціональне використання природних ресурсів у західних областях УРСР. – Львів, 1974. – С. 85–105.

Флора Закарпаття / С. С. Фодор. – Львів: Вища школа, Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1974. – 208 с. – Бібліогр.: с. 202–207.

1975

Районирование растительного покрова Закарпаття / С. С. Фодор // Природное и сельскохозяйственное районирование в СССР. – Москва, 1975. – С. 77–83.

Практические предложения по рациональному использованию и улучшению травостоя полонинских пастбищ / С. С. Фодор // Материалы VI Всесоюзного совещания по изучению растительности высокогорий. – Ставрополь, 1975. – С. 85–90.

Корисні рослини: [лаконос американський і соняшник шершавий – вихідці з Північної Америки, потребують більшої уваги і використання] / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1975. – 26 листоп. (№ 276). – С. 4. – (Трибуна любителів і охоронців природи).

Про раціональне використання та покращення травостою високогірних лук / С. С. Фодор // V з'їзд Українського ботанічного товариства. – Ужгород, 1975. – С. 86–89.

Черты растительного покрова Гуцульський Альп / С. С. Фодор // Доповіді та повідомлення Ужгородського університету. №1. – Ужгород, 1975. – С. 23–26.

1976

Де зелено – там молоді / С. С. Фодор // Наш друг – природа. – Ужгород: Карпати, 1976. – С. 95–98.

Комендар В. І. Геоботаническая характеристика лугов лесного пояса Закарпатской области / В. И. Комендар, С. С. Фодор, М. И. Бедей,

Н. В. Дубанич // Структура и динамика растительного покрова: материалы конф. – Москва: Наука, 1976. – С. 15–17.

A természeti egyensúlyért / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1976. – aug. 27. – О. 2.

1977

Анализ флоры высокогорных лугов Украинских Карпат / С. С. Фодор // VII Всесоюзное совещание по вопросам изучения и освоения флоры и растительности высокогорий: тезисы докл. (Новосибирск, 5–7 июля 1977 г.). – Новосибирск, 1977. – С. 46–47.

Експеримент на полонині Рівній: [відновлення деревних і чагарникових порід у високогірному поясі Карпат] / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1977. – 7 груд. (№ 285). – С. 4. – (Трибуна любителів і охоронців природи).

Практические предложения по рациональному использованию и улучшению травостоя высокогорных пастбищ и сенокосов в Карпатах / С. С. Фодор // Использование растительности высокогорий Советского Союза. – Ставрополь, 1977. – С. 85–90.

Mindannyiunk feladata / Fodor I. // Kalendárium 1978. – Uzshorod: Kárpáti Könyvkiadó, 1977. – О. 106–107.

1978

Материалы по критическому анализу флоры Украинских Карпат / С. С. Фодор // Тезисы докладов VI Делегатского съезда Всесоюзного ботанического общества (Кишинев, 12–17 сент. 1978 г.). – Ленинград: Наука, 1978. – С. 313.

Пути восстановления верхней границы леса в Карпатах // Комендар В. И., Дубанич Н. В., Фодор С. С., Манिवчук Ю. В. // Использование растительности высокогорий Советского Союза. – Ставрополь, 1978. – Вып. 2. – С. 30–33.

Фурса Н. С. Качественный состав флавоноидов видов *Valeriana* L. флоры Закарпатья / Н. С. Фурса, С. С. Фодор, Л. Е. Беляева // Растительные ресурсы. – 1978. – Т. 14, вып. 1. – С. 69–72.

Feltáratlan tartalékok / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1978. – márc. 1. – О. 4.

Feltáratlan tartalékok: [a Kárpátok természeti gazdagságáról] / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1978. – aug. 24. – О. 4.

1979

Особенности ведения хозяйства в прикарпатских лесах / С. С. Фодор // Рекомендации по комплексному лесному хозяйству и лесозащите (для условий Закарпатской области). – Ужгород, 1979.

Рекомендации по комплексному лесному хозяйству и лесозащите (для условий Закарпатской области) / С. С. Фодор, В. И. Комендар и др. – Ужгород, 1979.

Розширювати заповідні місця: [на території Закарпаття] / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1979. – 18 квіт. (№ 90). – С. 4. – (Трибуна любителів і охоронців природи).

Mindannyiunk ügye / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1979. – jan. 26.

Örömről és gondokról: a Tisza / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1979. – aug. 30. – О. 4.

1980

Захистимо екзоти: [розвиток зеленого будівництва в населених пунктах Закарпаття] / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1980. – 16 квіт. (№ 87). – С. 4. – (Для любителів і охоронців природи).

О водной растительности среднего течения реки Тисы и ее приток / В. И. Комендар, С. С. Фодор // Tiscia (Szeged). – 1980. – Vol. XV. – P. 53–59.

Опыт лесоразведения на верхней границе леса на горе Полонина Ровная в Украинских Карпатах / С. С. Фодор, Л. Ф. Лиман // Бюл. Моск. общества испытателей природы. Отд. биол. – 1980. – Т. 85, вып. 1. – С. 98–102.

Фотохимическое изучение видов валерианы во флоре СССР / С. С. Фодор. – Кишинев: Изд-во “Тимпул”, 1980.

Óvjuk közkincsünket a természetet! / Fodor I. // Kalendárium 1981. – Uzshorod: Kárpáti Kiadó, 1980. – О. 74–75.

1981

Восстановление верхней границы леса в Карпатах и улучшение травостоя полонин / С. С. Фодор, В. И. Комендар, Л. Ф. Лиман, М. И. Данканич // Рекомендации по воспроизводству и рациональному использованию растительного и животного мира Украинских Карпат. – Ужгород: Патент, 1981. – С. 29–35.

Охорона і раціональне використання лісових багатств УРСР: [рец. на кн.: Генсірук С. А. Ліси – багатство і окраса землі. – Київ:

Наукова думка, 1980. – 211 с.] / С. Фодор, В. Комендар, П. Студеняк // Економіка Радянської України. – 1981. – № 5. – С. 87–88.

Проблеми зеленого будівництва / С. Фодор, В. Божа // Закарпатська правда. – 1981. – 6 травня (№ 104). – С. 4. – (Для любителів і охоронців природи).

A Tisza tisztaságáért / Fodor I. // Kalendárium '82. – Uzshorod: Kárpáti Kiadó. – 1981. – О. 36–37.

1982

Екзоти Карпат / С. С. Фодор, В. К. Терлецький, Я. Д. Гладун. – Ужгород: Карпати, 1982. – 120 с.: 24 л. іл.

Експеримент на полонині: [дослідження щодо відновлення верхньої межі лісу в приполонинній зоні] / С. Фодор, В. Комендар, Л. Ліман // Закарпатська правда. – 1982. – 5 лют.

Эндемы во флоре Закарпатья / С. С. Фодор, В. И. Комендар // Охрана, изучение и обогащение растительного мира: респ. межвед. науч. сб. – Киев. – Изд-во при КГУ “Вища школа”, 1982. – Вып. 9. – С. 26–33.

Комендар В. Каштан мароні: [каштанові ліси на Закарпатті] / В. Комендар, С. Фодор, В. Заяць // Закарпатська правда. – 1982. – 3 листоп. (№ 252). – С. 4. – (Для любителів і охоронців природи).

Предложения по рациональному использованию и улучшению травостоя высокогорных пастбищ и сенокосов в Карпатах / С. С. Фодор // Рекомендации по охране природы Карпат в свете решений XXVI съезда КПСС; Учебно-научно-производственное объединение "Природа", Ужгор. гос. ун-т, Закарпат. лесная опытная станция, Закарпат. обл. организация укр. общества охраны природы. – Ужгород: Патент, 1982. – С. 72–75: табл.

Hrabár Sándor hagyatéka / Fodor I., Kelentei M. // Kalendárium '83. – Uzshorod: Kárpáti Kiadó. – 1982. – О. 87.

1983

В верховьях реки Тиса / С. С. Фодор, В. И. Комендар, М. И. Щербань, Т. Т. Дудинський // Tiscia (Szeged). – 1983. – Vol. XVIII. – Р. 53–57.

Дополнение к инвентарю флоры Закарпатья / С. С. Фодор // Тезисы докладов VII делегатского съезда Всесоюзного ботанического общества (Донецк, 11–14 мая 1983 г.). – Ленинград: Наука, 1983. – С. 56.

Свешникова Л. І. Внутрішньовидовий каріотипний поліморфізм *Galanthus nivalis* L. / Л. І. Свешникова, С. С. Фодор // Український ботанічний журнал. – 1983. – Т. XL, № 5. – С. 32–36: рис.

1984

Доповнення до флори Закарпаття / С. С. Фодор, Л. І. Янцо // Рослинні і тваринні ресурси Карпат; М-во вищої і серед. спец. освіти УРСР, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород: Рад. Закарпаття, 1984. – С. 31–40.

Знахідка *Tilia rubra* DC. у Закарпатті / С. С. Фодор, В. І. Комендар // Український ботанічний журнал. – 1984. – Т. 41, № 5. – С. 95.

Перспективы расширения насаждений каштана съедобного в Закарпатской области / В. И. Комендар, С. С. Фодор, В. А. Заяц // Рекомендации по выполнению Продовольственной программы СССР в Закарпатской области; Ужгор. гос. ун-т и др. – Ужгород, 1984. – С. 139–142.

Рекомендации по рациональному использованию флоры Закарпатья / С. С. Фодор // Рекомендации по выполнению Продовольственной программы СССР в Закарпатской области; Ужгор. гос. ун-т и др. – Ужгород: Рад. Закарпаття, 1984. – С. 27–29.

Természettörténeti emlékeink / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1984. – aug. 24. – O. 4.

Együttműködünk a környezetvédelemben / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1984. – szept. 8. – O. 3.

1985

Терлецький В. К. Ботанічні скарбниці Карпат / В. К. Терлецький, С. С. Фодор, Я. Д. Гладун. – Ужгород: Карпати, 1985. – 136 с.: іл.

Szanatóriumaink és növényzetük / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1985. – júl. 3. – O. 4.

1986

Подсолнечник десятилепестный *Helianthus aecapetalus* L. во флоре Закарпатья / С. С. Фодор, Л. И. Янцо // Флора и растительность Украины: сб. науч. трудов / редкол.: К. М. Сытник (отв. ред.) и др; АН УССР, Укр. ботан. о-во. – Киев: Наук. думка, 1986. – С. 129–130.

Подсолнечник десятилепестный *Helianthus aecapetalus* L. в бассейне реки Тисы / С. С. Фодор, Л. И. Янцо // Tiscia (Szeged). – 1986. – Т. XXI. – Р. 39–44.

Флора и растительность среднего течения реки Тисы / С. С. Фодор // *Tiscia (Szeged)*. 1986.

A Kárpáton túli terület növénytakarójának kialakulása / Fodor I. // *Kárpáti Kalendárium '86*. – Uzshorod: Kárpáti Kiadó, 1986. – О. 17.

1987

Відновлення верхньої межі лісу в Карпатах / В. І. Комендар, С. С. Фодор // *Український ботанічний журнал*. – 1987. – Т. 44, №1. – С. 25–28; рис. 3. – Бібліогр.: с. 28.

Комендар В. І. Опыт восстановления верхней границы леса в Карпатах / В. І. Комендар, С. С. Фодор // *Tiscia (Szeged)*. – 1987–Vol. XXII. – С. 55–60.

Комендар В. І. Список ендемічних, рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин. Рослини, що охороняються / В. І. Комендар, С. С. Фодор, І. В. Вайнагій // *Природні багатства Закарпаття* / упоряд. В. Л. Боднар. – Ужгород: Карпати, 1987. – С. 279–283.

Материалы по критическому анализу флоры Украинских Карпат / С. С. Фодор // VIII съезд Украинского ботанического общества: тезисы докладов (Ивано-Франковск, май 1987 г.). – Киев: Наукова думка, 1987. – С. 29–30.

Подсолнечник десятилепестный – перспективное кормовое растение / С. С. Фодор, Л. И. Янцо // *Рациональное использование кормовых ресурсов зоны Карпат: тезисы докладов региональной научно-производственной конф.; Гос. агропромышленный комитет УССР, Агропромышленный комитет Закарпатской обл. и др.* – Ужгород, 1987. – С. 36–37.

Komendar V. From the life of Tisza-Researcher working committee, which has become international: (Tisza-Researcher conference XVII, 1986) / V. Komendar, I. Fodor // *Tiscia (Szeged)*. – 1987. – Vol. XXII. – P. 129–141.

1988

Биологические особенности подсолнечника десятилепесткового / С. С. Фодор, Л. И. Янцо // *Вопросы охраны и рационального использования растительного и животного мира Украинских Карпат: сборник; предисловие С. С. Фодора*. – Ужгород, 1988. – С. 15–20; табл.

Критические заметки о флоре Закарпаття / С. С. Фодор // *Актуальные вопросы ботаники в СССР: тезисы докладов VIII делегатского съезда Всесоюзного ботанического общества*. – Алма-Ата, 1988. – С. 86.

О возможностях усиления кормовой базы животноводства в горных условиях Закарпатья / С. С. Фодор, О. П. Крись // Вопросы охраны и рационального использования растительного и животного мира Украинских Карпат. – Ужгород, 1988. – С. 112–118.

Комендар В. І. Рекомендації для лісового господарства Закарпатської області по відновленню верхньої межі лісу як способу посилення захисних функцій гірських лісів в Карпатах / В. І. Комендар, С. С. Фодор // Обласная научно-техническая конференция “Наука – производству”: тезисы докладов. – Ужгород, 1988. – С. 147–148.

300 éve honos területünkön az izsó / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1988. – oct. 5. – О. 4.

1990

Комендар В. І. Способи відновлення верхньої межі лісу в Карпатах для посилення його захисних функцій / В. І. Комендар, С. С. Фодор // Тези республіканської науково-технічної конференції (24–26 травня 1990 р., м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ: КФ УкрНДІЛГА, 1990. – С. 26–27.

Miért pusztulnak a tölgyerdők? / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1990. – júl. 12. – О. 4.

1991

Комендар В. І. Де кружляють беркути: (Полонина Рівна – полігон для досліджень) / В. І. Комендар, С. С. Фодор // Карпатський край. – 1991. – 5 листоп. (№ 43). – С. 12.

Комендар В. І. Критика заради критики: відповідь на рецензію І. В. Вайнагія на статтю В. І. Комендара «Проблеми охорони фітогенофонду Карпат» (Український ботанічний журнал. – 1988. – Т. 45, № 1. – С. 1) / В. І. Комендар, С. С. Фодор, В. Ю. Мандрик, Е. С. Товт, В. В. Крічфалушій, Ю. Ю. Петрус, М. М. Чубірко, В. А. Заяць // Український ботанічний журнал. – 1991. – Т. 48, № 5. – С. 111–112.

Цвіте соняшник десятипелюстковий / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1991. – 8 жовт. (№ 193). – С. 4.

Komendar V. I.: Kísérlet az erdőállomány felső határának emelésére az Északkeleti-Kárpátokban / V. I. Komendar, Sz. Sz. Fodor // Botanikai Közlemények. – Szeged, 1991. – Т. 78. – 69–71. о.

A kiszolgáltatott természet / Fodor I. // Kalendárium '92. – Ungvár: Kárpáti Kiadó. – 1991. – О. 79.

Komendar V. I. Vizgálatok a különböző erdőállományok felső fahatárának megállapítására a Kárpátokban / V. I. Komendar, Sz. Sz. Fodor // 100 років ботанічному відділенню Угорського Ботанічного Товариства. – Біоколекція VII. – Budapest–Szombathely, 199. – О. 53.

1992

Комендар В. І. Природа карає: [стихія на Закарпатті] / В. І. Комендар, С. С. Фодор // Новини Закарпаття. – 1992. – 17 листоп. (№ 168). – С. 4.

Ліс на полонині / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1992. – 28 листоп. (№ 109). – С. 2.

Скарбниця флори Закарпаття: [гербарій Ужгородського держуніверситету] / С. С. Фодор // Ужгородський університет. – 1992. – 1 верес. (№ 13). – С. 4: фото.

Ще не пізно відновити силу полонин / С. С. Фодор // Закарпатська правда. – 1992. – 27 трав. (№ 37). – С. 2.

Як відродити полонини / С. С. Фодор // Новини Закарпаття. – 1992. – 17 жовт. (№ 150–151). – С. 11. – (Проблеми, що нас хвилюють).

1993

Комендар В. І. Природа карає...: [про збереження лісів Закарпаття] / В. І. Комендар, С. С. Фодор // Ужгородський університет. – 1993. – 12 лют. (№ 3). – С. 3.

A Fekete-vagy Szernye-mocsár / Fodor I. // Kárpáti Igaz Szó. – 1993. – júl. 3. – О. 4.

1995

Гербарій Ужгородського державного університету / С. С. Фодор // Гербарії України. – Київ: Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, 1995. – С. 64–67.

1996

Комендар В. І. Антоній Маргіттай – дослідник флори Підкарпатської Русі [Закарпаття] (до 115-річчя від дня народження) / В. І. Комендар, С. С. Фодор, М. В. Шевера // Український ботанічний журнал. – 1996. – Т. 53, № 1/2. – С. 162–164: портр. – Бібліогр. публікацій А. Маргіттая: с. 164 (32 назви).

1997

Патент (II) А. 17909 Україна (19) UA, (51) 5 A01 G23/04. Спосіб відновлення верхньої межі лісу / В. І. Комендар, С. С. Фодор, Л. Ф. Ліман (Ужгор. держ. ун-т, UA), № 93006587; заяв. 29.05.93; Опубліковано 03.06.97. – Патент на винахід зареєстрований відповідно до Постанови Верховної Ради України від 23 груд. 1993 р. № 3869–ХІІ.

Флора Закарпаття: [репринтне видання 1974 р. з передмовою колективу кафедри ботаніки 2 листоп. 1997 р.] / С. С. Фодор. – Львів: Вища школа, [1997]. – 207 с.

Kárpátalja flórákutatás-történetének szakaszai és eredményei / Csubirka M., Fodor I. // Botanikai Közlemények (Budapest). – 1997. – 84 (1–2). – О. 79–81.

1998

Csubirka M.: Kárpátalja flórákutatásának története / M. Csubirka, I. Fodor // Вісник Закарпатського Угорськомовного Наукового Товариства: збірник виголошених доповідей. 1996–1997. – 3–4-й роки видання; Ужгор. держ. ун-т, Центр гунгарології. – Ужгород, 1998. – С. 65–69.

2.2. Підручники для шкіл у перекладах на угорську мову Іштвана Фодора

Веселов Е. А. Основы дарвинизма: учебник для 10 класса средней школы / перевел на венг. С. С. Фодор. – Второе изд. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1961. – 224 с. = Veszélov J. A. A darwinizmus alapismertetei: tankönyv a középiskolák X. osztálya számára / fordította Fodor István. – Második kiadás. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1961. – 224 о.

Веселов Е. А. Общая биология: пособие для 9 класса средней школы / перевел на венг. С. С. Фодор. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1964. – 312 с. = Veszélov J. A. Általános biológia: segédkönyv a középiskolák IX. osztálya számára / fordította Fodor István. – Második kiadás. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1964. – 312 о.

Всесвятский В. В. Ботаника: учебник для 5–6 классов / перевел на венг. С. С. Фодор. – 5-е изд. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1965.

– 216 с. = Vszeszvjatszkiy B. V.: Növénytan: tankönyv a középiskolák 5–6. osztálya számára / fordította Fodor István. – Ötödik kiadás. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1965. – 216 о.

Poljanszkij A. P.: Általános biológia: tankönyv X. osztályosok számára / A. P. Poljanszkij; fordította Fodor István. – Київ; Ужгород: Радянська школа, 1967. – 300 с.

Корнеев А. П. Зоология: учебник для 6–7 классов / Корнеев А. П., Мазурмович Б. Н.; перевел на венг. С. С. Фодор. – 4-е изд. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1969. – 264 с. = A. P. Kornyejev és B. Ny. Mazurmovics: Állattan: tankönyv a VI–VII. osztály számára / fordította Fodor István. – Negyedik kiadás. – Киев; Ужгород: Радянська школа, 1969. – 264 о.

2.3. Публікації про Іштвана Фодора у наукових та науково-популярних виданнях

1991

Fedák L.: Cserkészmozgalmunk történetéből // Kalendárium'92. – Ungvár: Kárpáti Kiadó. – 1991. – О. 70–71: фото.

1997

Комендар В. І. Вагомий внесок у ботанічну науку: (до 90-річчя від дня народження професора Степана Степановича Фодора) / В. І. Комендар, С. П. Вассер, П. О. Мушак, С. Ю. Попович, М. В. Шевера // Український ботанічний журнал. – 1997. – Т. 54, № 5. – С. 481–484: фото.

Комендар В. І. Професору Фодору С. С. – 90 років / В. І. Комендар, Ю. Ю. Петрус // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Біологія / редкол.: В. І. Ніколайчук (голов. ред.), Г. І. Голінка, В. І. Комендар та ін. – Ужгород, 1997. – Вип. 4. – С. 255–256: портр.; Новини Закарпаття. – 1997. – 4 листоп. (№165). – С. 2.

Jubilee of Professor Stepan Fodor (in commemoration of the 90th anniversary) / Kricsfalusy V., Shevera M., Andrik E. // Thaiszia – J. Bot. (Kosice). – 1997. – № 7. – Р. 89–97.

2000

Комендар В. І. Пам'яті професора С. С. Фодора / В. І. Комендар, Ю. Ю. Петрус // Український ботанічний журнал. – 2000. – Т. 57, № 4. – С. 461–462.

Петрус Ю. Степан Фодор / Ю. Петрус, М. Чубірко, М. Шевера // Педагоги-науковці. Частина друга; М-во освіти і науки України, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород: УЖДУ, 2000. – С. 116–119.

Kelemen J. Emlékezés Kárpátalja botanikusára // Erdészeti Lapok. – 2000. – CXXXV(11). – О. 355.

2001

Фодор Степан Степанович (1908), біолог / И. Поп // Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси. – Ужгород: Изд-во В. Падяка, 2001. – С. 385.

2004

Рошко В. Фодор Степан Степанович / В. Г. Рошко // Рошко В. Г. Історія біологічного факультету: до 60-річчя Ужгородського національного університету; М-во освіти і науки України, Ужгор. нац. ун-т. – Ужгород: Мистецька лінія, 2004. – С. 45–47: портр.

Kárpátalja 1938–1941. Magyar és ukrán történeti közelítés / szerk. Fedinec Cs. – Budapest: Teleki László, 2004. – 277 о.

2006

Дочинець М. І. Фодор Степан: біолог // Енциклопедія Мукачева в іменах / Мирослав Дочинець, Василь Пагіря. – Мукачево: Карпатська вежа, 2006. – С. 118: портр.

Петрус Ю. Степан Степанович Фодор: 100-річчя від дня народження науковця-ботаніка (1907–2000) / Юрій Петрус // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2007 рік: рек. бібліогр. посіб. / уклад. Т. І. Васильєва. – Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2006. – С. 423–426. – Бібліогр.: с. 425–426.

2007

Бабидорич М. Такі землю не затоптують. Професорові Степану Фодору 90 років / Михайло Бабидорич // Бабидорич М. Епізоди життя. – Ужгород: Мистецька Лінія, 2007. – С. 158–161.

Петрус Ю. Життя, віддане науці: (До 100-річчя від дня народження професора Степана Степановича Фодора) / Ю Петрус, В. Сабадош, Є. Андрик // Бюлетень прес-служби УжНУ. – 2007. – 19 листоп. (№11). – С. 13–14.

Чубірко М. М. Патріарх закарпатської флористики: (100 років від дня народження Степана Фодора) / Магдалина Чубірко // Український ботанічний журнал. – 2007. – Т. 64, № 5. – С. 736–740; Новини Закарпаття. – 2007. – 6 листоп. (№ 128). – С. 7–8.

A Kárpátok bővületében élt: Fodor István botanikus centenáriumi emlékkönyve / összeállította ifj. Fodor István. – Ungvár; Budapest: Inter-mix Kiadó, 2007. – 196 o. – (Kárpátaljai Magyar Könyvek 166).

Tartalom: Előszó helyett: Borhidi A.: Tisztelt olvasó! – O. 5–7.; Magyar tudóssors Kárpátalján. Fodor István élete: ifj. Fodor I. Apám göröngyös életútja. – O. 9–43.; Perduk Z.: A tanár úr egészként szemlélte a természetet. – O. 44–50.; Fodor István válogatott tanulmányai, természetvédelmi-publicisztikai írásai: Fodor I.: Vizsgálatok a különböző erdőállományok felső fahatárának megállapítására az Északkeleti-Kárpátokban. – O. 51–59.; Csubirka M., Fodor I.: Kárpátalja flórakutatás-történetének szakaszai és eredményei. – O. 59–63.; Fodor I. Újraéledő havasok. – O. 64–66.; Fodor I., Fodor Z.: A Fekete-Tisza katlanában. A Kárpátok üzenete. – O. 66–69.; Fodor I., Fodor Z.: Természetgyógyítás a Felső-Tisza vízgyűjtőjén. – O. 69–72.; Fodor I.: A Fekete- vagy Szemye-mocsár. – O. 72–74.; Fodor I.: Egyetlen gazdát a havasi legelőknak! – O. 74–77.; Fodor I.: Nagyobb figyelmet a fásításnak! – O. 77–79.; Fodor I.: Értékes tudományos gyűjtemény. – O. 80–81.; Fodor I.: Emlékét egzotikus növények őrzik. – O. 81–83.; Fodor I., Toth I.: Ősrégi növényeink. – O. 83–85.; Fodor I.: Kárpátalja növényvilágának kincsei. – O. 85–89.; Fodor I.: Bartók Béla prágai hangversenyén. – O. 89–90.; Fodor I.: Az őstörténet. Szűkebb szülőföldem Alsóhrabonica. – O. 90–92.; Fodor I.: A változások kora. Szűkebb szülőföldem - Alsóhrabonica. – O. 92–93.; Fodor Istvánról szóló írások, vele készült interjúk: Bereghy E.: Don Quijote a poloninákon. – O. 94–96.; Andor G.: A növényvilág fáradhatatlan kutatója. – O. 96–98.; Horvath S.: Az út, mely titkok felé vezet. – O. 98–101.; Kőszeghy E.: Mit csinál most Fodor István botanikus? – O. 101–104.; Andor G.: A Kárpáti hóvirág felfedezője. – O. 104–106.; Cserneký J.: Fodor István professzor kilencvenéves. – O. 106–109.; Kricsfalusy V., Severa M., Andrik E.: Fodor István professzor kilencvenedik születésnapjára. – O. 109–112.; Balla L.: Végveszélyben az Északkeleti-Kárpátok? Beszélgetés Fodor István professzorral. – O. 113–115.; Kelemen J.: Örömről és gondokról – a Tisza. Emlékezés prof. Dr. Fodor Istvánra (1907–2000). – O. 115–118.; Kelemen J.: A békeszerződés és az árvizek. Megbomlott a Kárpát-medence ökológiai egyensúlya. – O. 118–122.; Tóth I.: Fodor István emlékezete. – O. 123–125.; Tanítványok, kollégák Fodor Istvánról: Szikura J.:

Oktató, kutató, nevelő, kolléga és barát. Tisztelgés a 100 éve született Fodor István botanika-professzor emléke előtt. – O. 126–134.; Komendar V.: Élő Tisza nélkül nincs élhető Tisza-völgy. – O. 134–140.; Petrusz J.: Fodor professzor tudása ma is éltető forrás. – O. 140–145.; Az akadémiai emlékülés egyes előadásai: Csubirka M.: Felejthetetlen tanárom emlékére. – O. 146–149.; Fekete G.: Fodor István, a természetvédő. – O. 149–153.; Simon T.: Fodor István, a botanikus. – O. 154–156.; Körmöczi L. Fodor István és a Tisza-kutatás. – O. 157–158.; Нариси з життя та діяльності професора С.С. Фодора: Фодор С. Скарбниці флори Закарпаття. – O. 159–162.; Фодор С.: Черное болото (Серне Мочар). – O. 162–164.; Чубірко М.: Патріарх Закарпатської флористики. – O. 165–170.; Комендар В.: Життя Тиси – життя людей. – O. 171–176.; Петрус Ю.: Наукова спадщина професора Фодора є живильним джерелом для нас. – O. 177–180.; Kricsfalusy V., Shevera M., Andrik E.: Jubilee of professor Stepan Fodor (in commemoration of the 90-th Anniversary). – O. 181–192.

Király P.: In memoriam prof. dr. Fodor István // Erdészeti Lapok. – 2007. – CXLII. évf. 11. szám. – O. 366–367.

2008

Чубірко М. М. Патріарх закарпатської флористики / М. М. Чубірко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Біологія / редкол.: В. І. Ніколайчук (голов. ред.), В. В. Моргун, М. Я. Співак та ін. – Ужгород: Вид-во “Говерла”, 2008. – Вип. 22. – С. 235–238: портр.

2010

Бедей М. І. Спогади учня про вчителя (пам’яті професора С.С. Фодора) // Два сторіччя дослідження рослинного покриву Карпат: матеріали міжнар. наукової конф., присвяченої 130-річчю від дня народження Антонія Маргіттая (м. Мукачево; Берегово, 16–18 вересня 2010 р., Україна). – Ужгород: Карпати, 2010. – С. 25–27.

Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура / україномовний варіант українсько-угорського видання / під ред. М. Вегеша, Ч. Фединця; НДІ політичної регіоналістики, Ін-т етнонаціональних досліджень Угорської АН. – Ужгород: Ліра, 2010. – 720 с.

2013

Химинець В. Історія Ужгородської гімназії (1640–2013) / В. В. Химинець, М. М. Басараб. – Ужгород: Карпати; ЗІППО, 2013. – 282 с.

2014

Bimba B.: Fodor István, kárpátaljai botanikus, ökológus életútja és tevékenysége vidékünkön // A magyar ipari és technológiai forradalom V. „Környezetvédelem, fenntartható fejlődés és megújuló energiaforrások” (Budapest, 2014. augusztus). – Budapest: Magyar Fiatalok Határok Nélkül Alapítvány, 2014. – O. 35–43.

2017

Андрик Є. Й. Степан Степанович Фодор (1907–2000) / Є. Й. Андрик, Е. І. Когут, М. В. Шевера // Український ботанічний журнал. – 2017. – Т. 74, № 6. – С. 599.

2021

10 éves a Fodor István Kutatóközpont – célok, feladatok, eredmények / Kolozsvári István, Andrik Éva, Kopor Zoltán, Ljubka Tibor, Molnár Attila, Severa Miroszláv, Vass Gábor, Kohut Erzsébet / szerkesztette Kolozsvári István. – Beregszász – Ungvár: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, RIK-U Kft., 2021. – 144 o.

2.4. Газетні публікації

1982

Гордіца А. Зелена перлина: [про нову книгу “Екзоти Карпат”] / А. Гордіца // Прикарпатська правда. – 1982. – 11 трав.

1991

Урам П. Медалі біологам УжДУ: [на науковій конф. в Будапешті авторів наукової праці Степана Фодора та Василя Комендара нагороджено пам’ятною золотою медаллю, випущеною з нагоди 100-річчя Угорського біологічного т-ва] / Павло Урам // Новини Закарпаття. – 1991. – 5 жовт. (№191–192). – С. 6.

1997

Бабидорич М. Такі землю не затоптують: професорові Степану Фодору 90 років / Михайло Бабидорич, Йосиф Чернекі // Срібна Земля-Фест. – 1997. – 30 жовт. – 5 листоп. (№ 43). – С. 14: фото. – (Ювілеї).

Комендар В. Професору Степану Фодору – 90 років / В. Комендар, Ю. Петрус // Новини Закарпаття. – 1997. – 4 листоп. (№ 165). – С. 2.

Чубірка М. Його роки – його багатство: 2 листопада – 90 років доктору біологічних наук, професору УжДУ Степану Фодору / Магдалина Чубірка // Срібна земля. – 1997. – 1 листоп. (№ 41). – С. 14. – (Палітра).

Cserneký J.: Fodor István professzor kilencvenéves: egy tanítvány emlékezik // Kárpáti Igaz Szó. – 1997. – okt. 28. – O. 6: fotó.

2007

Csubirka M. Felejtethetlen tanárom emlékére: (dr. Fodor István születésének 100. évfordulójára) // Kárpáti Igaz Szó. – 2007. – okt. 27. – O. 12.

Radvánci M. A Kárpátok bűvöletében élt: könyvekről // Kárpáti Igaz Szó. – 2007. – dec. 22. – O. 14.

Végveszélyben az Északkeleti-Kárpátok: beszélgetés Fodor István professzorral: [interjú / lejegyezte L. Balla]. – Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 2007. – O. 113–115. – [передрук із: Magyarok Világlapja, Budapest].

2017

Чубірко М. Патріарх закарпатської флористики: (цього року виповнилося б 110 років з дня народження доктора біологічних наук, професора кафедри ботаніки УжДУ Степана Степановича Фодора) / М. Чубірко // РІО. – 2017. – 21 січ. (№ 3). – С. 6.

2021

Літераті Т. Історія життя ботаніка Степана Фодора / Тетяна Літераті // Ужгород. – 2021. – 24 лип. (№ 29). – С. 6. – (Минуле); РІО. – 2021. – 7 серп. (№ 31). – С. 7.

2.5. Інтернет-ресурси

Видатні закарпатці: Фодор Степан Степанович 1907–2000 рр. / КП Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека імені Ф. По-тушняка Закарпатської обласної ради. URL: <https://www.biblioteka.uz.ua/zak/show.php?showFull=229>

Сабадош В. За своє життя професор УжНУ Степан Фодор виховав кілька генерацій ботаніків-науковців. URL: <http://zakarpattya.net.ua/News/13474-Za-svoie-zhyttia-profesor-UzhNU-Stepan-Fodor-vykhovav-kilka-heneratsii-botanikiv-naukovtsiv>

Чубірко М. Степан Фодор — патріарх закарпатської фольклористики. URL: <http://zakarpattya.net.ua/News/15079-Stepan-Fodor-%E2%80%94-patriarkh-zakarpatskoi-folklorystyky>

Патріарх закарпатської флористики (100 років від дня народження Степана Фодора). URL: http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/3736/Bot_5_2007_736-740.pdf?sequence=1

Меморіальна дошка в честь Фодора С. С. в г. Ужгород. URL: <https://www.shukach.com/ru/node/49182>

Fodor István (botanikus). URL: [https://hu.wikipedia.org/wiki/Fodor_István_\(botanikus\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Fodor_István_(botanikus))

Фодор Степан Степанович. URL: Вікіпедія. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D1%80_%D0%A1%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D0%BD_%D0%A1%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87

Don Quijote a poloninákön. URL: <https://web.archive.org/web/20070520115725>

http://www.napkut.hu/naput_1999/1999_09/035.htm

Літераті Т. Історія життя багаторічного директора Ужгородської гімназії Василя Сулінчака // Про Захід: інтернет-видання. – 2016. – 19 листоп. URL: <https://prozahid.com/content-35697-html/>

Літераті Т. Історія життя ботаніка Степана Фодора // Про Захід: інтернет-видання. – 2021. – 10 липня. URL: <https://prozahid.com/vtrachenyj-uzhhorod-istoriia-zhyttia-botanika-stepana-fodora-foto/>

2.6. Науково-популярний фільм

Fodor István botanikus tudós élete és munkássága / Kelemen J., producer, szerkesztő; Karat I., operatőr; Magisztrátum Stúdió, Kecskemét, 2007. 42 perc.

3. Вшанування пам'яті Іштвана Фодора

Ім'я професора Іштван Фодора та його заслуги були гідно вшановані в Закарпатті.

Ще у 1968 р. випускником Ужгородського державного університету В. Зайцем, на той час вчителем у школі та практикуючим селекціонером, згодом професором цього вишу, що тривалий час успішно займався виведенням нових сортів персику, один із них був названий «Фодор», на честь свого наставника І. Фодора. Сорт – піз-

Рисунок 28. Нектарин «Фодор»

(<https://sady-msk.ru/catalog/nektarin-fodor.html>)

A KÁRPÁTOK BÜVÖLETÉBEN ÉLT

FODOR ISTVÁN BOTANIKUS
CENTENÁRIUMI EMLÉKKÖNYVE

Рисунок 29. Титульна сторінка книги
«A Kárpátok büvöletében élt. Fodor István
botanikus centenáriumi emlékkönyve»

нього терміну дозрівання, урожайний, плоди крупні, смак добрий, гармонійний, кисло-солодкий.

У 2007 р., до 100-річного ювілею педагога та вченого, в Ужгороді була проведена Міжнародна наукова конференція, організована спільно кафедрою ботаніки й Міжвідомчою науково-дослідною лабораторією охорони природних екосистем Ужгородського національного університету та Національним природним парком «Синевир», було опубліковано збірник наукових праць на пошану ювіляра «Актуальні питання досліджень рослинного покриву Українських

Рисунок 30. Будинок в Ужгороді, в якому жив І. Фодор
(фото М. Шевери, 2020)

Рисунок 31. Меморіальна дошка на будинку, в якому жив І. Фодор
(фото М. Шевери, 2020)

Карпат: Матеріали міжнародної регіональної наукової конференції, присвяченої 100-річчю від дня народження проф. С.С. Фодора (м. Ужгород, 4–6 жовтня 2007. – Ужгород, 2007).

Стараннями родини було надруковано збірник «A Kárpátok büvöletében élt. Fodor István botanikus centenáriumi emlékkönyve»

(Ungvar–Budapest: Intermix Kiado, 2007, 199 о.) (рис. 29.) з електронною версією якого можна ознайомитися за посиланням: <https://docplayer.hu/498803-Fodor-istvan-botanikus-centenariumi-emlekkonyve.html>

Під час згаданого наукового форуму на фасадній частині будівлі, де свого часу жив професор І. Фодор в Ужгороді (вул. Кремлівська, тепер Капітульна, 24) було відкрито меморіальну дошку (рис. 30-31.), на якій українською та угорською мовами написано: «Тут жив (1946–1978) видатний ботанік, професор УжНУ С.С. Фодор (1907–2000)». Згодом, у зв'язку з реновацією будівлі для її наближення до первісного вигляду та призначення (нині ресторан-корчма «Угорський двір»), меморіальну дошку перенесено на її цокальну частину з іншого боку будинку (вул. Замкова).

Урочистості з нагоди 100-річчя від дня народження професора І. Фодора відбулися й на засіданні Угорської академії наук у Будапешті. Зі спогадами виступили українські та угорські колеги – проф. А. Борхіді, проф. Й. Сікура, доц. М. Чубірко, доц. А. Мигаль та ін., представники громадськості, члени родини.

До ювілею вченого також було знято науково-популярний фільм «Fodor István botanikus tudós élete és munkássága» (рис. 32-33.). Ініціатором його створення та продюсером став голова громадської організації «Центральноєвропейський клуб» Й. Келемен, а оператором – І. Карат. Спогадами про І. Фодора поділилися його колеги, учні, члени родини. Ужгородська міська рада № 728/23.03.2008. згід-

Рисунок 32-33. Титульна сторінка DVD Кадр із фільму диску з фільмом «Fodor István botanikus tudós élete és munkássága»

Рисунок 34. Вулиця С. Фодора в Ужгороді
(фото М. Шевери, 2021)

Рисунок 35. Логотип Науково-дослідного центру ім. Фодор Іштвана
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

но з рішенням одну з новостворених вулиць міста Ужгорода (бічна вулиця Загорської) назвали на його честь вулицею Фодора (рис. 34). Пізніше назва була уточнена з іменем вченого, тож нині це вулиця С. Фодора (рішення УВТ № 729/2008.05.23.)

У 2011 році ім'я знаного педагога та науковця краю було присвоєно одному із наукових підрозділів Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці у м. Берегове – Науково-дослідний центр ім. Фодор Іштвана (рис. 35). Пропозиція про створення науково-дослідного центру в інституті розширюється в напрямку природничих наук, завдяки якому центр може долучитися до наукових досліджень природних цінностей Закарпаття. Професійна майстерність та науково-дослідницька стратегія забезпечують стабільне підґрунтя для реалізації природознавчих та екологічних дослідницьких програм, пов'язаних із Закарпаттям. Діяльність На-

уково-дослідного центру ім. Фодор Іштвана включає дослідження природних цінностей регіону, їх наукове картографування, сприяння їх збереженню, пошук видів рослин і тварин, які тут мешкають, моніторинг змін у середовищі їх існування, обстеження запасів, створення наукових колекцій і розробки технологій, що забезпечують практичну охорону навколишнього середовища. За останні 10 років Науково-дослідний центр ім. Фодор Іштвана брав участь у кількох вітчизняних та міжнародних дослідницьких програмах і є активним членом угорських наукових семінарів Угорської академії наук за кордоном.

У зв'язку з 10-річчям заснування Науково-дослідного центру ім. Фодор Іштвана у 2021 році в головному корпусі Ботанічного саду Йосипа Сікури в с. Великі Береги було створено постійну виставку плакатів, що представляє життя та творчість Степана Фодора, Йосипа Сікури та Антала Маргіттаї, також було опубліковано том під назвою «10 років Науково-дослідного центру ім. Фодор Іштвана – цілі, завдання, результати» (Kolozsvári et al. 2021), у якому представлено передісторію заснування науково-дослідного центру та найважливіші події його існування.

Науково-дослідний центр ім. Фодор Іштвана з 2011 року, з часу свого заснування, регулярно організовує наукові конференції.

Рисунок 36. Лекція Іштвана Фодора-молодшого в Закарпатському угорському інституті імені Ференца Ракоці II 15 листопада 2013 року

На пленарному засіданні Міжнародної наукової конференції «Наука живе з нами», яка відбулася в Закарпатському угорському інституті імені Ференца Ракоці II 15-17 листопада 2013 року, Іштван Фодор-молодший виголосив доповідь на тему *«Молекулярна біологія в 21 столітті: успіхи і таємниці»*.

4. СПОГАДИ ПРО ІШТВАНА ФОДОРА

Спогади учня про Вчителя (пам'яті професора С.С. Фодора)²

Пригадувати події півстолітньої давності можна легко, неவி-
мушено і до дрібниць лише про ті, які пов'язані із доброю люди-
ною, тобто такою, яка із радістю й насолодою віддавала свої знання
іншим. Такою людиною був і назавжди залишився в моїй пам'яті
професор Степан Степанович Фодор. Про нього можна було би ба-
гато чого говорити й писати, але тут пригадуються два епізоди, що
пов'язані із Степаном Степановичем.

У 1955 році, у червні розпочалась навчально-виробнича прак-
тика студентів-біологів, тобто третьокурсників. Перша половина цієї
практики (3 тижні) проходила в межах Закарпаття й Українських Кар-
пат. Група ботаніків складалася із 10 дівчат і одного юнака (мене).
Керував цією практикою Степан Степанович. Перший маршрут
Ужгород – с. Юлівці (Виноградівщина). До Севлюша (Виноградова)
доїхали поїздом. Далі, а це майже 20 км, пішки. Йдемо без зупинки,
температура близько 35°, а Степан Степанович попереду, як Чапаєв,
без майки весь час розповідає якісь історії про середземноморські
види рослин, які скоро побачимо. Так тривало десь годин 3–3,5. Зда-
валося, що й небагато часу пройшло, а ми вже причалапали на Юлів-
ські горби. То було десь біля обіду. Степан Степанович дав команду
“уважаємие товарищі і діти, беріть із своїх торбин, що маєте, їчте, а я
буду вам дещо вповідати про рослини-унікуми”. Його подорожуюча
бесіда про рідкісні рослини тривала можливо й довго, але та емоційна
(пристрасна), захоплююча манера розповіді про рослини здалась ко-
ротким відпочинком. Після цього ми знову 20 кілометрів протопали
до Севлюшської станції аби добратися до Ужгороду.

² Передрук публікації; вперше опубліковано: Бедей М.І. Спогади учня про вчителя
(пам'яті професора С.С. Фодора) // Два сторіччя дослідження рослинного покри-
ву Карпат. Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 130-річчю
від дня народження Антонія Маргіттая) 16–18 вересня 2010 р., Мукачєво–Берего-
во, Україна). – Ужгород: Карпати, 2010. – С. 25–27

Другий цікавий епізод із життя Степана Степановича стосується його керівництва виробничою практикою студентів-ботаніків 4-го курсу. Я мав тему "Кальцефільна флора Закарпаття". Керівником моєї курсової, а в подальшому і дипломної, зрозуміло, був Степан Степанович. До від'їзду для збору матеріалу по темі в межах Закарпаття Степан Степанович детально назвав пункти, де виходять на поверхню, або близько до поверхні залягають мармуризовані вапняки і таким чином в таких місцях завжди буде зростати цікава кальцефільна флора. Разом із цим він дав перелік дат зустрічі його зі мною в тому чи іншому пункті. Зараз цього, на жаль, і в думці не виникає у теперішніх "професорів" і "доцентів". Тому і курсові та й дипломні (більшість) у теперішніх студентів здебільшого бідні на фактичний матеріал, переважно, то є низькопробна компіляція.

Десь на третьому тижні я зупинився в с. Угля на Тячівщині (гуртожиток середньої школи). На другий же день приїхав до мене Степан Степанович (десь під вечір). Вранці наступного дня пішли в село Мала Уголька (близько 14 км) і біля 11 години ми вже були коло Молочного Каменю. Протягом десь 4–5 годин лазили по скелях, збирали рослини, робили описи, фотографували і т.д. Опісля спустилися до потоку, повитягали із рюкзаків пожитки, поїли і "трохи" прилягли. Пробудилися, а сонце вже на заході. Нас обох хтось обложив "дурними" грибами. Все, що було біля нас, в т.ч. фотоапарати, ніхто й ніщо не забрав. Степан Степанович подивився на таку дивасію: "Видиш, Мішку, туйка ще чесні люди, бо нічого не взяли від нас. Мають ще в душі чесність, бо чужого не беруть. Сесе залишилося у них від родителів. Но, подякуймо їм і збираймося в село (Угля)".

Можна було би ще багато чого пригадати про Степана Степановича, аби зрозуміти його людяність, відповідальність як наукового керівника. Він не лінувався не лиш побачитися із своїм студентом, а й бути безпосередньо з ним на природі, детально і просто розповідати науково-методичні тонкощі вивчення специфічної флори, в даному випадку кальцефільної. При цьому часто давав флорогенетичну характеристику окремим видам, до того популярно, невимушено, і все це западало, як кажуть в душу молодій людині, залишаючись на довгі роки. Так може поступити лиш та людина – викладач вищої школи, яка багато знає, любить свою справу, праг-

не віддати свої знання молодому поколінню. Одним словом, любив науку в собі, а не навпаки, був патріотом свого краю і свого народу.

STUDENT'S RECOLLECTIONS OF HIS TEACHER
(IN MEMORIAM OF PROFESSOR S.S. FODOR)

Bedei M.I.

Uzhgorod National University

Memories about Stephan Fodor, teacher and mentor, Professor of the Uzhgorod State University, and their joint botanical field trips in Transcarpathia are presented.

***Бедей Михайло**, кандидат біологічних наук, доцент, Ужгородський національний університет*

Спогади про Степана Степановича Фодора

Степан Степанович був для мене людиною «з Олімпу». Недосяжний, як професор. Добрий як людина.

Згадую все життя його фразу «само понятно». То було само собою зрозуміло.

Завжди ввічливий, уважний і з повагою у розмові до нас, юних студентів. Було страшно підходити до такого поважного викладача, коли була потрібна консультація по дипломній, яку я писала під керівництвом Фодора С.С. Але після спілкування зі Степаном Степановичем одразу вимальовувалася проблема та шлях для її вирішення. Бо мою невдачу, несміливість, невпевненість, він вмів повернути так, що хотілося зразу бігти, робити, творити. Хотілося «літати!» Степан Степанович вмів надихати і сам був Людиною з Великої букви, взірцем для поведінки в моєму житті. Хоча сам розповідав про своє студентство за часів Чехословачії, прості життєві речі. Казав нам, що життя треба будувати і з простої роботи і вчитися. До навчання він сам, будучи юнаком, встигав випасти корову, водячи по ярам міста. А за тим встигав на свої студентські заняття. А корова була, бо жилося не просто в ті часи, і корівка була кормилицею.

Таким, сивим, поважним, усміхненим, ввічливим і завжди величаво спокійним, з теплом у серці, надихаючим, залишився Фодор Степан Степанович у моїй пам'яті.

Белей (Солтук) Маріанна

Фундаментальний дослідник флори та палкий захисник природи Закарпаття

У цьому році виповнюється 115 років від дня народження відомого українського вченого, фундаментального дослідника флори та палкого захисника природи Закарпаття, педагога, доктора біологічних наук, професора Степана Степановича Фодора.

Я, як і багато інших випускників Ужгородського державного університету, мав щасливу нагоду слухати лекції цього поважного професора та брати участь під його керівництвом у польових флористичних дослідженнях, у період денного навчання на біологічному факультеті (1969–1974 рр.).

Професор Степан Степанович Фодор, як і професори Бубряк І.І., Скрипник В.В., Комендар В.І., запам'ятались мені, як представники старої, широко ерудованої, класичної європейської університетської професури, які пройшли ґрунтовну фахову підготовку в гімназіях та університетах Праги, Будапешта й колишнього Радянського Союзу, і користувались великою повагою та авторитетом серед студентів та викладачів.

А Степан Степанович виділявся, ще й тим, що володів витонченою харизмою викладача та вмінням спілкування зі студентами та колегами. Його лекції та практичні заняття, із характерним закарпатським діалектом насиченим угорськими, русинськими та чеськими словами й прикладами із його професійного життя були цікавими, змістовними, сприймались легко та розуміло студентами.

Його лекції, практичні заняття, польові екскурсії були пронизані духом збереження та раціонального використання флори та рослинності, формували у нас любов до рідної природи.

Для мене важливо, що багато речей про які з ентузіазмом розповідав Степан Степанович, стали для мене, важливими в моїй багаторічній практичній природоохоронній діяльності на посаді керівника Карпатського біосферного заповідника.

Добре мені запам'ятались його палкі розповіді про роль верхньої межі лісу у Карпатах, як одного з важливих чинників виникнення паводків на гірських ріках Закарпаття та про важливі експерименти на полонинах Рівна та Брецул, які вони разом із професором Комендаром В.І. започаткували для її відновлення.

Змістовними та пізнавальними, були лекції та екскурсії із вивчення екзотів, які стали важливим елементом озеленення міста Ужгород та інших населених пунктів Закарпаття. Історії про створення липових алей, дендропарку Лаудона, завезення сакури, сірійської рози, магнолій та інших заморських дерев і кущів теж запам'ятались на завжди. А коли у видавництві «Карпати» з'явилась книга «Екзоти Карпат», то ми гордились, що написав її наш викладач Степан Степанович Фодор.

Вперше від нашого професора ми почули захоплюючу розповідь про викладача Ужгородської гімназії Іштвана Лаудона, який ще в 1886 році заснував одну з найпривабливіших визначних природних пам'яток Ужгорода дендропарк, який сьогодні носить ім'я педагога та натураліста доктора Лаудона Іштвана, викладача Ужгородської Королівської католицької гімназії. Він подорожуючи світом, завозив та власноруч висаджував декоративні екзоти. Тепер ми знаємо, що так в Ужгороді з'явилися канадська, китайська, нормандська та вірджинська гігантські ялини, таксодіуми, гінкго, криптомерія японська, магнолія Суланжа та безліч інших цінних екземплярів рослинного світу. Пам'ятаючи про це, майже через сорок років, на сторінках заснованого та редагованого мною Всеукраїнського екологічного науково-популярного журналу «Зелені Карпати», ми надрукували розгорнутий матеріал про легендарного закарпатського природослідника доктора Лаудона Іштвана.

У 1972–1973 роках Степан Степанович завершував та захистив у Московському державному університеті, докторську дисертацію, темою якої була флора Закарпаття. Захистити дисертацію в МДУ імені Ломоносова було дуже престижно. Про це він щиро з нами ділився враженнями. А ми раділи за визнання його багаторічної праці з вивчення флори Закарпаття. На підставі цих досліджень, у цей час побачила світ монографія «Флора Закарпаття», яка й до нині є настільною книгою для науковців і природоохоронців.

***Гамор Федір**, доктор біологічних наук, професор, заслужений природоохоронець України, заступник директора Карпатського біосферного заповідника*

Спогади про Фодора Степана Степановича

На вигляд проста людина, «простішої не буває» – казали про нього нам старшокурники.

Не забуду, як він до кожного звертався на «Ви» з лагідним угорським акцентом з переважанням наголосу на перший склад, і як ми, «вечірники», жодного разу не втікали з другої пари, бо він ні разу не спізнився. Як ми любовно «розчаровувалися»: «... но, вже зьме пушли ... дідо прийшов».

Пам'ятаю, як він навмисно «забував» латинські назви рослин, і як радів, коли ми цю латинь радісно, ні, не говорили – ви-гу-ку-ва-ли!!!

Правда, що до нього не рвалися писати курсову роботу, особливо, безвідповідальні студенти, але він і сам безпомилково відрізняв «випадкових» від «справжніх» – тих, хто серйозно віддається роботі.

Коли я напросився займатися «полониною», від Степана Степановича Фодора згадалася настанова: «... записуй усе, навіть те, що не вписується в здоровий глузд, у логічні правила, бійся легкої удачі, ніколи не бійся запитувати навіть про нісенітницю, навіть, якщо ти будеш виглядати тоді «не дуже гарно». Тема роботи – «Динаміка росту штучних насаджень на г. Полонина Руна». Місцем посадки обрано південний схил вершини Високий Верх («Каменці») – нижче «Біобазис» аж до самого потоку «Войводин». Висота – 1250 – 1100 м н.р.м. Мета роботи – відновлення верхньої межі лісу, адже на думку мого куратора-професора Фодора Степана Степановича, колись, років 200 тому, Полонина майже до вершини була покрита буковим лісом, але завдяки легкому доступу люди вирізали ліс згори, знелісивши майже 200-метрову за абсолютною висотою, так звану буферну лісову смугу, щоб вода зверху «вбиралася» у безбіловусну нещільну землю в буферній зоні.

Цими дослідженнями досягалися наступні завдання: 1) затримувалась вода і поповнювала потічки і основні річки протягом тижня, а не відразу за один день, що не «сприяло» утворенню повеней і паводкам; 2) під посадками замість біловуса росла вже лучна рослинність, яку худоба уже їла, що сприяло виконанню (тоді!) Продовольчої програми. Тобто, перетворити біловусникові угруповання у гірські пасовища.

У 1985 році у посадках 1960-х років на окремих, 20-річних деревах ялиці *Abies alba* сформувалися шишки, а 22–25 річні дерева смереки (*Picea exelsa* (abies)) майже суцільно почали плодоносити, тобто, замість інтродукції почалася акліматизація. Тому було зроблено висновок, що найкраще прийнялися хвойні дерева: *Abies alba* та *Picea exelsa* (abies). Річний приріст становив 15–20 см у «несприятливий рік» і 25–28 см у сприятливий рік, тобто рослини регулярно давали більш або менш стійкі прирости, не зважаючи на різні погодні умови. По-іншому поведилася ялиця Дугласа *Pseudotsuga taxifolia*: у сприятливі роки приріст становив понад 35 см, у несприятливий рік – всього 5–10 см. Згадую, як нам надіслали з Сибіру насіння аянської ялини, і як наставник серйозно сказав: «... виростиш спочатку у себе «на кирті (в огороді) і будеш хвалитися, що більше ні в кого такої нема». Не виросла у мене ця рослина. Мабуть, я не так щось зробив.

Після захисту дипломної роботи десь через тиждень Степан Степанович віч-на-віч сказав мені: «Я вже старий, а їм (не знаю, кого він мав на увазі, хоч і здогадувався) всерівно, виросте там щось, чи ні, їм би відпочити, а ти не залишай цю роботу; ти уявляєш, коли виросте ліс хоча б до однієї вершини (їх там п'ять: Полонина Руна, Морозяк, Пікуй, Менчул, Руни Плай), а по всьому Союзу!!! А ми будемо перші!!!»

Він вірив у справу, яку розпочав, як дитина, вірив ... Але вже на той час (при мені) Руна була передана військовим. Університет та й лісокомбінат не відстояли навіть біобазу (військові перетворили її у баню). Майор особисто сказав, що коли включать локатори, то все це загине. Він був правий, і посадки на лівому березі потічка Звур вже через рік засохли, перетворившись на сухий підпалюючий матеріал для майбутніх туристів.

До 90-х років, на мою думку, посадками університет не займався. Після «незалежності» Турицьке лісництво посадило близько гектара території в урочищі Морозяк (до річч, дуже добре прижилися – уже цілий молодий ліс).

Пам'ять про Степана Степановича залишилася на все життя і його слова: «Там бук має рости!» ...

Данканич Володимир, учитель біології Тур'я-Реметівського закладу загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів

Пам'яті великого Вчителя

У вересні 1978 року я вперше переступила поріг біологічного факультету Ужгородського державного університету. Все, що впадало у вічі – прекрасний вигляд і наповнення аудиторій факультету. Усе було цікавим і захоплюючим. Та найбільшим скарбом навчального закладу – були люди, прекрасні викладачі та природознавці. Передусім фахівці своєї справи. Але також це були істинні патріоти рідної Карпатської природи, люди, які любили і цінували красу рідного краю.

А, тому, навіть не задумуючись, продовжила на 3 курсі спеціалізуватися на кафедрі ботаніки. Так склалося, що моє рідне село знаходиться близько до нашої Тур'янської царівни – Полонини Руної. Хто хоч один раз побував на полонині, вдихав цілюще повітря, пив холодну джерельну воду, милувався рослинністю даної місцевості, ніколи не забуде цієї дивної краси, і буде намагатися відвідати цю місцевість знову.

Десь краєчком вуха прислухалася до розмов студентів старших курсів про гарного чоловіка, професора, знавця рослинності краю та мрійника, щодо її збереження – Фодора С.С. При першій зустрічі зовсім не відчула дистанції «студент – викладач-професор», а слухала довгу оповідь про високогірну рослинність та можливості відтворення верхньої межі лісу, проблему, над якою він активно працював. Головна роль у цій справі відводилася посадкам на горі Полонина Руна. А тому, тему майбутньої курсової, а згодом дипломної роботи обрала співзвучну – «Динаміка травостою під впливом посадок хвойних та листяних порід на г. Полонина Руна». Численні походи на гору в супроводі зі Степаном Степановичем перетворювалися на історії про кожную з рослин, оздоблювалися народними назвами, легендами, ще й з музичними обрамленнями. Все більше та більше я проймалася симпатією до цієї простої, але великого серця людини. По-батьківськи відносився він до всіх студентів, полегшував підйоми на гору сміховинками та угорськими піснями.

Лекції ж викладача заворожували та надихали на корисні справи. Завжди охайний, підтягнутий, з усмішкою на обличчі – таким я пам'ятатиму його. Як жаль, що роки студентства мають здатність закінчуватися. Та зерна любові до природи нашого краю зросли і продовжують приносити прекрасні плоди. Діти наших дітей диву-

ються нашій фанатичній любові до всього живого. А я можу з гордістю сказати – цю любов привив нам наш ВЧИТЕЛЬ. А численні перемоги наших вихованців – це велика данина його безмежній любові до ПРИРОДИ.

Данканич Ганна, учитель біології Тур'я-Реметівського закладу загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів, Відмінник освіти України

**Спогади про світлу людину – вченого, педагога,
належного сім'янина, трудолюбця та життєлюбця,
Фодора Степана Степановича**

Розкрити сповна в коротких за змістом спогадах окреслене в заголовку не є можливим, принаймні з двох причин: великий це чоловік і досить багато ним звершено справ для користі рідного Закарпаття. Проте, найбільш яскраві згадки про цю людину вважаю за честь і обов'язок оприлюднити.

Із першої нашої зустрічі Степан Степанович запам'ятався мені дуже інтелігентною й доброзичливою людиною та фахівцем високого рівня. На цій зустрічі було започатковано низку наших подальших регулярних спілкувань і співпраці з питань озеленення населених місць, зокрема й міста Ужгород. Під час дискусій явно прослідковувалось, що професор уміло поєднує глибокі теоретичні знання з практичною діяльністю. Так, він неодноразово, на прикладах, доводив, що чим із географічно віддаленішого від Закарпаття регіону взята рослина (вид), тим більше вона є придатною для озеленення (бархат амурський у нас прекрасно себе почуває, навіть, у Рахові) і, навпаки, корінні лісові породи (види) – бук лісовий, ялина звичайна, дуб черешчатий та інші майже не зустрічаються у флорі населених місць області. Для практичного здійснення озеленення С. С. Фодор рекомендував кілька сотень видів дерев і чагарників. Однак, станом озеленення, зокрема в Ужгороді, професор не був у повній мірі задоволений. Згадується його оригінальне висловлювання щодо якості зеленого будівництва в Ужгороді. Він у 1989 році стверджував, що добре було б досягти якості озеленення нашого міста на рівні 1946 року.

Вартують уваги і досліді із відновлення верхньої межі лісу, закладені в 1966–1970 роках на полонині Рівній, з ініціативи та безпосереднього керівництва професора Фодора С.С. Результати цих дослідів були належним чином оцінені під час міжнародної наукової конференції за цією тематикою, котра відбулася 5–7 червня 1996 року в с. Дубриничі. Під час конференції був організований вихід учасників на полонину Рівна для огляду на той час уже 20-річних посадок лісу. Висновок учених і практиків був позитивним і полягав у підтвердженні можливості й доцільності штучного підняття верхньої межі лісу на полонині Рівна.

***Кічура Володимир**, кандидат сільсько-господарських наук, доцент, доцент кафедри лісівництва ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Експедиція на полонину Рівну зі Степаном Степановичем Фодором

Згадуючи Степана Степановича Фодора мені запам'яталася експедиція на полонину Рівну (Руну) у 1970 р.

Зібралися ми (трое) молодих працівників ботанічного саду Ужгородського державного університету на полонину Руну Перечинського району і тут приходить Степан Степанович із студентами у ботанічний сад. Запитує, дівчата, куди ви зібралися? Відповідаємо – на Руну, а Степан Степанович – пішов би і я з вами, але заняття із студентами.

Ми знали, що наступного дня на полонину Руна буде їхати вантажна машина з працівниками зоологічного музею університету. Так і було, приїхав із нами і Степан Степанович. У цей день ми дізнавалися дуже багато про рослинність полонини Руна, як цікаво розповідав Степан Степанович із угорським акцентом. Ми відібрали колекцію рослин, щоб перенести у ботанічний сад. Ближче до вечора зоологи поїхали машиною в Ужгород. Ми ще залишилися із Степаном Степановичем. Наступного дня ранок видався гарним і ми із Степаном Степановичем пішли на дослідну ділянку, яка знаходилася за 2–2,5 кілометри від біобазис університету. Там була закладена ділянка із сосни жереп та тирлича жовтого. Вимі-

рювали приріст рослин на полонині. І тут раптом нависли над нашими головами дощові хмари. Все навколо потемніло та почалася злива. Сховатися не має де, ми повернулися на біобазу, як кажуть промоклі до нитки. У нас був змінний одяг, а у Степана Степановича не було. Тоді ми запропонували йому рушник, а одяг зняти щоб висушити над вартою. Він без вагань погодився. Ватра горіла, він просушив свій одяг, а ми взялися готувати вечерю та гарячий чай. На вогні відварили макарони, зробили їх з м'ясом. Спекли солонину, капаючи на хліб із цибулею. Приготували трав'яний чай. Так усі разом повечеряли. Степан Степанович мабуть десять разів дякував нам за смачну вечерю і ще часто ми з ним пригадували нашу експедицію.

Він ставив себе на рівні з нами, завжди був доброзичливою людиною, із задоволенням допомагав як фахівець своєї справи молодшим працівникам. Часто бував у ботанічному саду та допомагав співробітникам у створенні нових колекцій.

***Копинець Надія**, дендролог Ботанічного саду ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Згадуючи Степана Степановича Фодора

Згадуючи професора Степана Степановича Фодора, неодмінно встає перед очима незалежна постать красивої інтелігентної людини, галантного чоловіка, який був завжди на «своїй ноті». Я ніколи не чула, щоб на нього хтось жалівся, не бачила щоб він з кимось говорив на підвищених тонах, когось обговорював. Він був настільки професійним, що його найбільше, мабуть, нічого окрім науки не цікавило і не дратувало, він був людиною, без сумніву, широко освіченою та ерудованою.

Я навчалась в Ужгородському державному університеті з 1969 по 1974 роки, з 1971 р. спеціалізувалась на кафедрі ботаніки. Степан Степанович проводив у нас «Великий практикум» на 3 курсі, і викладав спецкурс «Еволюція вищих рослин». Безумовно вражало, наскільки він володів матеріалом, знанням із систематики, гербарного матеріалу. Він умів захопити, „заразити” оточуючих своєю любов'ю до флористики, до Карпат і Закарпаття.

Згадую також наші екскурсії містом і по університетському ботанічному саду. В Ужгороді він знав все про кожне дерево, аж до того, хто і коли його інтродукував або висаджував. Я пам'ятаю, як ми ходили по липовій і сакуровій алеям, по паркам, зокрема, парку міської лікарні. Ці екскурсії були цікавими і простотою спілкування.

У цілому, на кафедрі ботаніки УжДУ абсолютна більшість викладачів були дуже високими професіоналами, і я лише потім зрозуміла, наскільки я „до мозга костей” справжній ботанік.

***Кравець Олена**, доктор біологічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу геноміки та молекулярної біотехнології Інституту харчової біотехнології та геноміки НАН України*

Про Вчителя – флориста і дендролога С.С. Фодора

Наше знайомство з Степаном Степановичем відбулося на навчальній практиці з ботаніки, котру я проходив на першому курсі біологічного факультету УжДУ на біобазі у с. Колочава. Професор С.С. Фодор був керівником нашої практики. На завершальному етапі практики Степан Степанович запропонував мені готувати курсові і дипломну кваліфікаційні роботи під його науковим керівництвом. З усіх експедиційних подорожей, пов'язаних зі збором матеріалу до дипломної роботи, для мене найважливішими були подорожі, здійснені разом зі Степаном Степановичем, зокрема, на полонину Красна, на г. Стримба, на оліготрофне сфагнове болото Глуханя.

Із спілкування зі Степаном Степановичем запам'яталися його розповіді про різноманітність і динаміку флори, вплив на неї людської діяльності, збереження оселищ рідкісних видів рослин. Пригадується випадок, коли ми разом з моїм керівником знайшли нове місцезнаходження комахоїдної рослини – росички круглолистої, достатньо рідкісної на території Закарпаття. Майже відразу Степан Степанович попросив мене нікому не розповідати про цей локалітет. Помітивши моє здивування, професор пояснив, що навіть се-

ред колег-ботаніків є немало затятих колекціонерів, котрі з метою поповнення своєї персональної гербарної колекції викопуватимуть цю рослину, не турбуючись про подальші перспективи існування її популяції у цьому місці.

Інтелігентність, ерудованість, працелюбність, висока культура спілкування – ті риси Вчителя, котрі мене сильно вразили і у подальшому мали суттєвий вплив на моє формування як фахівця. Досвід, отриманий від Степана Степановича, часто стає мені в нагоді у науково-дослідній та педагогічній діяльності.

Для мене було честю і великим задоволенням разом з синами С.С. Фодора брати участь у організації та проведенні міжнародної конференції в Ужгороді, урочистому науковому засіданні у приміщенні Угорської академії наук у Будапешті та у створенні документального фільму „Життя і діяльність вченого ботаніка Степана Фодора” („Fodor István botanikus tudós élete és munkássága”), присвячених 100-річчю з дня народження Степана Степановича.

***Мигаль Андрій**, кандидат біологічних наук, доцент кафедри лісівництва ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Професор Фодор Степан Степанович – митець флорологічної педагогіки

Із плином часу, через десятиріччя, коли зустрічаємося ми – випускники біологічного факультету Ужгородського державного університету, які закінчили навчання у 1980 році, окрім яскравих сторінок свого безтурботного студентського життя, завжди згадуємо ті визначні імена учителів, насамперед професорів, які надавали нам знання вищого ґатунку для опанування обраного майбутнього фаху. У ті незабутні роки нашої молодості ще тривало шанобливе ставлення до професорів, якими пишалися ми і наші батьки. Нині ми плекаємо шану до науки у своїх учнях, дітях та онуках.

Я безмежно вдячний університетським учителям за знання, частину яких упродовж останніх 20 років передаю уже своїм студентам. Беручи приклади з наших учителів, уже тоді з міркувань юнацького максималізму хотілося досягти висот у науці, а нині, як педагог вищої школи, наслідувати багато їхніх фахових рис,

передусім під час викладання навчальних дисциплін. З гордістю, любов'ю і піднесенням величі згадую добрі імена професорів В.І. Комендара, І.І. Турянина, Г.М. Рошка, І.І. Бубряка, доцентів – В.Ю. Мандрик, М.І. Бедея, М.М. Чубірко, О.С. Сидор, І.Г. Добоша та інших особистостей.

У цій когорті талановитих педагогів, безперечно, особливе місце належить високошанованому всіма студентами професору Фодору Степану Степановичу, майстерність викладання якого назавжди закарбувалася у моєму педагогічному світогляді. Професор викладав нам кілька дисциплін і проводив літню навчальну практику з ботаніки. Свої неперевершені знання карпатської флори з великим захопленням та любов'ю до рідного краю він намагався прищепити усім студентам. Навіть ті студенти, які приїхали навчатися до Ужгорода з інших областей України та республік СРСР, завдяки його лекціям і практичним заняттям полюбили та намагалися краще вивчити місцеву флору. Захоплююче, із запалом душі, професор яскраво та образно розповідав про усі ценофлори Карпат, їхню екологію, географію, еволюцію. Але з якоюсь внутрішньою і досі нерозгаданою повагою він ставився до реліктів, ендеміків, аркто-альпійців, видів оліготрофних боліт. Він добре пам'ятав, де і на якій полонині що росте, які рослини уже зникли з тієї чи іншої місцевості, зокрема, зі славетного для ботанічної науки Чорного мочару. Неодноразово згадував й про рідне мені верхове болото Глуханя.

Запам'яталося, як оригінально і цікаво професор С.С. Фодор викладав лекційний матеріал. Особливо своєрідно він пояснював поняття виду флори. Однією із основних властивостей виду вважав його постійну і неперервну змінність. За образним висловлюванням професора «Кожний вид лише тоді є тим самим, коли ми його “тримаємо в руках”. Відпустивши, він уже інший, бо взаємодіє з середовищем і таким чином змінюється». Таке бачення статусу виду спонукало вченого виділити у флорі Закарпаття множину внутривидових таксонів – підвидів, різновидів, варіантів, форм, синонімів і фітонімів. Власне, незважаючи на тодішню помітну конкуренцію серед флорологів Українських Карпат (про це особисто мені розповідав Степан Степанович), за повний структурний аналіз флори Закарпаття С.С. Фодор у 1973 році отримав у Москов-

ському державному університеті імені М. В. Ломоносова ступінь доктора біологічних наук. Ця подія, безперечно, стала знаменом для Ужгородського державного університету і, передусім, кафедри ботаніки. Переконалий, що це офіційне визнання статусу вченого згодом позначилося й на поважному сприйнятті мене, як аспіранта Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного АН УРСР, оскільки для навчання в аспірантурі я був делегований саме кафедрою, на якій ботанічні знання надавали два відомі і шановані вчені – професори і доктори біологічних наук – В. І. Комендар і С. С. Фодор.

Звичайно, нами студентами продуктивніше вивчалися рослини під час польової навчальної практики у Малому Березному та Виноградові. Найкраще запам'ятовували види рослин ті студенти, які на ботанічній екскурсії уважно слухали і нотували, ледь встигаючи за професором. Зазвичай Степан Степанович двічі латинські назви видів рослин не називав. Тому, якщо хтось хотів одразу запам'ятати і більше почути про рослини, доводилось встигати зазвичай по горах і заплавах, лісах, луках і болотах. Проте, почуте від професора потрібно було відтворити у пам'яті під час здачі тільки якісного гербарію, складання заліку чи екзамену. Однак варто наголосити, що справедливим, вимогливим і строгим Степан Степанович був до всіх студентів без виключення, а особливо до своїх дипломників. Пригадую, як після складання іспиту з місцевої флори, вийшовши засмученим із кафедральної аудиторії 75, одnogрупник і професорський дипломник на моє запитання про оцінку проронив тільки одне слово “*curvula*”. Що це означає – спитав я. Виявляється, що однокурсник перелічив низку домінуючих видів рослин субальпійського поясу, а один цікавий вид, латинську назву якого дуже хотів почути професор, ніяк не міг згадати. Це ж була *Carex curvula*.

Якось одного разу, коли я вже був аспірантом першого року денної форми навчання, Степан Степанович завітав до мене у відділ геоботаніки Інституту ботаніки. Детально професор розпитував про мою дисертаційну тематику, методи наукових досліджень і загалом про моє життя в Києві. Для ефективного проведення польових досліджень порадив багато корисних речей. Звичайно це вже було спілкування як колег – старшого і молодшого. Під час знайомства з аспірантами відділу чимало їх мені позаздрили, що

навчався у справжнього європейського професора, який є випускником знаменитого Карлового університету у Празі. Тоді у Києві Степан Степанович мав справи не лише в Інституті ботаніки, але й Державному університеті легкої промисловості, куди я його супроводжував. Вітаючись на вулиці чи переступаючи пороги кабінетів різних установ, він мав одну особливість – знімати капелюха. І цього разу також, доки професор у кабінетах вирішував свої справи, мені випала велика честь перед дверима бережно тримати його зеленого капелюха наче символ найвищого щабля інтелігентності Людини.

Попович Сергій, доктор біологічних наук, професор, професор кафедри ландшафтної архітектури та фітодизайну Національного університету біоресурсів і природокористування України

Степан Степанович Фодор – Вчитель і колега

Мені випала чудова нагода вчитися у Степана Степановича Фодора, слухати його лекції, складати іспит, проходити літню польову практику під його керівництвом. Та поряд з цим, я радий долі і працювати разом зі своїм учителем, солідним, відомим професором у колективі співробітників біологічного факультету Ужгородського державного університету. У свою бутність студентом, разом із однокурсниками, ми захоплювались лекціями солідного науковця-ботаніка. Професора, який в наших очах був не божителем наукового олімпу, викладачем, що стояв на найвищому щаблі педагогічної ієрархії класичного радянського університету. Степан Степанович читав лекції не з папірця, не шаблонно повторюючи тези підручника з ботаніки. Лекції в його виконанні – це були творчі, у власній інтерпретації розповіді програмних тем, де він був пріма-виконавцем у театрі одного актора. Неквапливий, важений виклад ботанічних сентенцій українською, до якої впливались русинські слова, іноді навіть вирази. Ця лінгвістична складова Фодорових лекцій надзвичайно імпонувала студентам. І не тільки місцевим, закарпатцям, але й приїжджим з інших областей України. Це була лінгвістична екзотика, що знала заворожити слу-

хачів, стимулювала студентів і відвідувати лекції метра ботанічної науки, і уважно слухати та сприймати презентований матеріал. Ми з радістю виловлювали наші місцеві слова, а ще мали задоволення перекладати їх не закарпатцям. Прості формулювання, доступне тлумачення ботанічних характеристик і явищ на лекції – це був той розумний раціоналізм педагогічних прийомів провідних, класичних європейських університетів. Тоді ми ще не вміли оцінити досвід західноєвропейської школи навчання, якою володів професор Фодор – випускник Карлового університету в Празі. Доступність у викладі складного, якраз і є тим унікальним інструментом педагога – високопрофесійного майстра своєї справи. Але чому тут дивуватись? Русинські вкраплення в україномовному викладі лекції – це освітні плоди університетської кваліфікації. В дипломі Степана Степановича про вищу освіту було записано “Викладач біології та географії для русинських шкіл”. І перед роботою в Ужгородському університеті він працював професором Ужгородської реальної гімназії. А ще, вживання русинських слів та виразів було виявом духовного патріотизму, національного позиціонування європейського демократа.

А літні польові практики студентів за радянських часів – це зовсім інша історія. Ми з безумовною радістю чекали на них. Навчання в природі, коли тебе не давить строга дисципліна занять за партою. Своєрідна свобода, що не обмежувалась стінами університету і задоволення контакту із надзвичайною природою рідних Карпат. Перша польова практика після першого курсу у 1975 році. Ботанічна частина її показала нам зовсім іншого професора Фодора. Без костюма з галстуком, без видимого дистанціювання студентів і поважного викладача-науковця, що читав лекції ще переляканим першокурсникам. Степан Степанович вже у зрілому віці щодня водив нас, студентів, луками, лісами і горами, водив горами, горами... Легка хода, веселий настрій і м'яка посмішка на обличчі. Це був інший професор, не стиснений умовними рамками академічного офіціозу у стінах вищого навчального закладу. Продумані маршрути екскурсій відкривали студентам надзвичайний, фантастичний світ рослин, про яких відомий у Європі ботанік розповідав нам годинами. Розповідав легко, доступно і дуже цікаво. Розповідав легко, бо був ботаніком високого класу, найкращим флористом біо-

логічного факультету УжДУ і західноукраїнського регіону. Знавець флори Карпат, він впізнавав та розрізняв серед величезного розмаїття зелених рослин види, їх наукові назви українською, російською, чеською, угорською і, в першу чергу, латинською. Вказував на систематичний статус цих рослин, що зустрічались на нашому шляху, цікаво описував морфологічні та екологічні їх особливості. Екскурсії, що тривали від ранку до після обіду, супроводжувались лекціями у невимушеній, відкритій і, навіть, веселій обстановці. Питання студентів, відповіді викладача, діалог, полеміка на польовому занятті. А поряд з цим, тонкий гумор професора, фіглі про рослин і про людей. Сюди влітали і оповіді про пригоди у експедиціях по рідних Карпатах. Степан Степанович вчив студентів впізнавати місцеві рослини, методиці вилучення рослин з ґрунту та виготовлення гербарію. А головне, вчив пізнавати і любити природу. І це був професор Фодор: невтомний, енергійний, веселий, знаючий і до того чудовий оповідач. У природі він горів мов смолоскип, запалюючи оточуючих ентузіазмом і вогнем любові до рідних Карпат. На привалах вмів розмовляти зі студентами і на побутові теми, цікавився їх домашніми справами, родиною, радив. А ще нерідко звучала тема футболу, фанатом якого був наш професор. Були випадки, коли Степан Степанович зранку оголошував: “Сьогодні маршрут на Анталовецьку поляну (чи на гору Плішку, чи на Світильник) обирає і веде Володимир Рошко. А дорогою я буду знайомити вас із рослинами, що будуть нам траплятися”. Я був на сьомому небі від такої довіри, виказаної поважним професором. Життєрадісний, комунікабельний, доброзичливий і, на диво (як на ті радянські, партократичні часи), демократичний викладач. Він, із високим статусом професора, імпонував своїм поведженням зі студентами, подобався своєю простою близькістю з нами, студентами. Літня польова практика відкрила мені, та й моїм однокурсникам, професора з іншого боку, не лише як лектора за трибуною в аудиторії. Ми виявили для себе високу людяність і відкритість правильної, приземленої людини-трудолюбця.

Пізнати людину можна з одного погляду. Але, щоб пізнати душу, треба з нею пропрацювати роки. Я радий долі, що не тільки вчився у професора Фодора але і мав нагоду працювати разом з ним. У відносно невеликому колективі біологічного факультету

Ужгородського державного університету всі на очах, всі про тебе все знають. Степан Степанович Фодор з цієї позиції оцінювався поміж колег як науковець високого класу, як неконфліктна людина, але не дуже комунікабельна, і до якоїсь міри замкнута. Безперечно, він не був “душею компанії” тодішніх колективних гулянок, не збирав довкола себе любителів послухати анекдоти, не пліткував і не любив пліток. А ще, його серйозність і вже немолодий вік, до якоїсь міри дистанціювали професора від гучних і веселих посиденьок. Хоча він вмів поводитися і як звичайний футбольний болільник, і як веселий співрозмовник в колі друзів чи близьких по духу колег. Просто його виховання, його навчання у Празькому Карловому університеті виробили у нього поведінкові стереотипи, що були притаманні тодішній академічній науковій еліті, високоосвіченим громадянам розвинених європейських країн. На роботі, в університеті професор Фодор чітко дотримувався академічного етикету і у поведінці, і у дрес-кодi. Завжди врівноважений, культурний і коректний – був зразком солідного університетського викладача-науковця. Відповідно, його статус гімназійного професора, а згодом професора університету диктував і відповідні правила поведінки. Хоча тут, очевидно, накладалися до деякої міри факт перебування у радянському полоні за другої світової війни і пропагандистські пролетарські перепони прийому дипломованого фахівця на роботу в Ужгородський університет. Можливо, постійна настороженість Фодора по відношенню до тодішнього тотального контролю КДБ зумовлювала його небалакучість на факультеті, що сприймалась колегами як відлюдкуватість і замкнутість. Але педагог зі статусом професора академічного європейського зразка пояснював свої правила поведінки тим, що “... університет – це не міський ринок на площі Корятовича, де панують шум і хаотична біготня. В університеті повинна бути академічна тиша для творчої роботи науковців і чіткий порядок занять студентів...”. Цього розуміли не всі колеги, що ототожнювали пусті балачки і пліточки з комунікабельністю та навіть дружбою. А розмовляти на будь-які теми, від політики до футболу, Степан Степанович знав і вмів. Я нерідко любив на перерві зайти до гербарної (приміщення, де зберігались гербарії рослин) кафедри ботаніки. Ця кафедральна гербарна була особливим місцем на біологічному факультеті. У відносно неве-

ликій кімнаті у шафах та на стелажах акуратно поскладувані тисячі гербарних листків у систематичному порядку з відповідними підписами латиникою. Запах сушених трав і доброзичлива атмосфера господаря гербарної – вже не молодого старшого лаборанта Емеріха Степановича Товта панували тут. Він і професор Фодор, друзі-ботаніки вміли розмовляти навіть годинами. І цей особливий дух гербарної, дух дружби двох старших колег, щирість і теплота обстановки мене, і не тільки мене, дуже приваблювали. Імпульсивність Товта і спокій Фодора у дебатах будь про що, аж заворожували, викликали бажання бути не тільки слухачем, але і співрозмовником. Тут можна було багато чому навчитися, багато чого почути. Два найкращі флористи університету – Товт і Фодор розмовляли на суміші словацької, русинської та угорської, якими обоє прекрасно володіли. І це було оригінально, весело та незабутньо. Оповідались особисті пригоди із життя, завзято, по-боліельницьки обговорювались футбольні матчі, розмови на побутові теми... І знову повертались до флористики, аналізували поширення та чисельність місцевих популяцій видів рослин, сперечались про місця знахідок рідкісних видів та біологічних пришельців-екзотів. І обов'язково розмови пересипалися жартам. Любили і вміли вони шуткувати. Невимушено щира, дружня та весела обстановка. І нехай хтось після цього каже про якусь відлюдькуватість та замкнутість. Степан Степанович просто знав, з ким можна відкрити душу, кому можна довіритись, з ким як і про що можна розмовляти. Життя його цьому навчило. На роботі він не допускав панібратства, дуже коректно комунікував і з колегами-викладачами, лаборантами, студентами та й з прибиральницями. Для Степана Степановича стіни університету, його аудиторії, кабінети, препараторські приміщення і навіть коридори – це було святе. Він був професором, що сповідував культ академізму, культ освіти, культ науки, культ університету. Таким його виховали і рідне село на Свалявщині, і родина, і роки перебування на навчанні у Празі, і провідний європейський Празький університет зі своєю професурою.

У сімдесятих-вісімдесятих-дев'яностих роках минулого століття професор Фодор був найстаршим викладачем біологічного факультету Ужгородського університету. Та незважаючи на вік, він був повен внутрішньою енергією, енергією працювати, дослід-

жувати, викладати. У гори, в експедиції він ходив легко. Фізично легко, без задишки і відпочинку долав кілометри гірських стежин і гірського бездоріжжя, залишаючи позаду себе значно молодших колег чи студентів. Вже дев'яносторічним, він виходив на полонину Руну, на свою експериментальну ділянку по регуляції верхньої межі лісу в Карпатах. Визнаний у Європі ботанік, Степан Степанович постійно жив науковою роботою, постійно працював над вивченням рослин Східних Карпат. Наукові досягнення, флористичні та дендрологічні дослідження лягали в основу понад сотні публікацій. І не простеньких, а виданих у академічних виданнях Радянського Союзу, України та за рубежом. А серед них чільне місце займають п'ять фундаментальних наукових праць – монографій, які донині користуються неабиякою увагою науковців-ботаніків.

Що б хто не казав, але метр закарпатської ботаніки був ще й чудовим організатором, по-нинішньому, ефективним менеджером. Ця риса наочно себе проявила в період його роботи в ботанічному саду Ужгородського університету. Спочатку науковий співробітник ботсаду у 1946 році, далі, старший науковий співробітник, а у 1948 році стає директором ботанічного саду. Розбудова ботсаду, численні експедиції по збору матеріалу для поповнення колекції рослин в ботанічному саду та для вивчення флори Закарпаття дали йому змогу виявити себе як здібного керівника, організатора і науковця-ботаніка. Тому і не забарилося запрошення на викладацьку роботу на біологічний факультет.

Стиль роботи професора Фодора вирізнявся на біологічному факультеті і тим, що він мало говорив, мало обіцяв, а тихо і багато творив. Весь період роботи на викладацьких посадах в Ужгородському державному університеті Степан Степанович залишався скромним, можна сказати, “непомітним” виконавцем важливої справи вихователя-учителя студентів і фанатом дослідження флори Східних Карпат. Завжди неквапливо солідний, урівноважений і, на перший погляд, дещо флегматичний, у колі українських ботаніків-флористів він був величиною номер один. Це перший завідувач кафедри зоології хребетних, доцент Ілля Іванович Колюшев разом із тодішнім доцентом Фодором добилися своїм науковим авторитетом відкриття Ужгородського відділення Московського товариства дослідників природи (Московское общество испытателей

телей природи – МОИП) – старішого наукового товариства Росії (1805 р.), а згодом і Радянського Союзу. Таких регіональних центрів МОИП в СРСР було небагато, в Україні – Київ, Харків, Одеса. І заслуга Степана Степановича та Іллі Івановича у науковому визнанні ужгородської біологічної школи велика і незаперечна. На початку Коліушев очолив відділення МОИП в Ужгороді. А вже по його смерті у 1967 році Фодор став головою нашого відділення. Згодом професор Фодор мені, молодому колезі, запропонував почесну посаду секретаря Ужгородського відділення. Тут хочу черговий раз підкреслити організаторські здібності Степана Степановича. Йому вдалося ефективно працювати, залучаючи ужгородських науковців не тільки до членства в МОИП. Регулярно проводилися наукові семінари, обговорювалися наукові та прикладні проблеми карпатського регіону, рекомендувалися до друку матеріали ужгородських біологів. Сімдесяти-вісімдесяті роки двадцятого століття були дуже важкі в плані публікації наукових статей. І тут Степан Степанович допомагав колегам не лише рекомендаціями, але виданням наукового Вісника МОИП. Збірник праць “Вопросы охраны и рационального использования растительного и животного мира Украинских Карпат”, виданий Ужгородським відділенням МОИП у 1988 році, містив підсумки наукових досліджень ужгородських біологів і був високо оцінений провідними академічними вченими СРСР.

Скромний сільський юнак із Підкарпатської Русі, здібний учень видатних європейських ботаніків-флористів того часу, повернувся із дипломом престижного Празького Карлового університету до рідного краю розвивати освіту і науку. Щирий патріот своєї землі, патріот ботанічної науки, Степан Степанович Фодор, без перебільшення, став видатним громадянином, видатним освітянином і видатним науковцем. І я пишаюсь тим, що навчався у нього, працював поряд з ним. А ще, мав нагоду доброзичливого і теплого ставлення цієї неординарної особистості до мене.

Рошко Володимир, кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри ентомології та охорони біорізноманіття ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Спогади про Степана Степановича Фодора

Давно минули прекрасні студентські роки, та пам'ять раз у раз повертається в молодість. Часто згадую не тільки своїх однокурсників, а й викладачів, які відкривали нам таємничий світ живої природи. Серед тих науковців, про кого збереглися найтепліші спогади, і професор С.С. Фодор.

Пригадую літню практику з ботаніки після першого курсу. Керівник практики – Степан Степанович. Ми були вражені, наскільки чудово він знав місцеву флору! Яку рослину ми б йому не показали – він відразу називав її вид, причому ще й на латині. Більше того, інколи Степан Степанович раптово нахилився над якимось неприємним (для нас, першачків) зіллям, бо допускав, що це новий вид і його обов'язково треба взяти для детального дослідження. Ми ще жартували, що Степан Степанович навіть на асфальті знайде нові види рослин.

Третій курс. Я уже спеціалізуюся на кафедрі ботаніки. Кожного тижня один день у нас Великий практикум. Ми вчимося правильно визначати рослини до видів. Проводить заняття професор Фодор. На перервах між парами він виходить з аудиторії, але зошит, у якому записані назви видів, залишає на столі, очевидно довіряючи нам. Ми всі його дуже поважали. Але студенти є студенти. І час від часу ми (простіть нас, Степане Степановичу) все-таки підглядали.

На п'ятому курсі Степан Степанович викладав у нас, студентів-ботаніків, спецкурс «Місцева флора». Якими цікавими були його лекції! Як багато нового ми дізналися про рослинний світ нашого чудового Карпатського краю! Слухали його дуже уважно, намагалися побільше законспектувати. Були впевнені, що пригодиться і в майбутньому. А ще нам подобалося, коли він час від часу вживав русинські слова: «мамути» (мамонти), «крисаня» (капелюх), тощо.

Професор Фодор ще запам'ятався мені як глибоко інтелігентна людина. Ніби зараз бачу, як він заходить до корпусу біологічного факультету, відразу знімає капелюх, піднімається сходами і однаково шанобливо вітається із викладачами та студентами.

Ще пригадую, як він, уже в дуже поважному віці, приходив на свою рідну кафедру ботаніки завжди акуратний, чисто поголений,

підтягнутий, з краваткою. Таким він залишився у моїй пам'яті. І я впевнена, що не тільки у моїй. Хай зберігається світла пам'ять про нього ще довгі роки...

Садовська Надія, кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри плодоовочівництва і виноградарства ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУР

Архівні джерела

1. Фодор С.С. Державний архів Закарпатської області, фонд 28, оп. 4, спр. № 7383.
2. Фодор С.С. с. 1–82. У: Справа № Том 5. Особові справи працівників, звільнених у 1989 р. Ф – Ш. Архів Ужгородського національного університету.

Літератури

1. Андрик Є.Й., Когут Е.І., Шевера М.В. 2017. Степан Степанович Фодор (1907–2000). Український ботанічний журнал. 74(6): 599.
2. Бабидорич М. 2007. Такі землю не затоптують: професору С. Фодору 90 років. У кн.: Епізоди життя. Ужгород: Мистецька лінія, с. 158–161.
3. Дочинець М. 2006. Фодор Степан: біолог. Енциклопедія Мукачеве в іменах / М. Дочинець, В. Пагіря. – Мукачево: Карпат. вежа, с. 118.
4. Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура. 2010 / україномовний варіант українсько-угорського видання / Під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець. Ужгород: Ліра, – 720 с.
5. Кіш Р.Я. 2011. Гербарій Ужгородського національного університету УУ. В кн.: Гербарії України. Index Herbariorum Ucrainicum. Ред.-уклад. Н.М. Шиян. Київ: Альтерпрес, с. 276–279.
6. Комендар В.І., Вассер С.П., Мушак П.О., Попович С.Ю., Шевера М.В. 1997. Вагомий внесок у ботанічну науку (до 90-річчя від дня народження Степана Степановича Фодора). Український ботанічний журнал., 54(5): 481–484.
7. Котов М.И. 1976. Рецензія: Фодор С.С. Флора Закарпаття (Львів). Ботанический журнал АН СССР, 61(5): 750–751.
8. Кричфалуший В.В., Будников Г.Б. 1992. Биоморфологическая и экологическая характеристика *Galanthus nivalis* L. в Закарпатье. Растительные ресурсы, 28(1): 13–27.
9. Літераті Т. 2021. Історія життя ботаніка Степана Фодора. Інтернет-видання «Про Захід», 10.07. 2021. <https://prozahid.com/vtrachenyj-uzhhorod-istoriia-zhyttia-botanika-stepana-fodora-foto/>

10. Літераті Т. 2016. Історія життя багаторічного директора Ужгородської гімназії Василя Сулінчака. Інтернет-видання «Про Захід», 19.11. 2016. <https://prozahid.com/content-35697-html/>
11. Маргіттай А., Наукові праці. 2010. Всеукраїнське державне видавництво „Карпати” – Ужгород, 310 с.
12. Мигаль А.В., Сабадош В.І., Шевера М.В. 2021. Гербарій Ужгородського національного університету (UU): іменна колекція Антонія Маргіттая. «Гербарії ХХІ століття: досягнення та виклики». Матеріали Міжнародної наукової конференції присвяченої 100-річчю від дня заснування Національного гербарію України – Гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (1 жовтня 2021 р., м. Київ). Київ, Інститут ботаніки НАН України, с. 123–127.
13. Петрус Ю.Ю., Чубірко М.М., Шевера М.В. 2000. Степан Фодор. Педагоги-науковці. – Ужгород, с. 116–119.
14. Рошко В. 2004. Історія біологічного факультету Ужгородського національного університету. Ужгород: Мистецька лінія, 140 с.
15. Сабадош В. 2007. За своє життя професор УжНУ Степан Фодор виховав кілька генерацій ботаніків-науковців Закарпаття. Закарпаття online. Beta. (<https://zakarpattya.net.ua/News/13474-Za-svoie-zhyttia-profesor-Uzh-NU-Stepan-Fodor-vykhovav-kilka-heneratsii-botanikiv-naukovtsiv>).
16. Свешникова Л.І, Фодор С.С. 1983. Внутрішньовидовий каріотипний поліморфізм *Galanthus nivalis* L. Український ботанічний журнал, 30 (5): 32–35.
17. Степанова Н.Ю. 2015. Типовые образцы в коллекции гербария главного ботанического сада им. Н. В. Цицина РАН. Ботанические коллекции – национальное достояние России Сборник научных статей Всероссийской (с международным участием) научной конференции, посвященной 120-летию Гербария имени И.И. Спрыгина и 100-летию Русского ботанического общества (г. Пенза, 17–19 февраля 2015 г.) / Под редакцией Л.А. Новиковой. Пенза: Издательство ПГУ, 2015, с. 133–134.
18. Фодор С.С. 1966. Риси рослинного покриву басейну верхньої течії річки Чорний Черемош. Доповіді і повідомлення 19 конференція Ужгородського університету, сер. Біол.: 15–19.

19. Фодор С.С. 1974. Флора Закарпаття. Львів: Вища школа, 207 с.
20. Фодор С.С. 1995. Гербарій Ужгородського державного університету. У кн.: Гербарії України. Київ: Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, с. 64–67.
21. Фодор С.С., Терлецький В.К., Гладун Я.Д. 1982. Екзоти Карпат. Ужгород: Карпати, 120 с.
22. Фодор С.С., Терлецький В.К., Гладун Я.Д. 1985. Ботанічні скарбниці Карпат. Ужгород: Карпати, 136 с.
23. Химинець В., Басараб М., 2013. Історія Ужгородської гімназії (1640–2013). Ужгород: Карпати та Інформаційно видавничий відділ ЗІППО, 272 с.
24. Чубірко М.М. 2007. Патріарх закарпатської флористики (100 років від дня народження Степана Фодора). Український ботанічний журнал. 2007, 64(5): 736–740.
25. Чубірко М.М. 2011. Пам'яті та вдячності гідний (до 110-річчя з дня народження Х.Ю. Руденка). Науковий вісник Ужгородського університету Серія Біологія, 31: 135–138.
26. Fodor I. 1996. Újraéledő havasok. Természetbúvár. 1996, 5: 34–35.
27. Fodor I. 2007. A Kárpátok bővületében élt. Fodor István botanikus centenáriumi emlékkönyve. 2007. Ungvár–Budapest: Intermix kiado, 197 о.
28. Fodor L. 2000. Szűkebb szülőföldem – Hrabonica – őstörténeti emlékei. Acta Hungarica (Ungvar), 9: 78–81.
29. Kárpátalja 1938–1941. Magyar és ukrán történeti közelítés / Szerk. Fedinec Cs., Budapest: Teleki László, 2004. – 277 о.
30. Kolozsvári I., Andrik É., Kopor Z., Ljubka T., Molnár A., Severa M., Vass G., Kohut E. 2021. 10 éves a Fodor István Kutatóközpont. Célok, feladatok, eredmények. – Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. – 150 о.
31. Kricsfalussy V., Shevera M., Andrik E. 1997. Jubilee of Professor Stepan Fodor (in commemoration of the 90th anniversary). Thaiszia – J. Bot. (Kosice), 7: 89–97.

УДК 58(477.87)(092)Fodor I.=511.141=161.2

П 84

Професор Іштван Фодор (1907–2000 рр.). Життя і діяльність закарпатського ботаніка. Наукове видання (колективна монографія) Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II / Редактори: Мирослав Шевера та Степан Коложварі. Автори: Мирослав Шевера, Степан Коложварі, Бейло Надь та Ержебет Когут. Берегове: ЗУІ ім. Ференца Ракоці II, 2024. 206 с. (угорською та українською мовами)

ISBN 978-617-8143-25-1 (м'яка обкладинка)

ISBN 978-617-8143-26-8 (PDF)

Видання присвячене пам'яті відомого науковця, доктора біологічних наук, професора Ужгородського державного університету, одного із засновників кафедри ботаніки в університеті Іштвана Фодора (1907–2000 рр.). У двомовній угорсько-українській колективній монографії описано його життєвий шлях, творчий розвиток, висвітлено наукові здобутки, педагогічну та громадську діяльність. Також зібрана бібліографія вченого. Узагальнено та подано спогади його колишніх студентів та шанувальників ботаніки. Видання містить фотографії. Рекомендовано для студентів і викладачів біології, екології, агрономії та лісового господарства вищих навчальних закладів, учнів та вчителів загальноосвітніх закладів, а також для всіх, хто цікавиться історією ботаніки.

Наукове видання

**ПРОФЕСОР ІШТВАН ФОДОР (1907–2000 РР.)
ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКАРПАТСЬКОГО БОТАНІКА**

Колективна монографія

2024 р.

*Рекомендовано до видання у друкованій та електронній формі (PDF)
рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
(протокол №9 від «27» вересня 2023 року)*

Підготовлено до видання Видавничим відділом Закарпатського угорського інституту
імені Ференца Ракоці II та Науково-дослідним центром ім. Фодор Іштвана
спільно з Інститутом ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України.

Редагували:

Мирослав Шевера та Степан Коложварі

Рецензенти:

*Світлана Клименко, доктор біологічних наук, професор,
завідувач відділу акліматизації плодових рослин Національного ботанічного саду
ім. М.М. Гришка Національної академії наук України (м. Київ)*

*Віра Протопопова, доктор біологічних наук, професор,
професор кафедри біології та хімії Закарпатського угорського інституту
імені Ференца Ракоці II (м. Берегове)*

*Іштван Фодор-молодший, доктор біологічних наук, професор,
біолог- і професор-пенсіонер*

Технічне редагування: *Олександр Добош*

Верстка та підготовка до друку: *Ласло Широкаї-Кудрон та Олександр Добош*

Підготовка до видання у електронній формі (PDF): *Олександр Добош*

Коректура: *Ільдико Гріца-Варцаба та авторська*

Дизайн обкладинки: *Степан Коложварі та Вівієн Товт*. На обкладинці зображено
околиця Полонина-Руни. Фотографію зробив Степан Коложварі.

УДК: *Бібліотека ім. Опаці Чері Яноша при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

Відповідальний за випуск:

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Відповідальність за зміст і достовірність колективної монографії
покладається на авторів.

Зміст наукового видання було перевірено
на наявність збігів і запозичень сервісом «Unichесk».

Підготування рукопису та друк видання здійснено за підтримки
Кураторії «Domus» Академії наук Угорщини.

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (адреса:
пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.
uz.ua) *Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру ви-
давців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 7637 від 19
липня 2022 року*

Друк: ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Карпатської України 36, м. Ужгород, 88006. Електро-
нна пошта: print@rik.com.ua) *Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 18.12.2023. Шрифт «Times New Roman».

Папір офсетний, щільністю 80 г/м². Друк цифровий. Ум. друк. арк. 16,74.

Формат 70x100/16. Замовл. № 3889